

ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΜΜΕ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

«ΔΙΓΛΩΣΙΑ» ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ
ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΜΕ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΥΡΟΘΑΝΑΣΗ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΜΑΙΟΣ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ABSTRACT	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	8
1.1 Γλώσσα και ιδεολογία.....	8
1.2 Νεοφιλελευθερισμός	8
1.3 Λεξιλόγιο Νέο-Φιλελευθερισμού	10
1.4 Συναίνεση.....	10
1.5 ΜΜΕ-Πολιτική επικοινωνία- θεσμικός ρόλος και κοινωνική επιρροή	11
1.6 Κοινωνιογλωσσολογία	12
1.7 Πραγματολογία.....	13
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	14
2.1. Κριτική Ανάλυση Λόγου	14
2.2. Συστημική-Λειτουργική γραμματική του Halliday.....	16
2.3. Το σύστημα της μεταβιβαστικότητας.....	17
2.4. Μεταβιβαστικότητα και ιδεολογία.....	17
2.5. Το σύστημα της τροπικότητας.....	18
2.6. Δείξη.....	18
2.7. Λεκτικές πράξεις	19
2.8 Συγκειμενικό πλαίσιο και παραγωγή λόγου	20
2.8.1 Δημόσια αντιπαράθεση λόγου- soundbites	20
2.8.2 Δημοσιογραφικές ερωτήσεις.....	22
2.9 Υλικό και επεξεργασία.....	23
2.10 Τρόπος ανάλυσης	25
3. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΟΥ	26
Λόγος πολιτικού	26
3.1 Σαχινίδης - «Αταίριαστοι»- 5/1.....	26
<i>Ανάλυση</i>	27
<i>Συμπέρασμα</i>	30
3.2 Λόγος Κύρτσου(ίδια εκπομπή).....	30
<i>Κείμενο</i>	31
<i>Ανάλυση</i>	31

<i>Συμπέρασμα</i>	36
3.3 Λόγος Θεοδωράκη-Πρώτη γραμμή, 19/1/2015.....	36
<i>Ανάλυση</i>	41
<i>Ανάλυση</i>	45
<i>Συμπέρασμα</i>	46
3.4 Ανάλυση λόγου ειδικού	47
Γκότσης-ΑΤΑΙΡΙΑΣΤΟΙ 5/1/2015.....	47
<i>Κείμενο</i>	47
3.5 Οι ειδήσεις σε τίτλους	51
<i>Κείμενο</i>	52
<i>Ανάλυση</i>	52
<i>Συμπέρασμα</i>	55
3.6 Σχολιαστική παρέμβαση-Μπάμπης Παπαδημητρίου (ίδιο δελτίο)	55
<i>Κείμενο</i>	56
<i>Ανάλυση</i>	57
Δημοσκόπηση.....	59
<i>Κείμενο</i>	60
<i>Ανάλυση</i>	61
4. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	66

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διατριβή εμπίπτει στον κλάδο της κοινωνιογλωσσολογίας καθώς μελετά την κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα από τον πολιτικό λόγο, όπως αυτός αρθρώνεται στα πάνελ τηλεοπτικών δημοσιογραφικών εκπομπών. Αποσκοπεί στην ανάδειξη των «μηχανισμών» της γλώσσας, με τους οποίους κατασκευάζεται η συναίνεση για την εφαρμογή νέο-φιλελεύθερων πολιτικών. Συγκεκριμένα, εκκινώντας από την παραδοχή ότι η ιδεολογία αντανακλάται μέσα από τις γλωσσικές πραγματώσεις, η παρούσα διατριβή τις εξετάζει, με τη συνδρομή της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου. Τα εκφωνήματα που αναλύθηκαν προέρχονται από ενημερωτικές εκπομπές και το δελτίο ειδήσεων του ΣΚΑΙ, επειδή έχει ενδιαφέρον να ανιχνευθεί ο τρόπος που διαχέεται η ιδεολογία, μέσα από ένα σταθμό που επιχειρεί να δομήσει τη φυσιογνωμία (trademark) του, ως καναλιού που παρέχει αντικειμενική και «ψύχραιμη» ενημέρωση (brandvalues). Η ανάλυση πραγματοποιείται σε τρεις διαστάσεις, δηλαδή, περιγραφικά εστιάζοντας στις συγκεκριμένες λεξικό-γραμματικές επιλογές, ερμηνευτικά, δηλαδή, στο πλαίσιο του λόγου και επεξηγηματικά, εστιάζοντας στις ιδεολογικές μακροδομές, σύμφωνα με το κοινωνιο-πολιτισμικό μοντέλο του Fairglouch (2003) και τη Συστημική-Λειτουργική γραμματική του Halliday (1999).

ABSTRACT

This thesis studies political speech as produced in certain Greek talk-shows. It aims to show how consent towards neo-liberal ideas, is manufactured through certain rhetoric and linguistic choices. All utterances were selected from SKAI, a Greek TV station, which has built its profile on the premise of an impartial and objective approach to the news. However, as research in this thesis will reveal, the use of motifs in political and journal speech directly reflect neo-liberal assumptions about politics and economy. The analysis adopts Critical Discourse Analysis perspective, focusing on the level of lexicogrammar, the context and the ideological microstructures/discourses communicated through the linguistic choices, on the basis of Fairclough's (2003) model and Halliday's (1999) Systemic-Functional grammar.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ για την επιστημονική και ευρύτερη υποστήριξη τον επιβλέποντακαθηγητή μου κ. Στέργιο Χατζηκυριακίδη καθώς και την κυρία Αναστασία Στάμου και τον κύριο Περικλή Πολίτη, που χωρίς να με γνωρίζουν μου πρόσφεραν απλόχερα τους πνευματικούς τους καρπούς. Ελπίζω να τους αξιοποίησα κατά τον καλύτερο τρόπο.

Για τη φιλολογική επιμέλεια, τον φιλόλογο κ. Δημήτρη Παπακωνσταντίνου για τις επισημάνσεις του.

Για την ψυχολογική υποστήριξη και την έμπρακτη βοήθεια τους, την οικογένεια μου και ιδίως τον σύζυγό μου MladenVasiljevic χωρίς τη συμπαράσταση του οποίου δε θα υπήρχε η διατριβή.

Κυριότερα, το νεογέννητο γιό μου, Σάββα που ανέχτηκε την απουσία μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Fairclough (2003:19) υποστηρίζει ότι οι πολιτιστικές βιομηχανίες, όπως η τηλεόραση, παράγουν και ταυτόχρονα αναπαράγουν αναπαραστάσεις, αξίες και ταυτότητες, με άλλα λόγια «λόγους», που έχουν καθοριστική σημασία στη λειτουργία των θεσμών της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας. Εκκινώντας από την παραδοχή ότι η γλώσσα αποτελεί πηγή κοινωνικά οριοθετημένων νοημάτων και όχι μέσο έκφρασης ατομικών ιδεών, (Μητσικοπούλου, 2006) ο «λόγος» αποτελεί κοινωνική πρακτική καθώς αντανακλά και συνάμα οικοδομεί αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας που «παγώνουν, συντηρούν ή μετασχηματίζουν σχέσεις ιδεολογικής κυριαρχίας και κοινωνικής ανισότητας (Στάμου, 2014:150)».

Ακόμη, σύμφωνα με τον Blommaert, (2006: 511), τα ΜΜΕ ανήκουν στους θεσμούς εκείνους που συνδέονται με την εξουσία, την οποία αναπαράγουν μέσω του λόγου. Επιπλέον, τα σημειωτικά συστήματα όπως η γλώσσα, δεν είναι ουδέτερα, αλλά αξιολογικά, σχεσιακά, κοινωνικά προσδιορισμένα, αξιακά επενδυμένα και υποκείμενα στον ανταγωνισμό και την κυριαρχία.

Με βάση αυτές τις εννοιολογικές παραδοχές, η παρούσα διατριβή φιλοδοξεί να διερευνήσει κατά πόσο και με ποιόν τρόπο η κυρίαρχη τάξη -δεδομένου ότι «τα ΜΜΕ ανήκουν συνήθως σε μέλη των οικονομικών ελίτ και τείνουν να υιοθετούν τις απόψεις τους για την οικονομική και άλλες πολιτικές στη χώρα (Shanahan&Morgan 2006, 85 : Hall 1980, οπ. αναφ. στο Πλειός, 2013: κεφ. 3) -προσπαθεί να επιβάλει μέσα από το δημοσιογραφικό λόγοτο νεοφιλελεύθερο οικονομικό παράδειγμα. Η συσχέτιση αυτή αναδεικνύεται με την Κριτική Ανάλυση Λόγου που επιστρατεύει τα «εργαλεία» της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας.

Επειδή, όμως, το νόημα παράγεται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση, παρατίθενται από τον χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας ερμηνείες σχετικά με τα νοητικά σχήματα που επενεργούν στην επιλογή του υλικού από τους δημοσιογράφους και στην αποκωδικοποίηση του μηνύματος, από την πλευρά των τηλεθεατών. Αυτό, άλλωστε, πρεσβεύει η κοινωνιο-γνωστική προσέγγιση, η οποία λαμβάνει υπόψη της «τον κοινωνικό νου» όπως αναπτύσσεται στο πολιτισμικό περικείμενο, καθώς και τις διαδικασίες συγκρότησης των ατομικών νοητικών αναπαραστάσεων, δεχόμενη ότι οι ιδεολογίες είναι ταυτόχρονα «αντανακλάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και εξατομικευμένες νοητικές αναπαραστάσεις» (Γούτσος, 2014 :189).

Το ερευνητικό αυτό ενδιαφέρον προέκυψε από την ανάγκη να κατανοήσω με ποιο τρόπο γίνονται πειστικά και αποδεκτά τα επιχειρήματα υπέρ της συνέχισης των μνημονιακών πολιτικών με προοπτική εξόδου από την κρίση, τη στιγμή που και ερευνητικά δεδομένα (Τράπεζα της Ελλάδος, έκθεση διοικητή 2012) πιστοποιούν τη φτωχοποίηση του ελληνικού πληθυσμού από την επιβολή του μνημονίου.

Στα εκφωνήματα που αναλύθηκαν οι ομιλητές επιστράτευσαν «ορθολογικά»¹ επιχειρήματα και στρατηγικές συναισθηματικού επηρεασμού. Πιο συγκεκριμένα, η επίκληση στη λογική, δηλαδή η απεύθυνση του πομπού στην αντιληπτική και κριτική ικανότητα του δέκτη, προκειμένου να τον πείσει, αποτελεί ισχυρή τεχνική πειθούς(Πειθώ, 2001). Η νεοφιλελεύθερη επιχειρηματολογία, εδραζόμενη στη συνύφανση του

¹Πρεσβεύουν ως καθολικά ορθολογικές τις απόψεις του νεοφιλελευθερισμού.

καπιταλιστικού μοντέλου παραγωγής με τον ορθό λόγο², διεκδικεί να παρουσιαστεί ως ορθολογιστική, προτάσσοντας μετρήσιμους και οικονομικά προσδιορισμένους στόχους-αποσκοπώντας στην αύξηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητα των επιχειρημάτων- οι οποίοι προσφέρονται για λογική ανάλυση από τους δέκτες. Η προσέγγιση, ωστόσο, αυτή είναι «εργαλειακή», καθώς αποσυνδέει την πραγμάτωσή τους από την χρήση των αντίστοιχων μέσων, που είναι συχνά, κοινωνικά επώδυνα. Ακόμη, η νεοφιλελεύθερη επιχειρηματολογία, έχει αναγάγει σε φυσική, νομοτελειακή- ορθολογιστικής υφής παραδοχή- οικονομική αρχή τους νόμους των αγορών, προβάλλοντας ως αναπόδραστη τη συμμόρφωση προς τις επιταγές τους.

Η εργασία αποτελείται από: το θεωρητικό πλαίσιο, όπου παρουσιάζονται συνοπτικά οι διαμορφωτικοί παράγοντες του κοινωνιο-πολιτισμικού πλαισίου, που επενεργεί στις γλωσσικές επιλογές των ομιλητών και στην πρόσληψη και ερμηνεία τους από τους δέκτες. Ακολουθεί η περιγραφή των μεθοδολογικών αρχών που ακολουθήθηκαν κατά την επεξεργασία του υλικού. Στη συνέχεια, το καθεαυτό ερευνητικό υλικό αναλύεται και ερμηνεύεται σε σχέση με τις γλωσσικές επιλογές και το παραγόμενο νόημα. Κλείνοντας, παρατίθενται, σε ξεχωριστό κεφάλαιο, συμπεράσματα και πίνακες που παρουσιάζουν συγκεντρωτικά τις γλωσσικές στρατηγικές που επιστράτευαν οι ομιλητές, στα πλαίσια της επιδίωξης συναίνεσης.

Αναλυτικότερα, στο θεωρητικό πλαίσιο, αναπτύσσονται, η σχέση της γλώσσας με την ιδεολογία, ο νέο-φιλελευθερισμός ως οικονομική και πολιτική ιδεολογία, καθώς και η γλωσσική επένδυσή του (θεματικοί τόποι και το λεξιλόγιο που τον εκφράζουν). Ακολουθεί η επεξήγηση της έννοιας «συναίνεση», που είναι και το ερευνητικό ζητούμενο της εργασίας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο θεσμικός ρόλος των ΜΜΕ καθώς και η έννοια της πολιτικής επικοινωνίας που συνιστούν το πλαίσιο όπου αρθρώνεται ο πολιτικός λόγος, επειδή από την σκοπιά της κοινωνιογλωσσολογίας, η σημασία του πλαισίου για την κατασκευή του νοήματος είναι κεφαλαιώδης. Ακόμη δίνονται περιληπτικά οι αιτίες της κοινωνικής επιρροής των ΜΜΕ. Μία υποενότητα αφιερώνεται στη θεωρία των δημοσιογραφικών ερωτήσεων, επειδή η διαχείριση των ερωτήσεων αποτελεί ένα σημαντικό μέσο καθοδήγησης της συνομιλίας, προς τις εκάστοτε στοχεύσεις, σε σχέση με την ιδεολογική γραμμή του μέσου. Το θεωρητικό μέρος ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της κοινωνιογλωσσολογίας και της πραγματολογίας, στα πορίσματα των οποίων βασίζεται η παρούσα εργασία.

Το μεθοδολογικό μέρος περιλαμβάνει την παρουσίαση της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (Fairclough, 2003), που αποτελεί το βασικό εργαλείο της έρευνάς μου. Στα πλαίσια αυτής, αναπτύσσεται και η Συστημική-Λειτουργική γραμματική του Halliday (1999), από την οποία αντλούνται τα συγκεκριμένα εργαλεία της εφαρμοσμένης γλωσσικής έρευνας, τα οποία και επεξηγούνται αναλυτικότερα. Επιπλέον, παρουσιάζεται η δομή και η λειτουργία των εκπομπών στις οποίες εκφωνήθηκαν οι λόγοι, με την ιδέα ότι αποτελούν το άμεσο συγκείμενο τους και κατ' επέκταση διαμορφώνουν το νόημα. Τέλος, παρουσιάζεται το υλικό, τα κριτήρια επιλογής του και αναλύεται ο τρόπος επεξεργασίας του.

Ακολούθως, παρουσιάζονται τα αναλυόμενα εκφωνήματα, θεματικά κατηγοριοποιημένα. Στα πλαίσια αυτά, γίνεται ανάλυση μιας εκπομπής που λειτουργεί ως συγκείμενο των εκφωνημάτων, σε επίπεδο μικρο- και μακρο-δομής. Η ανάλυση

² Το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής έχει συνυφανθεί με τον ορθό λόγο καθώς σ' αυτόν στηρίχτηκε η αστική τάξη προκειμένου να εξισορροπήσει τα δύο αντίρροπα ορμήματα, του ασκητισμού και της κτητικότητας (Bell, 1976). Αυτό επέφερε αλλαγή στο κοσμοείδωλο των ανθρώπων αντικαθιστώντας στο συλλογικό υποσυνείδητο, παλιότερους θεολογικούς μύθους, σχετικά με τον προορισμό του ανθρώπου, προτάσσοντας το τρίπτυχο «δουλειά, παραγωγή και συσσώρευση κεφαλαίων» (homoeconomicus).

πλασιώνεται από την εξαγωγή των συμπερασμάτων για κάθε λόγο που αναλύθηκε. Η έρευνα ολοκληρώνεται με τα τελικά συμπεράσματα και την κατηγοριοποίηση των πορισμάτων σε πίνακες.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Γλώσσα και ιδεολογία

Πώς συσχετίζεται η γλώσσα με την ιδεολογία; Αρχικά, η ιδεολογία είναι ένα «πολιτισμικό σύστημα, ιδεών, πίστεων και αναπαραστάσεων για την κοινωνική πραγματικότητα που μοιράζεται από κοινού μια κοινωνική ομάδα, άρα ένα συνεκτικό σύστημα σημασιών, που προσλαμβάνεται και δομείται μέσα από τη γλώσσα» (Geertz (1973 οπ. αναφ. στο Παπαγεωργίου, 2014: 3). Η γλώσσα ως σημειωτικό σύστημα (Saussure, 1916 οπ. αναφ στο Χατζησαββίδης, 2003) απαρτίζεται από σημεία που κωδικοποιούν την εμπειρία και «αντανεκλούν ή διαθλούν μια πραγματικότητα πέρα από τον εαυτό τους» (Γούτσος, 2014). Αυτά συγκροτούν την ατομική συνείδηση, η οποία δομείται ως τέτοια με τη μεσολάβηση της ιδεολογίας, ως οργανωτικού σχήματος. Υπό το πρίσμα αυτό, η γλώσσα, ως σημειωτικό σύστημα, είναι φορέας ιδεολογίας (Γούτσος, 2014:186).

Σύμφωνα με τον Eagleton (1994 οπ. αναφ. στο Γούτσος 2004: 189), η πρόσληψη της πραγματικότητας και κατ' επέκταση η γλωσσική αποτύπωσή της, εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό δυνατότητα «παραμόρφωσης» της. Ως εκ τούτου, το ζητούμενο της αντικειμενικής πραγματικότητας δεν αποσυνδέεται από τη θέση του υποκειμένου στην κοινωνία, που ορίζεται με τη σειρά της από τις σχέσεις κυριαρχίας και εξουσίας, εδραζόμενες, σύμφωνα με την μαρξιστική ιδεολογία, στις υλικές σχέσεις. Τέλος, επειδή ο Weber (1905) πιστεύει ότι οι ιδέες-αξίες είναι ρυθμιστικοί κοινωνικοί παράγοντες δράσης και επειδή σύμφωνα με τις κριτικές, ριζοσπαστικές προσεγγίσεις που δέχονται ότι τα ΜΜΕ κατασκευάζουν την πραγματικότητα, «εστιάζοντας την πολυσημία σε μια προτιμητέα μονοδιάστατη σημασία που υπηρετεί την κυρίαρχη ιδεολογία» (Fiske, 2000:14, οπ. αν. στο Κωνσταντινίδου Χ., 2002), κρίνεται αναγκαία η αποκωδικοποίηση της ιδεολογίας που οργανώνει το δημόσιο λόγο, ιδιαίτερα όταν αυτός επιχειρεί να παρουσιαστεί ως ουδέτερος.

1.2 Νεοφιλελευθερισμός

Όπως παρατηρεί ο Fairclough (2005), η επίτευξη της κοινωνικοπολιτικής αλλαγής επέρχεται με την αλλαγή του πολιτισμικού πλαισίου και του λόγου. Ο νεοφιλελεύθερος λόγος «επόικισε» (Πολίτης, 2009: σχόλ. 3:272) δομές και θεσμούς, όπως η εκπαίδευση και τα ΜΜΕ, καθιστώντας κυρίαρχες τις αξίες και τις αναπαραστάσεις του (Fairclough, 2003). Τα επιχειρήματα των πολιτικών και δημοσιογράφων, που αποτελούν τον ερευνητικό μου στόχο, διατρέχονται υπόρρητα από τις ιδεολογικές παραδοχές του νέο-φιλελευθερισμού, όπως θα προσπαθήσω να δείξω. Για το λόγο αυτό, ακολουθεί μία σύντομη αναφορά στις θέσεις του και στον τρόπο που επιβάλλεται μέσω της γλώσσας.

Ο νέο-φιλελευθερισμός είναι μια οικονομική σχολή σκέψης που κηρύσσει την απόλυτη ελευθερία της αγοράς, στον αντίποδα του κεντρικού σχεδιασμού, με στόχο, την επίτευξη ανέυνης ανάπτυξης και καθολικής ευημερίας. Η ιδεολογία αυτή, ωστόσο, συγκαλύπτει απλώς τον κοινωνικό δαρβινισμό, την υποδότηρα παραδοχή ότι η περιθωριοποίηση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της Γης είναι το τίμημα που η ανθρωπότητα καλείται να πληρώσει για την πρόοδο» (Μουζέλης, 1997), καθώς η διάχυση του πλούτου δε γίνεται προς όλους³. Στην ουσία, ο νεοφιλελευθερισμός επιδιώκει λιγότερο κράτος ως προς την παρέμβαση και ρύθμιση της οικονομικής δραστηριότητας, την προστατευτική εργατική νομοθεσία, και τη χρηματοδότηση δομών του κοινωνικού κράτους όπως κοινωνική ασφάλιση. Περισσότερο «κράτος», όμως, σε ό, τι αφορά στην εξασφάλιση των ευνοϊκών όρων για την απρόσκοπτη κερδοφορία των επενδυτικών ομίλων, που σύμφωνα με την προσφιλή πρακτική του ευφημισμού αποδίδεται σε «ελεύθερη αγορά» για να προκαλέσει θετικές συνδηλώσεις, καθώς συνυφαίνεται με την ανεμπόδιστη ατομική πρωτοβουλία, που εύλογα κερδίζει την υποστήριξη της κοινωνίας⁴.

Στην Ελλάδα, το κοινωνιοπολιτισμικό⁵ πλαίσιο υπήρξε ευνοϊκό για την αποδοχή των νεοφιλελεύθερων ιδεών. Τα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης, εκκινώντας⁶ από τις παθογένειες του οικονομικού μοντέλου της προηγούμενης δεκαετίας που χαρακτηρίζονταν από κακοδιοίκηση, οικονομικά ελλείμματα, αναποτελεσματικότητα των κρατικών υπηρεσιών, αναξιοκρατία κ.λπ., προέβαλλαν επιτακτικά το πρόταγμα του εκσυγχρονισμού και της συμπίεσης με τις άλλες χώρες της Ευρώπης, αποδίδοντας νεοφιλελεύθερο προσανατολισμό στο περιεχόμενο των όρων αυτών. Επέβαλαν, δηλαδή, στο κοινό γνωστικά

³ Σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Η.Ε, όπως αναδημοσιεύονται στο <http://eagainst.com/articles>, για το 2008, «οι άνεργοι ήταν παγκοσμίως 1,4 δισεκατομμύρια, οι υποσιτιζόμενοι 800 εκατομμύρια, ενώ 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι ζούσαν, ήδη τότε, με ημερήσιο εισόδημα μικρότερο των 2 δολαρίων την ημέρα. Σε 100 χώρες, το 80% των εργαζόμενων ήταν ελαστικά ή προσωρινά απασχολούμενο, σε 85 χώρες υπήρχε πτώση του κατά κεφαλήν εισοδήματος και σε 34 πτώση του προσδόκιμου ζωής. Την περίοδο 1990-2008, καταγράφηκαν 13 εκατομμύρια θάνατοι παιδιών ετησίως από πείνα και ιάσιμες ασθένειες κατά μέσο όρο. Το 2010 μάλιστα, 7,6 εκατομμύρια θάνατοι από τις αιτίες αυτές αφορούσαν παιδιά μικρότερα των 5 ετών. Το πρόβλημα της πείνας αυξήθηκε σε τεράστιο βαθμό μετά το 2007 εξαιτίας της αύξησης της τιμής των σιτηρών κατά 130% και του ρυζιού κατά 74% (δηλαδή των 2 πιο βασικών προϊόντων διατροφής). Το δημόσιο χρέος, σε 90 χώρες, υπερβαίνει το 100% του ΑΕΠ τους. Τέλος, σημειώθηκε δραματική πτώση των πάσης φύσεως αμοιβών των εργαζόμενων παγκοσμίως με παράλληλη αύξηση του χρόνου εργασίας, ενώ η παράνομη παιδική εργασία εκτοξεύτηκε σε ιλιγγιώδη επίπεδα (το 2009 εργαζόνταν υπό άθλιες συνθήκες περί τα 200 εκατομμύρια παιδιά)».

⁴ Ο Crouch στο έργο του «Μεταδημοκρατία»(2006), υποστηρίζει ότι «η υιοθέτηση της οικονομικής πολιτικής του νέο-φιλελευθερισμού, με την κυριαρχία των εταιριών να υπαγορεύουν οι ίδιες πλέον την πολιτική ατζέντα και με την εκχώρηση όλο και μεγαλύτερων αρμοδιοτήτων του δημόσιου τομέα στον ιδιωτικό, έχει σαν άμεσο αποτέλεσμα στους μηχανισμούς διακυβέρνησης τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, την περιθωριοποίηση των συνδικαλιστικών οργανώσεων, την αύξηση των ανισοτήτων, τη μεταβίβαση φορολογικών βαρών στους ασθενέστερους, την αποδυνάμωση του αναδιανεμητικού ρόλου της φορολογίας και άλλα».

⁵ Τα ΜΜΕ αλληλεπιδρούν με τις βασικές θεσμικές και συμβολικές διαστάσεις του σύγχρονου πολιτισμού, διαμορφώνουν τις συλλογικές και ατομικές ταυτότητες και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες της κοινωνικής επικοινωνίας και αλλαγής. Οι παραστάσεις είναι αξιακά εμποτισμένες από τις αρχές της νεωτερικότητας που συνυφάνθηκαν με το μύθο του εκσυγχρονισμού της προηγούμενης περιόδου αλλά και ως αντίποδας στα προ-νεωτερικά ιδεολογικά αξιώματα της ελληνικής κουλτούρας που, σύμφωνα με τον Τσουκαλά, «χαρακτηρίζονται από μια τζαμπατζίδικη οικονομική και κοινωνική συμπεριφορά που δεν ενστερνίζεται ένα εργασιακό ήθος, την πίστη στην προσωπική φερεγγυότητα και τιμιότητα, και την ελλιπή συμμόρφωση στους συλλογικούς κανόνες της αποδοτικότητας και την αφοσίωση στην έννοια της ιδιότητας του πολίτη. Έτσι, οτιδήποτε δημόσιο και συλλογικό συνυφάνθηκε με τη δυνατότητα οικειοποίησης από τον πολίτη, χωρίς ανταπόδοση και ανταλλάγματα» (Τριανταφυλλίδου κ.ά.2013: 21). Η «χρεοκοπία» αυτού του μοντέλου θεωρήθηκε υπεύθυνη για την πραγματική οικονομική χρεοκοπία και την κρίση. Σ' αυτή βασίστηκε η ρητορεία του λόγου του οικονομικού εξορθολογισμού που αποτελεί προπέτασμα καπνού του νεοφιλελεύθερου λόγου.

⁶ Στρατηγική που χρησιμοποιήθηκε για την επιβολή του νέο-φιλελευθερισμού στη Μ. Βρετανία τη δεκαετία του '80. Ο Fairclough (2005: 23) την αποδίδει ως "ThatcherRevolution".

σχήματα και στρατηγικές που κατέστησαν, σε μεγάλο βαθμό, αναπόδραστη την υιοθέτηση του νεοφιλελεύθερου αφηγήματος, το οποίο προέβαλε την απελευθέρωση των δυνάμεων της αγοράς, με διακύβευμα τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη.

1.3 Λεξιλόγιο Νέο-Φιλελευθερισμού

Ο νέο-φιλελευθερισμός έχει συνυφανθεί με το αφήγημα περί ορθολογικής διαχείρισης της οικονομίας και της διοίκησης (LavalC., 2009). Η αποδοχή αυτής της ιδεολογικής κατασκευής οφείλεται στην επικράτηση του λόγου του στη δημόσια σφαίρα και στην κατίσχυση του στην «κοινή λογική» (Massey, 2013). Συγκεκριμένα, προέβαλε τις ιδέες της ελευθερίας των επιλογών, της ατομικότητας και αυτάρκειας, της δυναμικής διεκδίκησης της ευημερίας μέσα από την απόκτηση υλικών αγαθών, στον αντίποδα ενός κλειστού, σε επιλογές, και συγκεντρωτικού στην απόδοση ταυτοτήτων, ιδεολογικό-πολιτικού πλαισίου, και ακόμη, δίνοντας προτεραιότητα στο άτομο και τις επιλογές του, απελευθερωμένου από τις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος. Έτσι, αναδείχτηκε σε σαγηνευτική ιδεολογία, εδραζόμενη στην ορθολογική αποτίμηση των επιλογών σε σχέση με το κέρδος και την αποτελεσματικότητα, που απελευθερώνει την ατομική πρωτοβουλία και ενδυναμώνει την ανθρώπινη προσωπικότητα.

Στη βάση αυτή, αναπτύχθηκε και προωθήθηκε ένα λεξιλόγιο απαρτιζόμενο από ελκυστικούς ευφημισμούς, προερχόμενους από το πλαίσιο του λόγου της επιχειρηματικότητας και της οικονομίας εν γένει, και άλλες γλωσσικές πρακτικές όπως, ρητορισμοί, μεταφορές, αξιολογική, διχοτομική και πληθωριστική χρήση της γλώσσας, που μπορούν να αποδοθούν με τον όρο **doublespeak**. Επιδιώκεται, δηλαδή, η σκόπιμη μεταβολή του νοήματος με τη δημιουργία αμφισημίας και διαστρέβλωσης που αποσκοπεί στην απάμβλυνση των αρνητικών συνδηλώσεων (Ξυδόπουλος, 2005) , τη συσκότιση των προθέσεων και τον ιδεολογικό αποχρωματισμό των λέξεων, την παραπληροφόρηση και εν τέλει την κατασκευή συναίνεσης. Στα πλαίσια αυτά, το μνημόνιο αποδίδεται ως «πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής» και η λιτότητα ως «περιστολή των δημοσίων δαπανών» και «εξυγίανση».

1.4 Συναίνεση

Ο όρος «συναίνεση» (consent) χρησιμοποιήθηκε από τον Νόαμ Τσόμσκυ για να περιγράψει το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η σύγχρονη δημοκρατία. Στηριζόμενος στη θεωρία του Lipman *Το Κοινό Φάντασμα* (Phantom Public, 1925), που υποστηρίζει ότι το κοινό δεν γνωρίζει το καλό του, κάνει λόγο για την ανάδειξη μιας ιδιαίτερης τάξης, που ευνοείται από τη διαμεσολαβημένη μορφή της σύγχρονης δημοκρατίας και διεκδικεί τη διαχείριση των συμφερόντων του λαού. Τα ΜΜΕ, που μεσολαβούν ανάμεσα στις ατομικές αντιλήψεις για τον κόσμο και στην πραγματικότητα , κατασκευάζουν τη συναίνεση, παρέχοντας στοχευμένη πληροφόρηση, που μεταβάλλει τις αντιλήψεις του κοινού. Έτσι, δημιουργείται ένα ομογενοποιημένο πολιτικό υποκείμενο, που ταυτίζεται με τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης (Πουλαντζάς 1975, οπ. αναφ στο Μηλιός, 2012).

Ταυτόχρονα, οι οικονομικές ελίτ που ενδιαφέρονται να κατακτήσουν την πολιτική και κοινωνική ηγεμονία -με τη συνέργεια των ΜΜΕ, των οποίων είναι ιδιοκτήτες- διαμορφώνοντας τις απαραίτητες ψευδαισθήσεις (μύθους, ιδεολογήματα), το ιδεολογικό και αξιακό πλαίσιο, που προλειαίνει το έδαφος για την αποδοχή των πολιτικών που προωθούν τα συμφέροντά τους, από-ιδεολογικοποιώντας την πολιτική, καλλιεργώντας απάθεια, αποπροσανατολίζοντας το κοινό μέσω του πληθωρισμού άχρηστων πληροφοριών (life- style, ποδόσφαιρο κτλ.).

1.5 ΜΜΕ-Πολιτική επικοινωνία- θεσμικός ρόλος και κοινωνική επιρροή

Τα ΜΜΕ διαμορφώνουν την πολιτική και κοινωνική ταυτότητα του ατόμου, σε μια εποχή που έχουν καταλυθεί οι παραδοσιακοί κοινωνικοί δεσμοί και οι θεσμικοί κοινωνικοποίησης (Γκίβαλος, 2005), συμπεριλαμβανομένων και των κομμάτων, που δεν έχουν την ίδια βαρύνουσα επιρροή στην πολιτική κοινωνικοποίηση των ψηφοφόρων.

Αυτάδιαμεσολαβούν μεταξύ του υποκειμένου και της πρωτογενούς πραγματικότητας, παρέχοντας μία ερμηνεία γι' αυτή μέσω της επιλογής των καίριων -κατά την κρίση τους- ζητημάτων («θεωρία της ημερήσιας διάταξης⁷»), όπως αποτυπώνεται στην ιεράρχηση της παρουσίας των γεγονότων, την επιλογή των πτυχών που θα διαφωτίσουν περισσότερο με σχολιασμό ή εκτενές ρεπορτάζ, και τις ερωτήσεις που θέτουν οι δημοσιογράφοι. Ταυτόχρονα, αποσιωπούν και υποβαθμίζουν άλλες πτυχές του θέματος που ενδεχομένως να ήταν πιο σημαντικές για την ενημέρωση του κοινού. Επιβάλλουν, δηλαδή, ένα σημαντικό φίλτρο προσδιορισμού της πραγματικότητας, προσανατολίζοντας και καθοδηγώντας την προσοχή του κοινού.⁸ Με αυτόν τον τρόπο, όμως, δεν αντανακλούν αλλά ανασυνθέτουν και διαμορφώνουν την πραγματικότητα, παράγοντας νόημα που επηρεάζει την συγκρότηση του πνευματικού κοσμοειδώλου των τηλεθεατών (Γκίβαλος, 2005: 66).

Για ποιούς λόγους, όμως, επιβάλλουν την οπτική τους;

Ο Bourdieu (1999) με τον όρο «επαγγελματοποίηση της πολιτικής», κάνει λόγο για ένα κλειστό ολιγοπωλιακό σύστημα παραγωγής ιδεών, από ομάδες που ανήκουν στην οικονομική και επιστημονική ελίτ και κατ'επέκταση διαθέτουν το πολιτισμικό κεφάλαιο, δηλαδή τα νοητικά εκείνα σχήματα ανάλυσης της πραγματικότητας και γνώσεων για την παραγωγή πολιτικής, καθώς και τα μέσα να επιβάλλουν το «λόγο» αυτό και στην υπόλοιπη κοινωνία. Έτσι, βαθαίνει το χάσμα μεταξύ κυρίαρχων και κυριαρχούμενων, που λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης, αναπτύσσουν τον καταναγκασμό της πρόσδεσης στην πραγματικότητα που διαμορφώνει η κυρίαρχη ιδεολογία.

Ακόμη, στη συνείδηση των τηλεθεατών ο παραγόμενος δημόσιος λόγος από τις ενημερωτικές τηλεοπτικές εκπομπές, είναι «νομιμοποιημένος» (Κέλλα, 2009:128). Διαθέτει δηλαδή, αδιαμφισβήτητο κύρος και ειδικό βάρος, χάρη στην αναγνωρισιμότητά των παραγωγών του και την αληθοφάνεια με την οποία εκφέρεται. Έτσι, σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία (Κοκκινάκη, 2006: 160), αυξάνεται η υποταγή στην εξουσία, εν προκειμένω στη συμβολική εξουσία του παραγόμενου λόγου. Με λίγα λόγια, τα ΜΜΕ παρουσιάζονται ως αυθεντία⁹ και επειδή βρίσκονται σε θέση ισχύος, συγκριτικά με το κοινό, απολαύουν και της εμπιστοσύνης του.

Τέλος, η θεωρία της «γνωστικής απάντησης» του Greenwald(Παπαστάμου, 2009: 41), ερμηνεύει τη σχέση μεταξύ πειθούς και εκπεμπόμενων μηνυμάτων. Αναλυτικότερα, ο δέκτης επεξεργάζεται νοητικά το μήνυμα και διεξάγει ένα νοητικό διάλογο ανάμεσα στα

⁷ Οι κυριότεροι μελετητές του μοντέλου, οι McCombs και Shaw (1972) έγραφαν «Τα μέλη του κοινού όχι μόνο μαθαίνουν για τα κοινά θέματα, καθώς και για άλλα ζητήματα, μέσω των ΜΜΕ, αλλά επίσης μαθαίνουν πόσο μεγάλη προσοχή θα πρέπει να δώσουν σε ένα θέμα ή ζήτημα ανάλογα με την έμφαση που του προσδίδουν τα ΜΜΕ».

⁸ Σύμφωνα με τους McCombs και Shaw (1972), που μελέτησαν και διαμόρφωσαν αυτό το ερμηνευτικό μοντέλο επιρροής, το στοιχειοθέτησαν χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την υπόθεση του Watergate που την εκτίμησαν ως απεικόνιση της λειτουργίας της ημερήσιας διάταξης. Δηλαδή, παρότι δεν ήταν η πρώτη αποκάλυψη που αφορούσε σε υπόθεση διαφθοράς, έγινε το «θέμα της χρονιάς» λόγω της μεγάλης δημοσιότητας που του δόθηκε.

⁹ Στο κεφάλαιο 4, ο Bourdieu (1999) αναλύει τις τελετές εγκατάστασης ή νομιμοποίησης με τον όρο, («επιτελεστική μαγεία»), δηλαδή, μια κοινωνική λειτουργία που εγκαθιστά μέσω ενός τελετουργικού, εν προκειμένω με τη λεκτική απόδοση ιδιοτήτων, τα κοινωνικά όρια και διαφορίζει τους ανήκοντες και μη ανήκοντες σ' αυτά. Με άλλα λόγια σχηματίζει ταυτότητες, που είναι μία μορφή χειραγώγησης.

στοιχεία του μηνύματος και τις προηγούμενες στάσεις. Οι «γνωστικές απαντήσεις» αν είναι επαρκείς καθορίζουν τη συγκράτηση ή όχι του μηνύματος. Σε ό, τι αφορά στην πραγμάτευση των οικονομικών δεδομένων, που μονοπωλούν την ημερήσια διάταξη των ενημερωτικών εκπομπών, εύλογα, ο μέσος τηλεθεατής δεν είναι σε θέση να έχει δικές του απαντήσεις για ζητήματα τόσο εξειδικευμένα. Υιοθετεί λοιπόν, εκείνες που του παρουσιάζονται από την αυθεντία, δηλαδή από έγκυρους και έγκριτους οικονομικούς αναλυτές και ταυτόχρονα, είναι σύστοιχες προς τη νοητική διάσταση των ήδη διαμορφωμένων στάσεων του. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται «περιφερειακή» επεξεργασία του μηνύματος. Δηλαδή ο δέκτης, που, λόγω της έλλειψης επαρκών γνωστικών πόρων, δεν μπορεί να αποκωδικοποιήσει επαρκώς το περιεχόμενο του μηνύματος, εστιάζει σε άλλα στοιχεία του κυρίως σε πραγματολογικούς δείκτες (Παπαστάμου, 2009: 43) και στην πηγή (αν είναι συμπαθητική, αξιόπιστη - απ' όπου προκύπτει η ανάγκη για διαχείριση της εικόνας με τεχνικές μάρκετινγκ). Για τον ίδιο λόγο, επιστρατεύονται και τεχνικές συναισθηματικού επηρεασμού, κυρίως φόβου, που προκαλείται από την ατεκμηρίωτη κινδυνολογία, και αποσκοπεί στη διαμόρφωση της επιθυμητής πολιτικής στάσης του κοινού¹⁰, στη βάση των βαθιά εδραιωμένων αντιλήψεων που υφίστανται σε κάθε κοινωνία.

1.6 Κοινωνιογλωσσολογία

Όπως αναγράφεται στην Πύλη για την ελληνική γλώσσα, «οποιαδήποτε μελέτη έχει στο επίκεντρό της τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας» (Παυλίδου, 2006-2008) μπορεί να θεωρηθεί ως κοινωνιογλωσσική. Στα πλαίσια αυτά, επειδή η παρούσα εργασία διερευνά τους τρόπους που κατασκευάζεται η κοινωνική συναίνεση για την αποδοχή νεοφιλελεύθερων πολιτικών, μέσα από τη γλώσσα που μεταχειρίζονται οι πολιτικοί και οι δημοσιογράφοι στις ενημερωτικές τηλεοπτικές εκπομπές, εμπίπτει στη σφαίρα της κοινωνιογλωσσολογίας.

Λίγα λόγια για τις θεωρητικές παραδοχές της κοινωνιογλωσσολογίας. Πρόκειται για τον κλάδο της γλωσσολογίας που «ερευνά τη γλώσσα εν χρήσει καθώς και τις κοινωνικές συνθήκες για τη χρήση της» (Κανάκης, 1999-2000), κατά συνέπεια ενδιαφέρεται για τη γλωσσική διαφοροποίηση σε σχέση με τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές παραμέτρους. Για τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας, ο Κανάκης (1999-2000) παρατηρεί ότι οι ερευνητικές απόψεις δίστανται, με αποτέλεσμα να ορίζεται διαφορετικά η γλώσσα, υπό το πρίσμα της αντίληψης αυτής της σχέσης. Έτσι, για κάποιους η γλώσσα αντανάκλα την κοινωνία, ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι οι κοινωνικές δομές προϋπάρχουν της γλώσσας και υποστηρίζουν ότι γλώσσα, πολιτισμός και κοινωνία συμπορεύονται και εξελίσσονται ταυτόχρονα. Συνεπώς, ποικίλουν και οι ορισμοί για τη γλώσσα που «γίνεται αντιληπτή, αναλόγως, ως κοινωνικό φαινόμενο, κοινωνική πρακτική, κοινωνικά τοποθετημένη ανθρώπινη εμπειρία, ή συμβολική εξουσία» (Κανάκης 1999-2000). Η ποικιλία των απόψεων αφορά και στη φύση

¹⁰ Αντιγράφοντας από τον ιστότοπο <http://mignatiou.com> ο Κ. Βενιζέλος αναφέρεται στην Ομάδα Έρευνας σε Ρητορική Επικοινωνία και Πειθώ του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά, η οποία αποτελείται από τους Κωνσταντίνο Αγγέλου, Νίκο Κουτσιμπογιώργο και Βαρβάρα Κωνσταντίνου υπό την επιστημονική καθοδήγηση του Αθανάσιου Ν. Σαμαρά και της Μυρσίνης Δογάνη εξέτασε τη λειτουργία του φοβικού επιχειρήματος, την κρατική αυτοεικόνα και τη διαμόρφωση πολιτικής, βάσει ποιοτικής ανάλυσης των διαγγεμάτων του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας, και των πρακτικών της Κυπριακής Βουλής, αναφορικά με το μνημόνιο. Το βασικό συμπέρασμα της έρευνας είναι πως «όταν οι πολιτικές επιλογές είναι συγκεκριμένες και περιορισμένες, ο πολιτικός λόγος προσπαθεί να πείσει δια του πάθους και ήθους, αντί των λογικών επιχειρημάτων. Ο διάχυτος και μαζικός φόβος, η γενικευμένη ανασφάλεια, όπως αυτά υπαγορεύονται από τον πολιτικό λόγο για την ενδεχόμενη απειλή προς τον δεκτή του μηνύματος, αποτελούν μια μορφή άσκησης εξουσίας, που στηρίζεται στην διαχείριση των ενστίκτων»

της γλώσσας, ως μέσου επικοινωνίας, κατασκευής της κοινωνικής πραγματικότητας, επιτέλεσης ενεργημάτων καθώς και ελέγχου της κοινωνικής πραγματικότητας.

Τέλος, το ειδικότερο αντικείμενο καθορίζει τις επιστημολογικές ή άλλες παραδοχές με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις. Έτσι, η *διεπιδραστική κοινωνιογλωσσολογία (interactionallinguistics)* μελετά τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας όπως αυτή προκύπτει από την δι-επίδραση των ομιλητών που μέσω αυτής κατασκευάζουν τις κοινωνικές ταυτότητες και τα κοινωνικά νοήματα ευρύτερα. Δεν δέχεται δηλαδή τις κοινωνικές κατηγορίες ως παγιωμένες μακροδομές (*συσχετιστική κοινωνιογλωσσολογία, correlational sociolinguistics*), αλλά θεωρεί πως είναι προϊόν διαπραγμάτευσης μεταξύ των συνομιλητών (Θεοδωροπούλου, 2014: 119). Ακόμη, στρέφεται προς τις διαδικασίες βάσει των οποίων κατά τη γλωσσική διεπίδραση ένα άτομο συμπεραίνει τις επικοινωνιακές προθέσεις των άλλων και διαπραγματεύεται το νόημα των εκφωνημάτων του. Η *ανάλυση συνομιλίας (Conversation Analysis)*, από την άλλη, μελετά τη «διαδοχή των εκφωνημάτων σε μια συγκεκριμένη συνομιλία, προκειμένου να ανεύρει τις κανονικότητες που τη διέπουν» (Παυλίδου, 2006-2008). Τέλος, η *Κριτική Ανάλυση Λόγου (Critical Discourse Analysis)*, προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, αναζητά την ιδεολογία που επιδρά στην επιλογή των συγκεκριμένων γλωσσικών πρακτικών για την κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας.

1.7 Πραγματολογία

Η πραγματολογία αποτελεί κλάδο της γλωσσολογίας που εξετάζει τη γλώσσα *εν χρήση*, δηλαδή όπως αυτή χρησιμοποιείται μέσα στο εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο από τους συνομιλητές που επιδιώκουν να πετύχουν κάποιον στόχο, να διαπραγματευτούν νοήματα και ερμηνείες, να παραγάγουν υπονοήματα κτλ. Εξετάζει δηλαδή, την παραγωγή νοήματος έτσι όπως αυτό προκύπτει κατά τη χρήση της γλώσσας. Όπως κατέδειξε η Wodak (2007) το συμφραστικό πλαίσιο εντός του οποίου παράγεται ένα εκφώνημα για να υπηρετήσει τους σκοπούς της επικοινωνίας, είναι αυτό που παράγει το νόημα. Η αναφορά σε αυτό μπορεί να παράγει το συγκεκριμένο νόημα που επιδιώκει ο εκφωνητής με τη συνέργεια του ακροατή. Σύμφωνα, πάλι, με τον Bakhtin, M. M. (1981, σπ. αναφ στο Kellog, 2009: 88) «το περιεχόμενο και η σημασία που φέρει μία λέξη καθορίζεται από το πραγματολογικό πλαίσιο». Δηλαδή, οι λέξεις επιλέγονται για να απηχούν τα επιδιωκόμενα σημαινόμενα. Αυτή ακριβώς η διαδικασία παραγωγής νοήματος, το οποίο δεν ταυτίζεται με τη σημασία των εκφωνούμενων λέξεων και είναι άμεσα συναρτημένο με το συμφραστικό πλαίσιο, γλωσσικό και εξωγλωσσικό, της εκφώνησης, βρίσκεται στο επίκεντρο της πραγματολογικής προσέγγισης της γλώσσας.

Στο σημείο αυτό τέμνεται με την Κριτική Ανάλυση Λόγου, που αναγνωρίζει την κοινωνική διάσταση της γλώσσας, καθώς δίνει ιδιαίτερη σημασία στις κοινωνικές συνθήκες, το συμφραστικό πλαίσιο, γλωσσικό και έξω-γλωσσικό όπου παράγεται ένα εκφώνημα, με σκοπό να αναδείξει τις σχέσεις εξουσίας και ανισότητας που αντανακλώνται στο λόγο και είναι συνήθως συγκαλυμμένες. Έτσι, και οι τρεις προσεγγίσεις της ανάλυσης λόγου (κυρίως η κοινωνιο-πολιτισμική του Fairclough (2003) και η κοινωνιο-γνωστική του VanDijk, (2003)), συνεξετάζουν τις συγκεκριμένες γλωσσικές πρακτικές ανατρέχοντας στο πραγματολογικό πλαίσιο, προκειμένου να αποκαλυφθεί η ιδεολογία που διατρέχει, υπόρρητα, το λόγο των δημοσιογράφων και των πολιτικών.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1. Κριτική Ανάλυση Λόγου

Η Κριτική Ανάλυση Λόγου (εφεξής ΚΑΛ), συνδέει τη γλωσσολογική με την κοινωνική ανάλυση, (Woods&Kroger 2000: 206), αποσκοπώντας σε μια μορφή κοινωνικής παρέμβασης μέσω της ανάδειξης των σχέσεων ηγεμονίας, των ανισοτήτων, διακρίσεων και προκαταλήψεων (Richardson 2007). Επιχειρεί να αναδείξει τη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της γλώσσας, της κοινωνίας και της ιδεολογίας μέσω της μικρό-ανάλυσης κειμένων αλλά και τη μακρό-ανάλυση των κοινωνικών δομών και των σχέσεων εξουσίας που τα διαμορφώνουν (Μητσιοπούλου, 2001, οπ. αναφ στη Στάμου, 2014:150). Η γλώσσα δηλαδή πέρα από όχημα προσωπικής έκφρασης, αποτελεί πηγή κοινωνικά προσδιορισμένων νοημάτων και αντανακλά την κοινωνική θέση και το θεσμικό ρόλο των ομιλούντων.

Εκκινώντας από την παραδοχή ότι η γλώσσα διαμορφώνει την αντίληψη του ομιλητή για τον κόσμο,¹¹ διερευνά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που κατά τον Fairclough (2003), αντανακλούν τις σχέσεις εξουσίας και την κοινωνική ανισότητα. Αυτές, αντικατοπτρίζονται, παγιώνονται και αναπαράγονται μέσω του λόγου, που παίζει ενεργητικό ρόλο στη συγκρότηση της κοινωνικής πραγματικότητας.¹² Με άλλα λόγια, οι νοητικές αναπαραστάσεις για τον κόσμο, σχηματίζονται υπό το πρίσμα της ιδεολογίας, φορέας της οποίας είναι ο λόγος. Σύμφωνα με τον Bourdieu (1999), οι νοητικές αναπαραστάσεις δημιουργούν ένα διακριτό κοινωνικό όν, που αναγνωρίζεται από τους άλλους και μέσω των διακηρυκτικών πράξεων αντικειμενικοποιείται. Η αντίληψη, όμως, του πραγματικού αποτελεί συναίρεση μεταξύ του υποκειμενικού (τη σύλληψη της όψης της πραγματικότητας που προτιμά ο δημοσιογράφος τη δεδομένη στιγμή, ως συνισταμένη της πάλης των αναπαραστάσεων) και αντικειμενικού, του «θεσμισμένου» δηλαδή στην κοινή αντίληψη.

Επειδή λοιπόν η αντίληψη του κοινωνικού κόσμου είναι ζήτημα λέξεων και γλωσσικών δομών, η Κριτική Ανάλυση Λόγου διερευνά γλωσσικά και ως προς το περιεχόμενο κείμενα με πολιτικό περιεχόμενο, που παράγονται από θεσμούς-πυλώνες του κοινωνικού οικοδομήματος όπως ΜΜΕ, εκπαίδευση, πολιτική, γραφειοκρατία καθώς και δημόσια πρόσωπα που έχουν ευρεία απήχηση λόγω του ότι απευθύνονται σε μεγάλο κοινό. Στόχος της ΚΑΛ είναι η χειραφέτηση των κυριαρχούμενων αναγνωρίζοντας τους μηχανισμούς της γλώσσας και τα μέσα αλλοτρίωσής της. Ως εκ τούτου, εξετάζει τα γλωσσολογικά φαινόμενα, όπως εντάσσονται στο συγκεκριμένο πολιτισμικό, ιστορικό και κοινωνικό περιεχόμενο, και όχι ως αφηρημένο σύστημα σημείων (Στάμου, 2014:153). Ταυτόχρονα, επιδιώκει την κοινωνική ερμηνεία των συγκεκριμένων λεξικό-γραμματικών επιλογών, με τις οποίες πραγματώνεται η ιδεολογία. Αρωγός σ' αυτή την προσπάθεια τίθεται η Συστημική-λειτουργική γραμματική του Halliday (1999) που παρέχει τα εργαλεία της γλωσσικής ανάλυσης.

Η κριτική ανάλυση λόγου δεν είναι μια ομοιογενής προσέγγιση, αλλά όπως παρατηρεί ο Blommaert (2006 οπ. αναφ στη Στάμου, 2014:156) μια θεωρητική κατασκευή γύρω από την οποία συναρμολογούνται διάφορες προσεγγίσεις. Ο VanDijk (2003) την χαρακτηρίζει ως μια ερμηνευτική θεώρηση των κειμένων που στηρίζεται στο κοινό

¹¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πρώτοι που αποτύπωσαν τη σχέση του κόσμου, της νόησης και της γλώσσας ήταν οι Στωικοί, που την απεικόνισαν με το περίφημο σημειακό τρίγωνο (Μπαμπινιώτης, 2015). Δηλαδή, ο κόσμος γίνεται αντιληπτός μέσω του νου, ο οποίος με τη βοήθεια της γλώσσας αναφέρεται σε αυτά. Έτσι, οι έννοιες αποδίδονται με λέξεις, που είναι συνδυασμός σημασίας και μορφής, που με τη σειρά τους συγκροτούν ένα σύνολο συμβατικών όρων, σημασιών και μορφών. Η σχέση, μάλιστα, της λέξης με το αντικείμενο που δηλώνει είναι έμμεση επειδή διαμεσολαβείται από την έννοια. Γι' αυτό και οι στωικοί, στο σημειακό τρίγωνο αυτή την πλευρά (σχέση λέξεων με αντικείμενα αναφοράς) την έδειχναν από τότε με διακεκομμένη γραμμή.

¹² Η Στάμου δίνει ως παράδειγμα (2014: 151) τα σεξιστικά στερεότυπα που διαμορφώνονται μέσα από τη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους

ενδιαφέρον για τη μελέτη του ιδεολογικού λόγου της κυριαρχίας, παρά ως μια συμπαγή ερευνητική πρόταση. Έτσι, παρά τις κοινές θεωρητικές παραδοχές υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις της ΚΑΛ: η κοινωνιοπολιτισμική του Fairclough (socio-cultural) , η κοινωνιογνωστική(socio-cognitive) του VanDijk (2003), και η λογοϊστορική(discourse-historical) της Wodak(2001).

Πιο συγκεκριμένα, η **κοινωνιογνωστική** εστιάζει στα νοητικά σχήματα με τα οποία οι «καταναλωτές» του λόγου λαμβάνουν και ερμηνεύουν τα κείμενα. Οι νοητικές αυτές αναπαραστάσεις δεν είναι μόνο ατομικές αλλά και κοινωνικές, συγκροτημένες στη βάση των κοινωνικών δι-επιδράσεων με όχημα το λόγο (Fairclough&Wodak, 1997, οπ. αναφ στο Στάμου, 2014:157).

Η **λόγο-ιστορική** προσέγγιση από την άλλη, εστιάζει στο μακρό-επίπεδο, δηλαδή το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό περιεχόμενο, τους κανόνες δηλαδή που ρυθμίζουν τα κείμενα. Για το λόγο αυτό, μελετώνται συγκριτικά κείμενα της ίδιας θεματικής σε διάφορες ιστορικές περιόδους ή διάφοροι τύποι κειμένων, για να διαφανεί η εξελικτική πορεία των επιχειρημάτων. Χρησιμοποιεί, δηλαδή, ως εργαλείο, τη διακειμενικότητα ενώ ενδιαφέρεται και για την αναπλαισίωση του λόγου από τους δημοσιογράφους (Στάμου, 2004: 158).

Τέλος, το **κοινωνικό-πολιτισμικό μοντέλο** του Fairclough (2003) αναλύει το κείμενο σε τρεις διαστάσεις, περιγραφικά, ερμηνευτικά και επεξηγηματικά. Η **περιγραφική ανάλυση** εστιάζει στις συγκεκριμένες λεξικό-γραμματικές δομές. Η **επεξηγηματική ανάλυση** προσεγγίζει το κείμενο ως κοινωνική πρακτική, και ανιχνεύει την ιδεολογική επιρροή του κειμένου στο κοινό-στόχο δηλαδή την οικοδόμηση των νοητικών αναπαραστάσεων. Η συγκεκριμένη αντίληψη βασίζεται στις θεωρίες των Althusser (1971) και Gramsci (1971) που πρεσβεύουν ότι «η γλώσσα είναι η υλική έκφραση της ιδεολογίας των καπιταλιστικών σχέσεων και της ηγεμονίας που έχει ως αποτέλεσμα τη συναινετική άσκηση της εξουσίας(Στάμου, 2014)». Τέλος, η **ερμηνευτική ανάλυση** προσεγγίζει το κείμενο ως πρακτική λόγου, εστιάζοντας στη σύνδεση του κειμένου με το περιεχόμενο του, που διακρίνεται σε καταστασιακό, γνωσιακό, γλωσσικό και κοινωνιοπολιτισμικό (Στάμου, 2004: 165), στο οποίο και εστιάζει ο Fairclough (2003), πραγματοποιώντας διακειμενική ανάλυση, ασπαζόμενος αφενός την έννοια της «διαλογικότητας» (Foucault, 1972 και Bakhtin, 1981) των κειμένων με τα ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα και με άλλα κείμενα, και αφετέρου, επειδή επιδιώκει να αναδείξει τις μετατοπίσεις και τους μετασχηματισμούς, στα οποία υπόκεινται αυτά, εξαιτίας της διαλογικότητας. Η διακειμενικότητα διακρίνεται σε καταφανή (διάλογος κειμένων με άλλα κείμενα) και συστατική (συμβάσεις λόγου που αξιοποιεί).

Κατά συνέπεια, η κάθε προσέγγιση προσεγγίζει διαφορετικά τα κείμενα επιφέροντας έναν μεθοδολογικό πλουραλισμό. Έτσι, η **λογοϊστορική**(discourse- historical) εστιάζει στις στρατηγικές επιχειρηματολογίας, η **κοινωνιογνωστική**(socio-cognitive) στις θεματικές, που τις αντιμετωπίζει ως σημασιολογικές μακροδομές και η **κοινωνιοπολιτισμική**(socio-cultural) στο πλαίσιο.

Η ΚΑΛ, ωστόσο, δέχτηκε κριτική. Συγκεκριμένα, κατηγορήθηκε ότι εξετάζει τα κείμενα στατικά, αποκομμένα από το περιεχόμενο που τα παράγει. Ακόμη, ότι η ανάλυση χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό υποκειμενικότητας, επειδή ο ερευνητής δεν είναι απαλλαγμένος από τις προκαταλήψεις του τόσο κατά τη διαμόρφωση των ερευνητικών υποθέσεων, όσο και κατά την ανάλυση και την ερμηνεία, πράγμα που πλήττει τη δυνατότητα γενίκευσής των πορισμάτων. Καμιά επιστημονική έρευνα, ωστόσο, δεν είναι ουδέτερη(VanDijk 1993β: 252, οπ. αναφ. στη Στάμου, 2014: 164) δεδομένου ότι κάθε ερευνητής, ως κοινωνικό υποκείμενο, εμφορείται από αξίες, ιδεολογικές παραδοχές και, ενδεχομένως, στερεότυπα που επενεργούν στην πρόσληψη και αποτίμηση της κοινωνικής πραγματικότητας. Η συγκεκριμένη παραδοχή, όμως, έχει και θετικές προεκτάσεις καθώς ενισχύει τον αναστοχασμό του στις γλωσσικές πρακτικές που ο ίδιος ασκεί και μελετά (Chouliaraki&Fairclough 1999, οπ. αναφ. στη Στάμου, 2014:164).

Η ΚΑΛ στερείται, σύμφωνα με την ασκούμενη κριτική, αντικειμενικότητας και για έναν πρόσθετο λόγο. Είναι «στρατευμένη» στην ανάδειξη των καταπιεστικών σχέσεων και τη χειραφέτηση των μαζών, χωρίς ωστόσο να την πραγματώνει (Luke, 2002), μια που η ανάλυση δε συνοδεύεται από αντιπρόταση, π.χ. ξαναγράψιμο, που θα επέφερε την ιδεολογική απελευθέρωση των μαζών. Μάλιστα, ο ίδιος ο Fairclough (2003) παραδέχεται ότι η κειμενική ανάλυση, δεν αναδεικνύει επαρκώς την ιδεολογική επιρροή των κειμένων.

2.2. Συστημική-Λειτουργική γραμματική του Halliday

Ο Halliday (1999, οπ. αναφ. στη Λύκου, 1999) διαμόρφωσε ένα γραμματικό μοντέλο στηριζόμενο στην κοινωνική διάσταση της γλώσσας, σύμφωνα με την οποία, η γλώσσα συνιστά μια σημαντική πηγή κατασκευής και ανταλλαγής νοημάτων. Ως εκ τούτου, προτείνει μια γραμματική προσανατολισμένη στη σημασιολογία και στη λειτουργία² των γλωσσικών στοιχείων, που συνεξετάζει τη σημασία και τη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων. Η πρότασή του στηρίζεται στην παραδοχή ότι τα νοήματα παράγονται εντός ορισμένου κοινωνιο-πολιτισμικού πλαισίου για να επιτελέσουν ορισμένες κοινωνικές λειτουργίες. Οι λέξεις με τη σειρά τους, σημαίνουν και διαμορφώνουν τα κοινωνικά νοήματα μέσω των επιλογών που κάνει ο ομιλητής σε σχέση με την περίσταση και τον επιδιωκόμενο στόχο.

Αφού λοιπόν η γλώσσα είναι προϊόν αλλά και εργαλείο κατασκευής των κοινωνικοπολιτισμικών δομών, χρησιμοποιείται αντίστροφα για την ανάλυση των νοημάτων που τις συγκροτούν. Η ανάλυση βασίζεται στην παραδοχή ότι « ανάμεσα στο σημαίνον και στο σημαινόμενο, μεσολαβεί ένα ακόμη επίπεδο, αυτό της «διατύπωσης» [wording]. Δηλαδή, οι σημασίες πραγματώνονται από λέξεις και οι ίδιες οι λέξεις από ηχητικά ή γραφηματικά σύμβολα» (Λύκου, 1999).

Οι λέξεις, ωστόσο, διαπλέκονται μεταξύ τους για να κατασκευάσουν το νόημα. Οι επιλογές λοιπόν του ομιλητή αφορούν, ταυτόχρονα, στο γραμματικό και συντακτικό επίπεδο. Σύμφωνα με τον Halliday (1999), η σχέση μεταξύ σημασίας και διατύπωσης είναι «φυσική» και έχουν αναπτυχθεί σε κάθε γλώσσα, συγκεκριμένα γραμματικά μοτίβα για να σημασιοδοτήσουν αντίστοιχες έννοιες, σε σχέση με το συγκεκριμένο και την επιτελούμενη λειτουργία. Δηλαδή, κάθε γλωσσικό στοιχείο, διαπλέκεται με τα υπόλοιπα και παράγει διαφορετικά κάθε φορά νοήματα. Η Λύκου (1999), περιγράφει τη διαδικασία αυτή ως «οργανικό συσχετισμό λειτουργιών». Υπό το πρίσμα αυτό, η γλώσσα νοείται ως κοινωνική πρακτική που διαμορφώνει την κοινωνική πραγματικότητα και διαμορφώνεται από αυτή, εντός των εκάστοτε καταστασιακών και πολιτισμικών συμφραζομένων.

Κάθε πρόταση, σύμφωνα με τη λειτουργική-συστημική προσέγγιση, εγγράφει τρεις λειτουργίες που πραγματώνονται με τα αντίστοιχα γραμματικό-συντακτικά μοτίβα. Έτσι, τα γραμματικά στοιχεία που αναπαριστούν με συγκεκριμένους τρόπους το θέμα, επιτελούν την **αναπαραστατική (ideational)** λειτουργία. Εκείνα εξάλλου, που οικοδομούν συγκεκριμένες διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ ομιλητή/-τριας ή συγγραφέα με τον/την ακροατή/-τρια ή αναγνώστη/-τρια, επιτελούν τη **διαπροσωπική (interpersonal)**, ενώ την **κειμενική (textual)πραγματώνουν εκείνα** που αφορούν στην οργάνωση της πληροφορίας.

Οι γραμματικές δομές λοιπόν, αποτελούν συστατικά στοιχεία του κειμένου, γι' αυτό και συνεξετάζονται πάντοτε με το συγκεκριμένο τους (Tsiplakou, S. 2013) το οποίο διακρίνεται στο **πεδίο** (τι συμβαίνει, ποιο είναι το επικοινωνιακό γεγονός, αν είναι κοινωνικά και πολιτισμικά σύνθητες και αναγνωρίσιμο, αν διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες ή άτυπες συμβάσεις επικοινωνίας), τον **τόνο** (ποιοι/-ες παίρνουν μέρος και ποια η σχέση τους) και τον **τρόπο** (διάυλος επικοινωνίας, π.χ. γραπτό, προφορικό, ηλεκτρονικό κείμενο, η οργάνωση του κειμένου, οι γλωσσικές επιλογές) .

Όπως παρατηρεί η Τσιπλάκου (2013) «το **πεδίο** σχετίζεται με την **αναπαραστατική λειτουργία της γλώσσας** και καθορίζει το περιεχόμενο και τον τρόπο γλωσσικής και

κειμενικής αναπαράστασής του (π.χ. ποσότητα, τύπος και τρόποι οργάνωσης και παρουσίασης της πληροφορίας ανάλογα με τις προσδοκίες των αποδεκτών/-τριών, οι οποίες καθορίζονται κοινωνικά και πολιτισμικά, βαθμός λεπτομέρειας, βαθμός εγκυρότητας κτλ.). Ο **τόνος** σχετίζεται με **τη διαπροσωπική λειτουργία**, δηλαδή τις σχέσεις εξουσίας, αυθεντίας, αλληλεγγύης κτλ. μεταξύ των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών σε ένα επικοινωνιακό γεγονός. Αυτές εκφράζονται με το βαθμό βεβαιότητας ή σιγουριάς με την οποία επενδύεται γλωσσικά μια πληροφορία, ο οποίος συχνότατα δηλώνεται από τις εγκλίσεις του ρήματος/την τροπικότητα, το είδος των προτάσεων (δήλωση, ερώτηση), τους δείκτες ευγενείας κτλ. Ο **τρόπος** σχετίζεται **με την κειμενική λειτουργία** και πραγματώνεται με ποικίλες μορφές κειμενικής οργάνωσης, επιλογή κειμενικών τύπων και λειτουργιών, γλωσσικές/υφολογικές επιλογές, την οργάνωση της πληροφορίας σε θέμα και σχόλιο, με ποικίλους μηχανισμούς συνοχής και συνεκτικότητας κτλ.

Επομένως, κάθε πρόταση είναι το αποτέλεσμα της αλληλοδιαπλοκής στοιχείων που πραγματώνουν τις τρεις γλωσσικές λειτουργίες της γλώσσας.

Υπο το πρίσμα, λοιπόν, της λειτουργικής προσέγγισης, η αναπαραστατική λειτουργία εξετάζεται με το **σύστημα της μεταβιβαστικότητας**. Σε γραμματικό, ακόμη, επίπεδο, η διαπροσωπική λειτουργία πραγματώνεται με διάφορα μέσα όπως τις **λεκτικές πράξεις, τη δείξη**, και την **τροπικότητα**.

Επειδή η ανάλυση στην παρούσα εργασία αντλεί στοιχεία από τα τρία επίπεδα ανάλυσης του Halliday (1999) και χρησιμοποιείται η αντίστοιχη ορολογία, κρίνεται αναγκαία μία αναλυτικότερη παρουσίαση τους, ακολουθώντας τη σειρά παρουσίασης των γλωσσικών λειτουργιών.

2.3. Το σύστημα της μεταβιβαστικότητας

Το σύστημα της **μεταβιβαστικότητας (transitivity)** αποδίδει γλωσσικά τον τρόπο που αναπαρίσταται στο νου η πραγματικότητα. Η πρόταση περιγράφει τις διαδικασίες αναπαράστασης του κόσμου. Έτσι, δομείται από τους **μετέχοντες**, που τίθενται στη θέση του Υποκειμένου, τη **ρηματική φράση**, που αντιστοιχεί στο κατηγορήμα, και τις **περιστάσεις-συνθήκες** που εκφράζονται με προθετικά σύνολα και επιρρήματα.

Τα ρήματα, στα οποία και εστιάζει αυτή η προσέγγιση, ανάλογα με το περιεχόμενό τους, περιγράφουν διαφορετικές διαδικασίες που διακρίνονται σε: **υλικές** που περιγράφουν δράσεις που επιφέρουν αλλαγές στον κόσμο. Οι **νοητικές** αφορούν στις εσωτερικές διεργασίες και διακρίνονται σε γνωστικές, αντιληπτικές και σε αυτές που περιγράφουν την αντίδραση του υποκειμένου σε κάποιο ερέθισμα. Σ' αυτού του είδους τις προτάσεις, το Υποκείμενο είναι *ο αισθανόμενος* και η διαδικασία *το φαινόμενο*. Οι **συσχετιστικές** διαδικασίες συνδέουν τον φορέα με μία ιδιότητα-κατηγορικές, με αυτό που κατέχει (possessive processes) ή με περιστάσεις (circumstantial processes). Σε γενικές γραμμές περιγράφουν σχέσεις συμβολικού χαρακτήρα ανάμεσα σε οντότητες. Τέλος, **οι εκφραστικές διαδικασίες** μοιάζουν με τις υλικές, με τη διαφορά ότι οι πράξεις που περιγράφουν είναι λεκτικές (π.χ. εξηγώ).

2.4. Μεταβιβαστικότητα και ιδεολογία

Κατά συνέπεια, η ρηματική επιλογή, που παραπέμπει σε αντίστοιχη διαδικασία, αναπαριστά διαφορετικά την προθετικότητα του υποκειμένου, απηχώντας έτσι την ιδεολογική του τοποθέτηση. Έχοντας κατά νου ο ομιλητής τις αντιδράσεις που θέλει να προκαλέσει στο κοινό του, το οποίο με τη σειρά του θα τις επεξεργαστεί ανάλογα με τις πεποιθήσεις και τα γνωστικά σχήματα που διαθέτει, συντάσσει το εκφώνημά του με ρήματα από τις αντίστοιχες διαδικασίες.

Αναλυτικότερα, οι **υλικές διαδικασίες** αποδίδουν αιτιότητα όταν η σύνταξη είναι ενεργητική, ενώ την αποκρύπτουν με την παθητική. Με τις **νοητικές διαδικασίες**, αποδίδονται σκέψεις, εκτιμήσεις και συναισθήματα που δεν μπορούν ωστόσο να

επιβεβαιωθούν. Στην πραγματικότητα, αν ο ομιλητής αναφέρεται σε άλλο υποκείμενο, κάνει υποθέσεις, που φροντίζει να μη γίνονται αντιληπτές ως τέτοιες, μέσω των γλωσσικών επιλογών, δημιουργώντας, έτσι, τις εντυπώσεις που επιθυμεί.

Οι εκφραστικές διαδικασίες, επιδιώκουν την αντικειμενικότητα καθώς αναπλαισιώνουν το λόγο άλλων ομιλητών. Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Χατζησαββίδης, (2001), ο αναπλαισιούμενος λόγος έχει υποστεί επεξεργασία σε σχέση με το κοινό, το επικοινωνιακό πλαίσιο, την ιδεολογική γραμμή του μέσου και άλλους παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι έχει επενεργήσει σε αυτόν μια μορφή διαμεσολάβησης, που αίρει την αντικειμενικότητά του.

Με τις σχεσιακές τέλος, διαδικασίες, ο ομιλητής περιγράφει μία κατάσταση ως έχει, σε μία δεδομένη στιγμή, υπαινισσόμενος ότι είναι προϊόν επιβολής και όχι σκόπιμης δράσης από τη μεριά του.

2.5. Το σύστημα της τροπικότητας

Η τροπικότητα είναι ο γλωσσικός μηχανισμός με τον οποίο ο ομιλητής εκφράζει τη στάση του απέναντι στα λεγόμενά του. Δηλαδή, προϋποτίθεται ότι ομιλητής δεσμεύεται εσωτερικά για την αλήθεια των λεγομένων του. Με άλλα λόγια, ως τροπικότητα ορίζεται «ο τρόπος μέσω του οποίου αυτή η μη εκπεφρασμένη εγγύηση μπορεί να διαφοροποιηθεί και να δηλώσει την στάση ή την αξιολόγηση της εκάστοτε περίπτωσης από τον ομιλητή/ομιλήτρια ως προς την αλήθεια της» (Χατζηκυριακίδης, 2011). Έτσι, η **επιστημική τροπικότητα** εκφράζει τη βεβαιότητα του ομιλητή/της ομιλήτριας ως προς την αλήθεια της πρότασης. Η **δενοντική τροπικότητα** εκφράζει το βαθμό της επιτακτικότητας και της «πίεσης που ασκείται στο υποκείμενο της πρότασης για να επιτελέσει μια πράξη» (Haan, 2004, οπ. αναφ. στο Χατζηκυριακίδης, 2011), ενώ η **δυναμική τροπικότητα** περιγράφει τη βούληση ή την ικανότητα του υποκειμένου να πραγματοποιήσει αυτό που λέει.

2.6. Δείξη

Το σύστημα αυτόεδράζεται στο κοινό σημασιολογικό σύμπαν όπως αυτό διαμορφώνεται από τη συμμετοχή των συνομιλούντων στα ίδια γνωστικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα (Spreber & Wilson, 1996, οπ. αναφ. στο Μπέλλα, 2014). Η λειτουργία του συνίσταται στο ότι εντοπίζει και ταυτοποιεί τα πρόσωπα, αντικείμενα, γεγονότα, διαδικασίες και δραστηριότητες μέσα στα τοπικοχρονικά, κοινωνικά, και κειμενικά τους συμφραζόμενα (Σ. Μαρμαρίδου, 2006-2008). Κωδικοποιεί, επίσης, τους συνομιλιακούς ρόλους του ομιλητή και του συνομιλητή, αλλά και τις μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις, καθώς και στάσεις. Ταυτόχρονα, σηματοδοτεί την απόσταση ή την εγγύτητα του ομιλητή από το αντικείμενο αναφοράς που μπορεί να είναι και ψυχική (Κανάκης, 1996)

Τα στοιχεία της δείξης συνδέουν το δεικτικό κέντρο-ομιλητή- με το γλωσσικό και εξωγλωσσικό περιβάλλον του, γι' αυτό και εμπίπτει στο πεδίο της πραγματολογίας.

Αναλυτικότερα, οι προσωπικές αντωνυμίες του α' και β' προσώπου καθώς και το γ' ενικό εκφράζουν **προσωπική δείξη**, δηλαδή προσδιορίζουν το ρόλο του ομιλητή, συνομιλητή και του ακροατή. Σχετικά με το α' πληθυντικό πρόσωπο, μπορεί να χρησιμοποιείται περιεκτικά (Μπέλλα, 2014: 231) δηλαδή να συμπεριλαμβάνει το συνομιλητή ή μη περιεκτικά, όπου ο συνομιλητής εξαιρείται στην πραγματικότητα, αλλά τον συμπεριλαμβάνει για άλλους λόγους - αίσθηση κοινότητας, οικειότητας, μετριασμός απειλής σε ασύμμετρες σχέσεις, (Μπέλλα, 2014: 242), υποδείξεις. «Είναι ακόμη δυνατόν το α' πληθυντικό να εξαιρεί την ομιλήτρια και να δηλώνει τον ακροατή, όπως όταν μια μητέρα απευθύνεται στο παιδί της λέγοντας «*Πώς γράψαμε Γεωμετρία;*» εκφράζοντας, έτσι, ίσως, μια ταύτιση με το παιδί». (Μαρμαρίδου, 2006-2008).

Η **τοπική δείξη** εντοπίζει στον χώρο τον ομιλητή (εδώ), την απόσταση από το σημείο που δε βρίσκεται (εκεί) αλλά και την εγγύτητα (αυτός,-ή,-ό) ή την

απόσταση(εκείνος,-η,-ο)από πρόσωπα και καταστάσεις. Τέλος, τα ρήματα *πηγαίνω, έρχομαι, επιστρέφω και φέρνω*, λειτουργούν δεικτικά, καθώς «συσχετίζουν την κίνηση που εκφράζουν με τη θέση της ομιλήτριας ή του ακροατή κατά την έναρξη ή τη λήξη της κίνησης» (Μαρμαρίδου, 2006-2008).

Η **χρονική δείξη** εκφράζεται κυρίως με τα επιρρήματα *σήμερα, αύριο, χτες, τώρα, μετά, ύστερα, έπειτα, πριν*, ή τα εμπρόθετα *σε /μετά από /πριν από λίγο*, ενώ ο συνδυασμός χρονικών διαστημάτων (π.χ. ημερών, μηνών, ετών, κλπ.) με τα επίθετα *προηγούμενος,-η,-ο, επόμενος,-η,-ο*, και *άλλος,-η,-ο* έχουν δεικτική χρήση αφού συναρτώνται με τη στιγμή της εκφώνησης. Π.χ. *η επόμενη /άλλη/ προηγούμενη Δευτέρα*. Οι αντωνυμίες *αυτός,-ή,-ό* και *εκείνος,-η,-ο* επίσης χρησιμοποιούνται για χρονική δείξη, *αυτή /εκείνη τη Δευτέρα* κλπ.

Οι γραμματικοί χρόνοι τοποθετούν τα εκφωνήματα σε έναν άξονα σε σχέση με κάποιο σημείο αναφοράς. Έτσι, ο Ενεστώτας αναφέρεται σε ενέργειες και γεγονότα που συμβαίνουν την ίδια στιγμή με τον χρόνο εκφώνησης ή μπορεί και να τον περιλαμβάνουν. Παράλληλα, κωδικοποιεί την απόλυτη βεβαιότητα του πραγματικού (βεβαιωτικές γλωσσικές πράξεις) και την ψυχική του εγγύτητα σε αυτό που δηλώνει, γιατί είναι ακόμη παρόν στη συνείδησή του (ιστορικός ενεστώτας). Οι παρελθοντικοί χρόνοι, εξάλλου, πέρα από την απόσταση σε σχέση με τον χρόνο εκφώνησης, εκφράζουν την αποστασιοποίηση για λόγους ευγενείας (Μπέλα, 2014:247), μετριασμό σε κατευθυντικές πράξεις, δυνητικότητα.

2.7. Λεκτικές πράξεις

Η θεωρία των **γλωσσικών πράξεων** υποστηρίζει ότι με τις λέξεις επιτελούμε πράξεις (υπόσχεση, διαταγή, έκφραση συλλυπητηρίων, δήλωση, κ.λπ.) που επηρεάζουν, με τη συνδρομή διαφόρων κοινωνικών όρων, την κοινωνική πραγματικότητα, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο.

Αναλυτικότερα, ο Austin (1962 οπ. αναφ. στο Κανάκης 2014) υποστήριξε ότι εκτός από τις καταστατικές προτάσεις που είναι επαληθεύσιμες (ή μη επαληθεύσιμες) υπάρχουν και οι επιτελεστικές πράξεις που εκφράζουν την πρόθεση του ομιλητή να κάνει κάτι (προσλεκτικός στόχος) . Έτσι, ανάλογα με τον προσλεκτικό στόχο, οι γλωσσικές πράξεις ταξινομούνται (Searle, 1976, οπ.αναφ. στο Κανάκης, 2014 : 58) σε **βεβαιωτικές** όπου ο ομιλητής «αναλαμβάνει την ευθύνη για την αλήθεια του περιεχομένου της πρότασης και περιγράφει μια κατάσταση», **κατευθυντικές**, που προτρέπουν το συνομιλητή να κάνει κάτι, **δεσμευτικές** όπου εκφράζει τη δέσμευσή του σε μια μελλοντική πορεία, **εκφραστικές** που εκφράζουν την ψυχολογική κατάσταση του ομιλούντος, **διακηρυκτικές** όπου προκαλείται μία πράξη με την επίκληση ή τη διακήρυξή της.

Πολλές φορές, η γραμματική μορφή της πρότασης, η λεκτική πράξη δεν συμπίπτει με τον προσλεκτικό στόχο, οπότε οι γλωσσικές πράξεις χαρακτηρίζονται ως **έμμεσες** (έλλειψη ισομορφισμού). Ο Κανάκης (2014) επί παραδείγματι, αναφέρεται στην περίπτωση μιας ερώτησης η οποία αποσκοπεί στην έκφραση δυσαρέσκειας). Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ομιλητής προσφεύγει στην κοινή κοινωνική και πολιτισμική γνώση που μοιράζονται τα μέλη μιας κοινωνικό-πολιτισμικής ομάδας, για να αποκωδικοποιήσει το νόημα, φαινόμενο που μελετάται από την πραγματολογία.

2.8 Συγκειμενικό πλαίσιο και παραγωγή λόγου

2.8.1 Δημόσια αντιπαράθεση λόγου- soundbites

Η λειτουργική-συστημική γραμματική, στην οποία βασίζεται ανάλυση στην παρούσα εργασία, δέχεται ότι η γλώσσα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το συγκεκριμένο της που καθορίζει και τις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές. Το άμεσο καταστασιακό συγκεκριμένο ενός γλωσσικού γεγονότος διαθέτει τρεις διαστάσεις που επιδρούν σε αυτό: «**το πεδίο** [field] των κοινωνικών διαδικασιών (τι συμβαίνει), οι **συνομιλιακοί ρόλοι** (tenor) των κοινωνικών σχέσεων (ποιοι συμμετέχουν) και ο **τρόπος** (mode) της συμβολικής διάδρασης (πώς ανταλλάσσονται τα νοήματα).

Ο **τρόπος** αφορά στο δίαυλο της επικοινωνίας, στη συμβολική οργάνωση καθώς και στο ρόλο που αποδίδεται στη γλώσσα. Επειδή, μεγάλο μέρος του υλικού της εργασίας αντλήθηκε από εκπομπές που υπάγονται στο είδος της **δημόσιας τηλεοπτικής αντιπαράθεσης** (Κέλλα, 2009), κρίνεται αναγκαίο να περιγραφούν ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της, επειδή η επικοινωνιακή διαδικασία επηρεάζει τη δομή του μηνύματος, την επιλογή των λέξεων και των επιχειρημάτων.

Αναλυτικότερα, οι εκπομπές δημόσιας τηλεοπτικής αντιπαράθεσης, όπου οι συνομιλητές, με αφορμή ένα γεγονός της επικαιρότητας, αναπτύσσουν την επιχειρηματολογία τους σε θέματα οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, είναι συμβατοποιημένες. Η έννοια της «σύμβασης» αναφέρεται στο χαρακτήρα των συζητήσεων που αποτελούν ένα προσχεδιασμένο συμβάν λόγου, υποκείμενο σε μια λεκτική και οπτική σκηνοθεσία, με στόχο την «αντιπροσώπηση κοινών πεποιθήσεων» (McQuail&Windahl, 2001, οπ. αναφ στο Κέλλα, 2009:211) παρά στην παροχή νέων πληροφοριών. Κατά συνέπεια, το είδος λόγου σε αυτές τις εκπομπές υπόκειται σε περιοριστικούς κανόνες που κωδικοποιούν κοινωνιογλωσσικές πρακτικές, (Κέλλα, σχόλ. 6, 2009:211) και σχετίζονται με τις συγκεκριμένες συνθήκες και οργανωτικές αρχές αυτού του είδους των τηλεοπτικών εκπομπών.

Η δομή και λειτουργία τους επηρεάζει τον εκφερόμενο λόγο. Έτσι, ένας ή δύο δημοσιογράφοι-παρουσιαστές, συντονίζουν τη συζήτηση έχοντας υπόψη τους το διακύβευμα της, που αναπόφευκτα συναρτάται με ενδογενείς (θεματολογία, παρουσίαση) και εξωγενείς (ανάγκες και στόχευσης εργοδοσίας, τηλεθέαση) ως προς την εκπομπή, παράγοντες. Έτσι, η συνομιλιακή διάδραση είναι κατευθυνόμενη και πραγματώνεται κάθε φορά σε σχέση με το κοινωνικό πλαίσιο. Δηλαδή, δεν πρόκειται για μία συνομιλιακή διαδικασία αυθόρμητη, αφού τόσο οι ερωτήσεις των δημοσιογράφων, όσο και οι απαντήσεις των καλεσμένων διαμορφώνονται στη βάση ενός διακυβεύματος, και για τις δύο πλευρές. Συγκεκριμένα, οι δημοσιογράφοι αποσκοπούν στην αύξηση της τηλεθέασης γι' αυτό και επιδιώκουν τον εντυπωσιασμό. Τον ίδιο στόχο, συμμερίζονται και οι πολιτικοί¹³ αφού επιδιώκουν να ακουστούν τα επιχειρήματά τους.¹⁴

Ταυτόχρονα, η ιδεολογική γραμμή του καναλιού καθορίζει τη θεματολογία και το είδος των ερωτήσεων οι οποίες καθοδηγούν τους καλεσμένους προς την επίτευξη μιας ορισμένης αναπαράστασης. Πιο συγκεκριμένα, ο δημοσιογράφος- συντονιστής που «ηγεμονεύει» στη συζήτηση, με την έννοια ότι επιβάλλει το θέμα, τους κανόνες, κατανέμει το λόγο και τον χρόνο της συνομιλίας αλλά και καθορίζει τον τόνο αυτής (Bourdieu 1998, 47-8), μπορεί να προκαλέσει εν μέρει τις αντιδράσεις που επιθυμεί στο κοινό του (Τσάκωνα, 2014: 539) διακόπτοντας τους συνομιλητές, διαχειριζόμενος τον χρόνο των καλεσμένων

¹³ Η Τσάκωνα (2014 :531) επισημαίνει ότι στο πλαίσιο της ανάπτυξης της στρατηγικής της προφορικοποίησης, οι «πολιτικοί λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους ότι παρακολουθούνται από ένα ευρύτερο κοινό και ρυθμίζουν το λόγο τους ώστε να είναι προσιτός, εύληπτος ακόμη και ελκυστικός για το κοινό αυτό».

¹⁴ Ο Bourdieu (1999: κεφ. 5) υποστηρίζει ότι ο σκοπός της πολιτικής δράσης, είναι να παραγάγει και να επιβάλλει παραστάσεις (νοητικές, λεκτικές κτλ) για τον κοινωνικό κόσμο, δημιουργώντας ή καταλύοντας ομάδες που επενεργώντας σ' αυτόν προσπαθούν να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.

αλλά και με το χειρισμό των ερωτήσεων- απευθύνει πιο αιχμηρές ερωτήσεις σε κάποιους συνομιλητές και λιγότερο στους άλλους με των οποίων τη γνώμη συντάσσεται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να δημιουργείται η αίσθηση της ανισότητας μεταξύ των συνομιλητών, αφού κάποιοι συνομιλητές απολαμβάνουν διακριτικότερης μεταχείρισης.

Σχετικά με την επιλογή της θεματολογίας (Κέλλα, 2009: σχολ. 20) «θεωρία της ατζέντας» όπως έχει χαρακτηριστεί από τον Τσόμσκυ (2007), ιεραρχούν τις ενασχολήσεις των πολιτών επιλέγοντας και προσδιορίζοντας τα ταυτόχρονα ως τέτοια, τα πιο αξιομνημόνευτα γεγονότα, συνήθως τα αποκλίνοντα από τις κανονικότητες (Τσάκωνα, 2014:534) ή τα πιο εύληπτα σημεία από τους λόγους των πολιτικών, που μπορούν να προκαλέσουν θέμα (η τηλεθέαση καθορίζει την ατζέντα). Έχει προηγηθεί, δηλαδή μία μορφή αξιολόγησης που κατασκευάζει ταυτότητες για τους πολιτικούς των οποίων το λόγο αναπλαισιώνουν. Κατά την πραγμάτευση των θεμάτων, αντλούν επιχειρήματα από το πλέγμα των κοινών παραδοχών, το πραγματολογικό πλαίσιο, απευθυνόμενοι στους τηλεθεατές που συνδιαμορφώνουν το νόημα. Έτσι, ξεκινάει με μία ερώτηση-δήλωση που προβάλλεται σα να αποτελούσε αίτημα της κοινής γνώμης, μια «απόφαση ενός γενικού εμείς» με το οποίο ταυτίζεται το δημοσιογραφικό επιτελείο, που θεωρείται ότι είναι αληθής και έχει γενική ισχύ (Berrendonner, 1981, οπ. αναφ στο Κέλλα, 2009: 219).

Μία άλλη παράμετρος που επιδρά στο χαρακτήρα του πολιτικού και δημοσιογραφικού λόγου, παραγόμενου στα πλαίσια των ενημερωτικών εκπομπών, είναι ο περιορισμένος τηλεοπτικός χρόνος. Έτσι, ο λόγος που αρθρώνεται οφείλει να είναι συνοπτικός, εύληπτος, απλουστευτικός, συνθηματικός και ταυτόχρονα περιεκτικός και να δημιουργεί αξιομνημόνευτες εντυπώσεις στους τηλεθεατές, να επιβάλει εικόνες και σύμβολα διαμορφώνοντας έτσι μία πολιτική μυθολογία που σκόπιμα συσκοτίζει τη μετάλλαξη της σύγχρονης πολιτικής σε διεκπεραιωτικό μηχανισμό των επιταγών της οικονομικής υπερεθνικής εξουσίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο πολιτικός λόγος να συμορφώνεται με τους καταναγκασμούς του μέσου –πανάκριβος και περιορισμένος τηλεοπτικός χρόνος- και να ακολουθεί τη «γραμματική του μέσου» με αποτέλεσμα να συντομεύει την ανάπτυξη επιχειρημάτων, συντελώντας στην ανεπαρκή, επιφανειακή ενημέρωση των πολιτών. Έτσι, τα ΜΜΕ επιβάλλονται στον πολιτικό λόγο, ιδιωτικοποιώντας έτσι τον έλεγχο στο δημόσιο λόγο και κατ' επέκταση στην άσκηση πολιτικής. Στην παρούσα εργασία, το χαρακτηριστικό αυτό εντοπίζεται, όπως θα δειχτεί κατά την ανάλυση, στους λόγους των Κύρτσου, Θεοδωράκη και Γκότση, που με συντομία, σχεδόν αποφθεγματικότητα, εκφέρουν τα επιχειρήματά τους, ταυτόχρονα όμως, (οι δύο πρώτοι) χρησιμοποιούν μεταφορές που προκαλούν αξιομνημόνευτες εντυπώσεις στους τηλεθεατές.

Ο κωδικοποιημένος αυτός λόγος, που περιγράφεται ως *soundbites*, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στα αμερικάνικα ΜΜΕ και έκτοτε η χρήση του είναι εκτεταμένη και στον πολιτικό λόγο. Σύμφωνα με τον Scheuer (1999), ο «εποικισμός» του *soundbite* στον πολιτικό λόγο, επέδρασε αρνητικά σ' αυτόν και υπήρξε το αποτέλεσμα της κατίσχυσης της τηλεόρασης σε όλες τις μορφές επικοινωνίας. Μάλιστα, σύμφωνα με την ίδια πάντα πηγή, ήγειρε και ζητήματα δεοντολογίας, γι' αυτό και ορίζεται ότι η χρήση τους δε θα πρέπει να γίνεται εκτός πλαισίου και να παραπλανεί. Εξαιτίας της αποσπασματικότητας και της βραχύτητάς του, συχνά οδηγεί σε παρανοήσεις σχετικά με το πλήρες περιεχόμενο του λόγου, διαστρεβλώσεις και ανακρίβειες αποσκοπώντας στη χειραγώγηση του κοινού, όπως υποστηρίζει ο Τσόμσκυ (2007). Πράγματι, στα ασφυκτικά χρονικά πλαίσια μιας εκπομπής, με ορισμένο διακύβευμα και καθοδηγούμενης, δεν υπάρχει η δυνατότητα πλήρους ανάπτυξης της επιχειρηματολογίας και η διενέργεια ενός ουσιαστικού διαλόγου που θα οδηγήσει στην ενημέρωση των τηλεθεατών. Έτσι, όσοι έχουν διαφορετική γνώμη από την κυρίαρχη, δεν κατορθώνουν εύκολα να πείσουν, δεδομένου ότι οι τηλεθεατές είναι ήδη εξοικειωμένοι με τα επιχειρήματα της κυρίαρχης ιδεολογίας, οπότε

δεν μπορούν στο νοητικό διάλογο¹⁵ να αντιτάξουν με πειστικότητα άλλα επιχειρήματα. Έτσι, επιβεβαιώνονται, οι υπάρχουσες, ήδη διαμορφωμένες ιδέες και αξίες που έχουν εσωτερικευθεί, εξαιτίας της έκθεσης στον κυρίαρχο λόγο των ΜΜΕ και του ανεπαρκούς πολιτιστικού κεφαλαίου που έχουν αναπτύξει¹⁶. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται ο έλεγχος της σκέψης των τηλεθεατών.

Συνοψίζοντας, ο παραγόμενος πολιτικός λόγος στις εκπομπές δημόσιας αντιπαράθεσης- που φιλοδοξούν να επανασυστήσουν, εικονικά, την αντιπροσωπευτικότητα του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁷(Κέλλα, 2009: 241) - ορίζεται με «βάση το περικείμενο στο οποίο εμφανίζεται, δηλαδή τις συνθήκες παραγωγής του, τους ρόλους των συμμετεχόντων και τις απόψεις τους (Τσάκωνα, 2014 :523).

2.8.2 Δημοσιογραφικές ερωτήσεις

Παρότι η έρευνα εστιάζει στον πολιτικό λόγο κυρίως, και λιγότερο στον αμιγώς δημοσιογραφικό, με εξαίρεση την σχολιαστική παρέμβαση του κ. Μπάμπη Παπαδημητρίου, εντούτοις, θα παρουσιάσω συνοπτικά τις γενικές αρχές που διέπουν τις ερωτήσεις των δημοσιογράφων. Το σκεπτικό είναι ότι τα εκφωνήματα είναι προϊόν αλληλεπίδρασης των συνομιλιακών συνεισφορών και των δύο πόλων. Το πρωτόκολλο (Κέλλα, 2009) των εκπομπών δημόσιας αντιπαράθεσης λόγου ορίζει ότι οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να συνεισφέρουν, κυρίως, με τις ερωτήσεις τους στη διεξαγωγή του διαλόγου. Έτσι, οι δημοσιογραφικές ερωτήσεις συγκροτούν το καταστασιακό περικείμενο και υπό το πρίσμα αυτό, επεξηγούνται στην παρούσα υποενότητα.

Αναλυτικότερα, όπως παρουσιάζει ο Πολίτης (2008),«οι συνεντεύξεις γίνονται με τη μορφή των ερωταποκρίσεων και δομούν ένα «σύστημα εναλλαγής συνεισφορών». Ακολουθείται δηλαδή, ένα περιοριστικό πλαίσιο, που καθορίζει τη μορφή του παραγόμενου λόγου, ορίζοντας συνάμα τα «όρια του επιτρεπτού» και για τις δύο πλευρές. Οι περιοριστικοί κανόνες που τίθενται από τους συνεντευκτές μέσω του καθορισμού του θέματος και των ερωτήσεων, ελέγχουν στην πραγματικότητα η διάδραση και ασκούν μια μορφή εξουσίας στους συνεντευξιαζόμενους οι οποίοι αξιολογούνται¹⁸ μέσω αυτής της διαδικασίας. Επομένως, οι δημοσιογράφοι μέσω της προ-καταναμημένης¹⁹ δομής των συνομιλιακών συνεισφορών, ασκούν εξουσία και ελέγχουν κατά έναν τρόπο τα παραγόμενα μηνύματα, ως διαχειριστές της συνέντευξης.

Ο τρόπος που διατυπώνονται οι ερωτήσεις, παρότι ακολουθούν το δομημένο σχήμα που περιγράφηκε και πληρούν τις προϋποθέσεις της ουδετεροφανούς παρουσίας, προσανατολίζουν το κοινό και κατασκευάζουν νοητικές αναπαραστάσεις σύστοιχες με τις στοχεύσεις των δημοσιογράφων, σε συνδυασμό βέβαια με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζομένων που, συχνά, λόγω αλληλοεπικαλύψεων και διακοπών, δεν εκφράζουν με σαφήνεια τα επιχειρήματά τους.

Οι γλωσσολόγοι δέχονται τη διάκριση μεταξύ της γραμματικής πλευράς των εκφωνημάτων και του παραγόμενου νοήματος, σε συνδυασμό βέβαια με το πλαίσιο όπου αρθρώνονται (Levinson, 1983). Έτσι, για τη διατύπωση των ερωτήσεων χρησιμοποιούνται δύο εγκλίσεις που συνδέονται, όχι πάντα αποκλειστικά, με τις πράξεις που επιτελούν οι

¹⁵ «Κοινωνική επιρροή» της παρούσας εργασίας.

¹⁶ Όπως έχει αναλυθεί στην υποενότητα «ΜΜΕ-Θεσμικός ρόλος και πολιτική επικοινωνία» της παρούσας εργασίας.

¹⁷ Η Κέλλα (2009) λέει ότι ο λόγος της ΔΤΑ απευθύνεται στο κοινό σα να συνομιλεί μαζί του, καθώς αυτό με τη «βοήθεια λογικών συλλογισμών και ενός πολιτισμικού αποθεματικού», συνομιλεί μαζί του σα να συμμετείχε σε μια δημοκρατική «αγορά».

¹⁸ Οι ερωτήσεις των συνεντευκτών είναι που εισάγουν τη θεματολογία για τις αποκρίσεις των συνεντευξιαζομένων και παρέχουν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι τελευταίοι θα αξιολογηθούν ως έντιμοι, ειλικρινείς, κατάλληλοι ή ανέντιμοι, ασαφείς ή εριστικοί

¹⁹ «Προ-κατανομή τύπου συνεισφοράς» (turn-typepreallocation) κατά τους Atkinson&Drew (1979).

συνεντευκτές. Η χρήση της οριστικής έγκλισης συνιστά δήλωση, πάντα σε σχέση με το συμφραστικό πλαίσιο, ενώ η ερωτηματική επιτελεί ερώτηση.

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά στους τύπους των ερωτήσεων, επιστρατεύονται οι ερωτήσεις μερικής άγνοιας, οι ολικής άγνοιας, οι ερωτήσεις «συμβάντων B²⁰». Ακόμη, οι πιο σύνθετες ερωτήσεις κανονικά παίρνουν προλογισμένη μορφή, η οποία περιλαμβάνει επιπρόσθετες δηλώσεις που οδηγούν στην ίδια την ερώτηση (Clayman&Heritage, 2008: 13). Αυτές πλαισιώνονται από αποφαντικές κρίσεις των δημοσιογράφων ή επίκληση σε γεγονότα και εκφράζουν συγκεκριμένα τη θέση τους, δεδομένου ότι δεν μπορούν φανερά, λόγω δέσμευσης στα επιτρεπτά όρια που από την πλευρά των δημοσιογράφων συνεπάγεται μια οπτική «τυπικής ουδετερότητας»²¹. Ακόμη, τελειώνουν τις ερωτήσεις συνοδεύοντάς τες «με μια πιο γενικήγεγονοτική ή «οιονεί γεγονοτική» απόφαση η οποία προσπορίζει μεγαλύτερη καταλληλότητα και βαρύτητα στην ερώτηση που προηγείται (Clayman&Heritage, 2008: 47).

Άλλη μια στρατηγική για να διατυπώσουν έμμεσα τη θέση τους, είναι να κάνουν το «δικηγόρο του διαβόλου» προβαίνοντας σε αποφάνσεις παρά σε ερωτήσεις, μετριάζοντάς τες κυρίως με τον ισχυρισμό ότι εκπροσωπούν την κοινή γνώμη ή άλλους φορείς (Clayman&Heritage, 2008: 51), προκείμενου να «διατηρήσουν την ουδετεροφανή στάση τους».

Κατά την παρούσα ανάλυση, παρουσιάζονται σε ορισμένα σημεία οι δημοσιογραφικές συνεισφορές, με το σκεπτικό ότι τα συγκεκριμένα εκφωνήματα, προέκυψαν από αυτές. Συγκεκριμένα, οι συνεισφορές έχουν τη μορφή της ρητορικής ερώτησης, της προσανατολισμένης ερώτησης και της φανεράς τοποθέτησης, που δεν παρουσιάζεται ως ερώτηση. Αξίζει να σημειωθεί πως η χρήση αναγνωρίσεων δεν προβλέπεται, εξαιτίας της επιρροής που ασκούν στην απάντηση του συνεντευξιαζόμενου. Εν κατακλείδι, οι επιλεγμένες δημοσιογραφικές συνεισφορές, μπορούν να παράξουν εκφωνήματα, σύστοιχα με την εικόνα της πραγματικότητας που θέλουν να κατασκευάσουν.

2.9 Υλικό και επεξεργασία

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται και αναλύονται εκφωνήματα πολιτικών και δημοσιογράφων, έτσι όπως διαμορφώθηκαν στα πλαίσια των ενημερωτικών εκπομπών του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΙ, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου Δεκεμβρίου 2014-Ιανουαρίου 2015.

Η επιλογή του σταθμού βασίστηκε, αφενός, στην προωθούμενη εικόνα του σταθμού, ως παρόχου έγκυρης και αξιόπιστης ενημέρωσης. Αφετέρου, επειδή ο στόχος ήταν να διερευνηθεί ο βαθμός της συσχέτισης της ιδεολογικής γραμμής που αντανάκλαται, υπόρρητα, στις ενημερωτικές εκπομπές, με το ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Η αναπαράσταση της πραγματικότητας ενέχει σε μεγάλο βαθμό υποκειμενική διάσταση. Τα κίνητρα, οι στοχεύσεις, οι ιδεολογικές παραδοχές συνιστούν το «φίλτρο» που μεσολαβεί στην απόδοση της πραγματικότητας. Η ερευνητική υπόθεση, λοιπόν, της εργασίας, έγκειται στη διερεύνηση του τρόπου που τα ΜΜΕ, κατασκευάζουν την πραγματικότητα μεσολαβώντας μεταξύ του γεγονότος και του κοινού, ερμηνεύοντας το και

²⁰ συμβάντα για τα οποία ο αποδέκτης της δήλωσης έχει αποκλειστική ή προνομιακή γνώση ή περιλαμβάνουν επίσης υποθετικές ή προσανατολισμένες στο μέλλον δηλώσεις σχετικά με τις πιθανές ενέργειες ή πολιτικές τακτικές του συνεντευξιαζόμενου, ή και διατυπώσεις που παρουσιάζουν συνοπτικά τη βασική ιδέα ή το συμπέρασμα προηγούμενων δηλώσεων του συνεντευξιαζόμενου (Heritage 1984)

²¹ Στη σελ 39, διαβάζουμε ότι οι δημοσιογράφοι «υποχρεούνται να διατηρούν ουδετεροφανή στάση με το να μη διατυπώνουν αποφάνσεις παρά μόνο πριν και από κοινού με μια επακολουθούσα ερώτηση-προλογισμένες ερωτήσεις και να απέχουν από ευθεία ή ανοιχτή συμφωνία ή διαφωνία με τους συνεντευξιαζόμενους» (Clayman& Heritage, 2008: 39). Επιπλέον, «αναστέλλουν τις αποκρίσεις που επιβεβαιώνουν το γεγονοτικό στάτους της είδησης και την αποφυγή αξιολογήσεων που συμφωνούν ή διαφωνούν με δηλωμένες θέσεις». (Clayman& Heritage, 2008: 41).

σημασιοδοτώντας το, στη βάση των ιδεολογικών παραδοχών του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Αναζητεί, με άλλα λόγια, τα ερμηνευτικά σχήματα που επιβάλλονται στους τηλεθεατές και κατά πόσο αυτά αντιστοιχούν στον τρόπο που η οικονομική ελίτ αντιλαμβάνεται και πραγματεύεται την κοινωνική πραγματικότητα. Εν προκειμένω, ο ΣΚΑΙ ανήκει στον εφοπλιστικό όμιλο του κ. Γιάννη Αλαφούζου, έναν ισχυρό παράγοντα της οικονομικής ζωής και μέλος της εγχώριας οικονομικής ελίτ. Επομένως, μπορεί να διερευνηθεί κατά πόσο επιχειρείται η απόσπαση μιας ευρείας κοινωνικής συναίνεσης, στη βάση της ιδεολογικής γραμμής της ιδιοκτησίας, όπως προβλέπει η «θεωρία της συναίνεσης» του Τσόμσκυ (2007).

Σε σχέση με το προφίλ του σταθμού, ο στόχος είναι να προβληθεί ως σοβαρό, αξιόπιστο και έγκυρο κανάλι, που μεσολαβεί μεταξύ του κοινού και των πολιτικών, αμερόληπτα. Στα πλαίσια αυτά, το πρόγραμμα του είναι κατά βάση ενημερωτικό, απαρτιζόμενο από ενημερωτικές εκπομπές και συνεχή ροή ειδήσεων, σε όλες σχεδόν τις ζώνες προγράμματος. Στη βάση αυτή, της πρόσκτησης, δηλαδή, αντικειμενικότητας και αμεροληψίας, παρέχεται πληθώρα λεπτομερών και ελέγξιμων πληροφοριών, αλλά και διαρκής και έγκαιρη δημοσιοποίηση των εξελίξεων (Σαμαράς, 2002 :2). Με δεδομένη την προσδοκία του κοινού, για την τήρηση των συνθηκών αυτών ενημέρωσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ανεξαρτησίας του τύπου, (Τσακουμάγκου, 2015), η απόπειρα άσκησης ιδεολογικής επιρροής είναι συγκαλυμμένη. Αποτελεί, επομένως, πρόκληση η εφαρμογή της ΚΑΛ σε ένα τέτοιο πλαίσιο.

Τα αποσπάσματα αντλήθηκαν από την εκπομπή «Αταίριαστοι» της μεσημεριανής ζώνης, επειδή το ύφος που μεταχειρίζονται οι παρουσιαστές είναι πιο οικείο και ανεπιτήδευτο, σε σχέση με άλλες ενημερωτικές εκπομπές. Διανθίζεται από χιουμοριστικά σχόλια και γενικά ακολουθεί μια πιο ανάλαφρη προσέγγιση της τρέχουσας ειδησεογραφίας. Έτσι, γίνεται πιο οικεία η πραγμάτευση των πολιτικών νοημάτων στο κοινό. Η εκπομπή είναι καθημερινή και την παρουσιάζουν οι δημοσιογράφοι Χρήστος Κούτρας και Γιάννης Ντζούνος.

Επίσης, από την «Πρώτη Γραμμή», επίσης καθημερινή πρωινή εκπομπή, τετράωρης διάρκειας, επειδή οι δημοσιογράφοι, Βασίλης Λυριτζής και Δημήτρης Οικονόμου, δεν περιορίζονται σε γενικές γραμμές από τη συνθήκη της ουδετεροφάνειας και τοποθετούνται με σχόλια και ερωτήσεις. Τέλος από το δελτίο ειδήσεων, επειδή αποτελεί το επιστέγασμα των ενημερωτικών εκπομπών και λόγω του λιγότερο διεπιδραστικού του χαρακτήρα, είναι περισσότερο αντικειμενικο-φανές.

Εκκινώντας από τις εκπομπές, επέλεξα το λόγο ενός πολιτικού, ήτοι του Φίλιππου Σαχινίδη, που είχε καίριο ρόλο στην εφαρμογή του μνημονίου, ως υπουργός οικονομικών, επειδή μέσα από το λόγο του φαίνεται πως ήταν πεπεισμένος για την ορθότητα της πολιτικής και επιχειρεί να πείσει το κοινό για την ανάγκη συνέχισης του. Ακόμη, αναλύονται οι λόγοι δύο δημοσιογράφων που έχουν μεταπηδήσει στην κεντρική πολιτική σκηνή, του Γιώργου Κύρτσου, που είναι ευρωβουλευτής της Νέας Δημοκρατίας, και του Σταύρου Θεοδωράκη που κατέρχεται για πρώτη φορά στις εθνικές εκλογές, ως αρχηγός ενός νεότευκτου κόμματος, με την ονομασία *Ποτάμι*, μετά την επιτυχία του στις ευρωεκλογές του 2014. Και οι δύο είναι υποστηρικτές των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και έμπειροι σε ό,τι αφορά στην έκθεση των απόψεών τους στα ΜΜΕ. Οι δύο αυτές συνθήκες κρίθηκαν ευνοϊκές για την παρούσα ερευνητική υπόθεση, την επιβολή της νεοφιλελεύθερης, δηλαδή, ιδεολογίας μέσω της δημοσιογραφικής και πολιτικής επικοινωνίας. Αναλύεται ακόμη ο λόγος ενός ειδικού επί της οικονομίας που όντας πολιτικά αμέτοχος, θεωρείται αντικειμενικός και αμερόληπτος. Τέλος, από το δελτίο ειδήσεων, επέλεξα την εκφώνηση των τίτλων, επειδή προσανατολίζουν το κοινό και παρά την ελλειπτικότητά τους, απηχούν την ιδεολογική γραμμή του σταθμού καθώς και την παρουσίαση μίας δημοσκόπησης, που παρά τον αντικειμενικό της χαρακτήρα ως τεκμήριου, μπορεί να χειραγωγήσει τη γνώμη του κοινού, κυρίως εξαιτίας του τρόπου παρουσίασης της. Τέλος, από το ίδιο δελτίο,

αναλύεται η σχολιαστική παρέμβαση του Μπάμπη Παπαδημητρίου που έχει έναν κεντρικό ρόλο στη δομή του δελτίου και επιχειρεί ως ειδικός επί της οικονομίας να παράσχει μία ψύχραιμη και αποστασιοποιημένη ανάλυση, που χαρακτηρίζεται ωστόσο από υποκειμενισμό και μεροληψία, όπως επιχειρώ να δείξω στην ανάλυση που θα ακολουθήσει. Σημειωτέον, δε, ότι οι ειδικοί συνιστούν αυθεντία λόγω της δυνατότητας πρόσβασης στη δημόσια σφαίρα λόγου, και επειδή οι γνώσεις τους είναι έγκυρες σε συμβολικό επίπεδο (σπουδές, δημοσιεύσεις, συμμετοχές σε διεθνή φόρα, διασύνδεση με Πανεπιστήμια και άλλους πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς). Τα επιλεγμένα εκφωνήματα, λοιπόν, είναι συνάρτηση του ομιλητή και του πλαισίου, καθώς τα νοήματα οικοδομούνται μέσω της πραγμάτευσής τους σε ορισμένα πολιτισμικά και συνομιλιακά πλαίσια.

2.10 Τρόπος ανάλυσης

Στην ανάλυση, χρησιμοποιώ την κοινωνιο-πολιτισμική προσέγγιση του Fairclough (2003), ασπαζόμενη τη σπουδαιότητα του πραγματολογικού πλαισίου στην παραγωγή λόγου που αποσκοπεί στην πειθώ του εκλογικού σώματος. Αναλυτικότερα, η προσφυγή στην κοινή δεξαμενή νοηματοδοτήσεων που είναι πολιτισμικά καθορισμένη, κινητοποιεί τους διαθέσιμους πόρους ερμηνείας (εικόνες, μεταφορές, αντιλήψεις, ύφη, μοτίβα) που προϋπάρχουν των δημοσίων αντιπαραθέσεων και εξυπηρετεί την κατασκευή ενός συλλογικού κοινωνικού νοήματος²², ιδεολογικά επικαθορισμένου. Τα εκφωνήματα προσεγγίζονται «τρισδιάστατα», δηλαδή, περιγραφικά, ερμηνευτικά και επεξηγηματικά. Ακόμη, γίνεται απόπειρα να ερμηνευθούν οι γλωσσικές επιλογές σε σχέση με τις τρεις «μέτα-λειτουργίες» της γλώσσας (Κωστούλη, 2013). Έτσι, σχολιάζονται αρχικά οι λεξιλογικές, γραμματικές και συντακτικές επιλογές, υπό το πρίσμα της λειτουργικής - συστηματικής γραμματικής του Halliday (1985). Στη συνέχεια, ερμηνεύονται οι συγκεκριμένες επιλογές σε σχέση με το περικείμενο, δίνοντας έμφαση κυρίως στο κοινωνιο-πολιτισμικό πλαίσιο, επειδή η χρήση των γλωσσικών συμβάσεων και των νοηματοδοτήσεων μιας κοινότητας ανθρώπων αφενός διευκολύνει την πρόσληψη του μηνύματος και αφετέρου το κατασκευάζει. Τέλος, επιχειρείται να ανιχνευθεί η ιδεολογική τους επίδραση στους τηλεθεατές, μέσω του σχολιασμού των αναπαραστάσεων που οικοδομούνται.

Σε ορισμένα σημεία, παρατίθενται έννοιες, θεωρίες και στοιχεία του πραγματολογικού πλαισίου, με το σκεπτικό ότι καθιστούν πληρέστερη την ανάλυση. Ακόμη, όπου οι ομιλητές συγκροτούν συλλογισμούς, σχολιάζεται η εγκυρότητα τους, με βάση την επιστήμη της Λογικής. Σημειωτέον ότι η ανάλυση της επιχειρηματολογίας είναι στοιχείο παρμένο από τη λόγο-ιστορική προσέγγιση της ΚΑΛ. Τέλος, γίνεται απόπειρα, όχι ωστόσο συστηματική, επειδή δεν αποτελεί το κύριο ερευνητικό ζητούμενο, να ερμηνευτούν τα γνωστικά σχήματα πρόσληψης, όπως προβλέπει η κοινωνιο-γνωστική θεωρία του VanDijk (2003). Εν ολίγοις, επιστρατεύονται μεθοδολογικά εργαλεία και από τις τρεις προσεγγίσεις της ΚΑΛ, με κύρια μεθοδολογική προσέγγιση την κοινωνιο-πολιτισμική του Fairclough (2003) και χρησιμοποιώντας επιπλέον πορίσματα από την πραγματολογία (λεκτικές πράξεις, παραβιάσεις αρχών συνεργασίας κλπ.).

²²ΟΜαυρίδης (2005) γράφει : «Η ιδέα της κοινωνικής κατασκευής (κοινωνικός κονστρουξιονισμός) κατέχει μια προέχουσα θέση στις σύγχρονες συζητήσεις των κοινωνικών επιστημών σήμερα, μέσα από τη συνειδητοποίηση ότι καμία πραγματικότητα -κοινωνική, φυσική ή άλλη- δεν είναι αδιαμεσολάβητα «πραγματική» αλλά ότι αναφέρεται πάντοτε σε κάτι το οποίο κατασκευάζεται συλλογικά και διαρκώς μέσα από τους λόγους και τις πρακτικές των (ατομικών και συλλογικών) υποκειμένων και λαμβάνει τη μορφή του «αντικειμενικού» και του «φυσικού».

3. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΟΥ

Λόγος πολιτικού

3.1 Σαχινίδης - «Αταίριαστοι»- 5/1

Η επιλογή της συνέντευξης του πολιτικού Φίλιππου Σαχινίδη έγινε σκόπιμα γιατί υπήρξε υπουργός οικονομικών των κυβερνήσεων Παπανδρέου (2009), Παπαδήμου (2011) και Σαμαρά-Βενιζέλου (2012), που εισηγήθηκαν και εφάρμοσαν τα μέτρα του μνημονίου που επιβλήθηκε στην Ελλάδα από το 2010 και έπειτα, και κατά συνέπεια στηρίζει την πολιτική του μνημονίου. Αναλύονται τα εκφωνήματα που προωθούν τη συναίνεση προς την αναγκαιότητα του μνημονίου και των πολιτικών νεοφιλελεύθερης έμπνευσης.

Είναι αξιοπρόσεκτες οι συντακτικές του επιλογές όταν αναφέρεται στις ευθύνες του αντίπαλου κόμματος (ΝΔ) και του αρχηγού της (Καραμανλής) όταν ήταν κυβέρνηση, και όταν αναφέρεται στις ευθύνες του κόμματος με το οποίο πολιτεύονταν (ΠΑΣΟΚ). Έτσι, χρησιμοποιεί ενεργητική σύνταξη για την κυβερνητική περίοδο της ΝΔ, και παθητική ή ενεργητική με υποκείμενο προσωποποιημένο αφηρημένο ή συμπεριληπτικό ουσιαστικό, για να περιγράψει τους παράγοντες της κρίσης που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας του ΠΑΣΟΚ. Πιο συγκεκριμένα, στα εκφωνήματα (1), (3), (4), (6), (8) η παθητική σύνταξη αποκρύπτει τους δράστες της καταστροφής της παραγωγικής βάσης, των διαρθρωτικών και δομικών προβλημάτων, της αύξησης των ελλειμμάτων και του χρέους, γιατί θα μετατοπίζονταν ενδεχομένως οι ερωτήσεις στις ευθύνες του ΠΑΣΟΚ που κυβέρνησε τη χώρα για το μεγαλύτερο διάστημα μετά τη μεταπολίτευση. Αντίθετα, εστιάζει στα αποτελέσματα -καταστροφή, προβλήματα, χρέος- που δικαιολόγησαν την είσοδο της χώρας σε καθεστώς επιτήρησης.

Αρχικά, αναλύει τα αίτια που κατά τη γνώμη του συνετέλεσαν στην είσοδο της χώρας στο μνημόνιο. Αναλυτικότερα:

- (1) «**Είχε αρχίσει να καταστρέφεται** η παραγωγική βάση της χώρας από τα μέσα της δεκαετίας του 2000».
- (2) «**Κανείς** να μην αντιδρά και να μη διαμαρτύρεται».
- (3) «Όσες χώρες μπήκανε στο μνημόνιο βρισκόταν αντιμέτωπες με **δομικά και διαρθρωτικά προβλήματα**».
- (4) «Οδηγήθηκε στο μνημόνιο εξαιτίας των **ανερμάτιστων** πολιτικών».
- (5) «**Ο Καραμανλής** εγκατέλειψε την χώρα».
- (6) «**Το χρέος έφτασε** από το 1830 ως σήμερα(...)».
- (7) «ζήτησε συναινέσεις και είχε απέναντι του ένα **εχθρικό περιβάλλον** που κινήθηκε με τρόπο **τιμωρητικό** απέναντι στην Ελλάδα».
- (8) «**βρέθηκε αντιμέτωπη**»
- (9) «**Αγωνιζόμαστε να διασφαλίσουμε** την έξοδο της χώρας από την κρίση»
- (10) «Δε θέλουμε να επιστρέψουμε στις **παθογένειες** του 2009».
- (11) «Θα είμαστε **απέναντι** σε όσους θα αποδομήσουν τις **μεταρρυθμίσεις** της περιόδου 2009».
- (12) «**Το σχέδιο που θα δημιουργήσει υγιείς θέσεις εργασίας**».
- (13) «**Η χώρα έχει ανάγκη** ιδιωτικές επενδύσεις».
- (14) «**Χωρίς** αυτές ούτε θα δημιουργηθεί **παραγωγική βάση** ούτε θα μπορέσουμε να δημιουργήσουμε **νέες θέσεις εργασίας**».
- (15) «**Ασφαλής και οριστική έξοδος** από την κρίση».
- (16) «**Πήραμε** δύσκολες αποφάσεις σε κρίσιμες στιγμές, **κάποιοι άλλοι κρυφτήκανε**»
- (17) «**Οι πολίτες πρέπει** να ξέρουν».

Ανάλυση

Η χρήση του συντελεσμένου χρόνου στο (1) αποσκοπεί στο να βοηθήσει στην δήλωση ότι η αποδόμηση της οικονομίας ήταν μία μακρά εξελικτική πορεία, που έχει τις ρίζες της σε ένα απροσδιόριστο παρελθοντικό σημείο. Στο (2), ο ομιλητής αποδίδει συλλογική ευθύνη σε ένα απροσδιόριστο σύνολο, μέσω του συμπεριληπτικού «**κανείς**», που δεν απέτρεψε έγκαιρα την κατάσταση.

Στο (3) με έναν βραχυλογικό επαγωγικό συλλογισμό, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα **δομικά και διαρθρωτικά προβλήματα**, ευθύνονται για την κρίση και το μνημόνιο. Στον επαγωγικό συλλογισμό (Έκφραση-Έκθεση, 2001: 13) «το συμπέρασμα είναι πιθανολογικό, με την πεποίθηση ή την προσδοκία ότι αυτό που ισχύει για το μέρος, μπορεί να ισχύσει για το σύνολο των περιπτώσεων». Επομένως, στο σημείο αυτό πραγματοποιεί μια γενίκευση, για να στηρίξει την αναγκαιότητα των αναδιαρθρώσεων που εισηγείται σε άλλο σημείο του λόγου του, η οποία δεν μπορεί να γίνει, εφόσον ο επαγωγικός συλλογισμός είναι ατελής.²³ Επιπλέον, δημιουργεί μία σκόπιμη ασάφεια με τη χρήση ευφημισμών, γενικευτικών δηλαδή όρων αντί των συγκεκριμένων προβλημάτων, που οδήγησαν στην οικονομική κατάρρευση της χώρας.

Στο (4) το επίθετο **ανεργμάτιστων** αποσκοπεί στην αξιολόγηση των πολιτικών που ακολουθήθηκαν, χωρίς να τις προσάπτει σε ένα συγκεκριμένο δράστη, αποφεύγοντας και τις προσωπικές ευθύνες, αφού υπήρξε υπουργός οικονομικών. Με αυτή τη διατύπωση, παραμένει στη μνήμη του τηλεθεατή η κατάσταση της χώρας-μνημόνιο, και οι ανεργμάτιστες πολιτικές που αντιδιαστέλλει υπόρρητα, με αυτές που θεωρεί ο ίδιος σωστές και προτείνει.

Στο (6) ακολουθείται η ίδια στρατηγική. Το χρέος, μέσω της παθητικής σύνταξης, αποσυνάπτεται από τις πολιτικές και τα μέτρα που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις ως σήμερα, συμπεριλαμβανομένων και των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ.

Στο (5) κατονομάζεται ευθέως ως δράστης, ο πολιτικός του αντίπαλος, Κ. Καραμανλής, που ήταν πρωθυπουργός πριν το ξέσπασμα της κρίσης. Το ρήμα **εγκατέλειψε** απευθύνεται στα συναισθήματα των ακροατών και συγκεκριμένα στην οργή, ενώ ταυτόχρονα τον παρουσιάζει ως ανεύθυνο. Η ενεργητική σύνταξη εδώ και το ρήμα που περιγράφει υλικές διαδικασίες, καθιστούν υπαίτιο το Υποκείμενο του εκφωνήματος.

Η μεταφορική σύλληψη της κυβερνητικής προσπάθειας Παπανδρέου συναντάται στα εκφωνήματα (7) και (8). Πιο συγκεκριμένα, περιγράφει ένα σκηνικό μάχης (7) με τα επίθετα **εχθρικό και τιμωρητικό**, που αναφέρεται στην πρόθεση των αντιπάλων. Αποκρύπτει όμως, σκόπιμα, να αναφερθεί στους «αντιπάλους» καθώς και στους κανόνες, τον τρόπο λειτουργίας της Ε.Ε, στους όρους διαπραγμάτευσης και στα πραγματικά διακυβεύματα. Ο στόχος του είναι να υποβάλει στο μυαλό των τηλεθεατών ότι η κυβέρνηση Παπανδρέου αντιμετώπισε ένα δυσμενές περιβάλλον και γι' αυτό αναγκάστηκε να υιοθετήσει αντι-λαϊκά μέτρα. Επίσης, η επίθεση παρουσιάζεται να γίνεται σε βάρος της **Ελλάδας**, επιχειρώντας να διεγείρει συναισθήματα θυμού στους τηλεθεατές. Ο Fairclough (2005:30), παρατηρεί ότι η χρήση των λέξεων που παραπέμπουν σε έθνος είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του νέο-φιλελεύθερου λόγου. Το συμπεριληπτικό, αφηρημένο ουσιαστικό, που συμπεριλαμβάνει και τους ακροατές, απευθύνει την επίθεση και σε κείνους με σκοπό να τους εμπλέξει συναισθηματικά.

Η αντίληψη αυτή επικυρώνεται και στο (8), όπου, με το **βρέθηκε αντιμετώπη**, παρουσιάζει τη χώρα ως θύμα, άλλη μια προσφιλή μεταφορική σύλληψη για τη θέση της χώρας στη διεθνή πολιτική σκηνή. Παραπέμπει υπόρρητα στον εθνικό μύθο του

²³Οι επαγωγικοί συλλογισμοί αξιολογούνται για την **αλήθεια** και την **ορθότητά** τους, ως προς το κατά πόσο οδηγούν σε **τέλεια και ασφαλή επαγωγή**. Αντίθετα, όταν η επαγωγή είναι **ατελής και επισφαλής**, το πλήθος των ειδικών στοιχείων, βάσει των οποίων συνάγεται το γενικό συμπέρασμα, δεν είναι επαρκές, οπότε οδηγούμαστε σε συμπέρασμα το οποίο ή έχει απλώς πιθανολογικό χαρακτήρα, χωρίς να είναι όμως απολύτως ασφαλές, ούτε όμως και απολύτως λανθασμένο, ή είναι αυθαίρετο, και οι συλλογισμοί θεωρούνται μη αληθείς-μη ορθοί (Έκφραση-Έκθεση Γ τεύχος, σελ 18)

«ανάδελφου έθνους» και των άλλων συνωμοσιών, που απεργάζονται την καταστροφή της χώρας και τον «αφελληνισμό».

Με τα εκφωνήματα (9)-(17) αναλύεται το πρόγραμμα του κόμματος με το οποίο πολιτεύεται ο ομιλητής τώρα. Το (9) αποτελεί μία δεσμευτική γλωσσική πράξη παρά το φαινομενικό δηλωτικό χαρακτήρα της. Τα ρήματα που χρησιμοποιούνται, δημιουργούν την εντύπωση μιας πολύ σκληρής μάχης στην οποία είναι αποφασισμένοι να φέρουν ένα ευνοϊκό αποτέλεσμα, ασαφές, ωστόσο, γιατί αντιλαμβάνεται την χώρα ως ενιαία οντότητα. Η ταξική διαφοροποίηση, δηλαδή, δεν υφίσταται και κατ' επέκταση το πρόβλημα και η επίλυσή του γίνονται αντιληπτά από ένα μόνο πρίσμα, το δικό του. Το α' πληθυντικό πρόσωπο, που εδώ αποκλείει τον ακροατή (δηλώνει πως τα στελέχη του κόμματος στο οποίο ανήκει τώρα, δηλώνει ότι είναι στρατευμένοι στον αγώνα αυτό (**αγωνιζόμαστε**)).

Κοινό σημείο στον πολιτικό λόγο, αποτελεί η αντίληψη της χώρας ως αδιαφοροποίητου συνόλου, με κοινά συμφέροντα. Απαλείφεται, δηλαδή, σκόπιμα, η ταξική διαφοροποίηση, ως εργαλείο ανάλυσης της κοινωνικής συγκρότησης, που εδράζεται, εν μέρει, και στον ομογενοποιημένο τρόπο ζωής. Αυτή αντικαθίσταται από την αναπαράσταση του κόσμου ως συνεχούς που απαρτίζεται μεν, από ιεραρχημένες ομάδες μη ανταγωνιστικές, ωστόσο, μεταξύ τους. Ευνοείται έτσι, η παραγωγή ευφημισμών και σχηματοποιήσεων του τύπου «η Ελλάδα ως καράβι που βουλιάζει», «όλοι πρέπει να βάλουμε πλάτη» κτλ και εν τέλει η κατασκευή συναίνεσης.

Στο (10) η πολιτική παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα βούλησης και όχι συσχετισμού πολιτικών δυνάμεων και πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων. Με το ρήμα, **θέλουμε** εκφράζονται νοητικές διαδικασίες, που δηλώνουν συνάμα και την αποφασιστικότητά του. Ταυτόχρονα, αντιδιαστέλει το παρελθόν (άμεσο παρελθόν καθώς καταφέρεται κατά της διακυβέρνησης Καραμανλή) με τη μελλοντικές προγραμματικές του δεσμεύσεις.

Η άρνηση είναι μία στρατηγική που χρησιμοποιεί ο ομιλητής προκειμένου να άρει την εικόνα της πραγματικότητας που έχει σχηματιστεί, και να ισχυροποιήσει ταυτόχρονα τη δική του εκδοχή γι' αυτή. Επιτελεί, δηλαδή, μία λειτουργία αντιδιαστολής ανάμεσα σε διαφορετικές αναπαραστάσεις της πραγματικότητας. Πραγματώνεται με αρνητικά μόρια, αντωνυμίες, ουσιαστικά, ρήματα και επίθετα με αρνητική νοηματική φόρτιση (Bollaertetal. 2013-2014).

Στην προκειμένη περίπτωση, ο πρώην υπουργός, ισχυροποιεί την απόφασή του και ενισχύει τη βεβαιότητά του σχετικά με τις θέσεις του. Ταυτόχρονα, δημιουργεί την εντύπωση στους τηλεθεατές ότι δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική πέραν αυτής που προτείνει το κόμμα του και που ακολούθησε ως κυβέρνηση.

Επιπλέον, ο όρος **παθογένειες** είναι ένας όρος ευφημιστικός για να αποδώσει τα οικονομικά προβλήματα, παραλληλίζοντας τα με ασθένειες που δικαιολογούν τα δραστικά μέτρα. Ο χρονικός προσδιορισμός, καταδεικνύει ως απαρχή των προβλημάτων την προηγούμενη κυβέρνηση από την οποία-σύμφωνα με το προσφιλές αφήγημα των προεκλογικών περιόδων-παρέλαβαν τις **παθογένειες**. Επίσης, μπορεί να ερμηνευθεί ως βούληση να απομακρυνθεί ψυχικά²⁴ από το παρελθόν με στόχο να εγκαινιάσει μία νέα περίοδο πολιτικών χειρισμών περισσότερο αποτελεσματικών. Προς την άποψη αυτή συνηγορούν τα επόμενα εκφωνήματα, με τα οποία αναπτύσσει το πολιτικό του πρόγραμμα.

Με το επίρρημα **απέναντι** (11), εξάλλου, δηλώνει την ψυχική απόσταση από την αντίπαλη πολιτική καθώς και την αποφασιστικότητά του να την αντιμετωπίσει. Έμμεσα, παράγει μία διχοτόμηση ανάμεσα στα θετικά μέτρα που πήρε η κυβέρνηση του κόμματός

²⁴ Ο Κανάκης (1996) παρατηρεί ότι «η ψυχολογική βάση της χρονικής δείξης είναι παρόμοια με αυτή της τοπικής δείξης. Μπορούμε να αντιμετωπίσουμε χρονικά γεγονότα σαν αντικείμενα που κινούνται προς εμάς (εντός του οπτικού μας πεδίου) ή μακριά από μας (εκτός του οπτικού μας πεδίου)».

του το 2010, που αποδίδεται με τον ευφημισμό **μεταρρυθμίσεις**²⁵, και στο πολιτικό πρόγραμμα του κόμματος που φαίνεται ότι θα κερδίσει τις εκλογές, που πραγματώνεται γραμματικά με το **αποδομήσουν**, παραπέμποντας σε αποσταθεροποίηση.

Τέλος, στο εκφώνημα (11) χρησιμοποιεί τον ευφημισμό **μεταρρυθμίσεις**. Οι ευφημισμοί, δημιουργούν στο φαντασιακό του ακροατή μια θετική εικόνα, αφού ο ομιλητής αποφεύγει να αναφερθεί, συνεπικουρούμενος και από τους δημοσιογράφους, στις συνέπειες που επιφέρουν στην πραγματική ζωή του. Η αναφορά σε τεχνικούς-οικονομικούς όρους, **παραγωγική βάση**, επιτείνει την ασάφεια για τα μέτρα που θα ληφθούν και τον αντίκτυπο που θα έχουν στην πραγματική ζωή.

Η προεξαγγελία για **υγιείς θέσεις εργασίας** στο (12), επιτελεί τον ίδιο ακριβώς σκοπό, όπως επίσης στα (12) και (13) όπου συναρτά τις ιδιωτικές επενδύσεις (ο επιθετικός προσδιορισμός τις αντιδιαστέλλει από τις δημόσιες) με ανασύσταση της **παραγωγικής βάσης** και την ανάπτυξη **θέσεων εργασίας**. Οι εύηχοι όροι με τις θετικές συνδηλώσεις, αποκεντρώνουν τον τηλεθεατή από τους όρους των επενδύσεων, το είδος των θέσεων εργασίας, το ύψους του μισθού, τις πρακτικές, δηλαδή, διαστάσεις όσων ευαγγελίζονται, που θα έπρεπε να είναι και το κεντρικό ερώτημα των τηλεθεατών. Ακόμη, η χώρα συνδέεται με τις επενδύσεις με τη φράση **έχει ανάγκη** (σχεσιακές διαδικασίες) ενώ το **χωρίς**(14), που βρίσκεται στην κεφαλή της πρότασης, μαρκάρωντάς τη, ενισχύει το δεσμό ανάμεσα στις **ιδιωτικές επενδύσεις** και **τις θέσεις εργασίας**.

Στο (15) συναντούμε μία βεβαιωτική προσλεκτική πράξη με την οποία ο ομιλητής θέλει να δηλώσει ότι οι προτάσεις που προηγήθηκαν, εγγυώνται τη λύση στα οικονομικά προβλήματα της χώρας. Τα επίθετα **ασφαλής και οριστική**, δημιουργούν βεβαιότητα στον ακροατή καθώς και εμπιστοσύνη στον ομιλητή που παρουσιάζεται σίγουρος για αυτά που προτείνει. Λειτουργούν δηλαδή, ως δείκτες επιστημικής τροπικότητας.

Στο (16) παράγεται και, πάλι, όπως και στο (10), διχοτομικός λόγος, καθώς η κυβέρνηση Παπανδρέου, που στελέχη της τώρα απαρτίζουν τώρα το νέο κόμμα με αρχηγό τον Παπανδρέου, αναπαρίσταται ως δύναμη ευθύνης. Το **κρίσιμες**έρχεται σε αντίθεση με το **κρυφτήκανε**, που λειτουργεί απαξιωτικά για τους αντιπάλους τους, παριστάνοντάς τους ως κατώτερους των περιστάσεων και τελικά αφερέγγυους. Σχετικά με την παραγωγή διχοτομικού λόγου, η Φραγκουδάκη (1993) παρατηρεί ότι αποτελεί «άλλη μια συνηθισμένη ιδιότητα του λόγου των ιδεολογιών που στηρίζεται στη συνεχή αντιπαράθεση δύο δοσμένων αξιών και κάθε δήλωση κτίζεται μεθοδικά πάνω σε αντιθέσεις καλού-κακού, σωστού-λάθους, προοδευτικού-αντιδραστικού, ωραίου-άσχημου, ηθικού-ανήθικου. Προβάλλεται η θετική αξία σε διαλεκτική αντίθεση με την αρνητική, δημιουργώντας ένα διπολισμό, προς όφελος της πρώτης. Έτσι, ο θετικός πόλος αποκτά την αξία του αυταπόδεικτα, επειδή βρίσκεται στον αντίποδα της αρνητικής έννοιας που απαξιώνεται. Η διχοτομική μορφή καθιστά μία δήλωση πανίσχυρη γιατί εμφανίζεται ορθολογική και αδιάψευστη· ο ορίζοντας των εκδοχών είναι κλειστός και επιτρέπει μόνο την αποδοχή του άσπρου έναντι του μαύρου. Όμως, η διαπραγματεύση των αντίθετων εννοιών βασίζεται στη στατική αντίληψη της αλήθειας».

Στο (17) ο ομιλητής δεσμεύεται για την εντιμότητα και τις καλές του προθέσεις απέναντι στους πολίτες, με το **πρέπει** που εκφράζει δεοντική τροπικότητα,

Στο πραγματολογικό/σημασιολογικό επίπεδο, η τροπικότητα αφορά στο βαθμό και το είδος της αλήθειας που συνάπτεται στην πρόθεση του ομιλητή (Kittis&Milapides, 1997 : 21). Η χρήση της δεοντικής τροπικότητας **πρέπει** δηλώνει ότι ο/η ομιλητής/-τρια είναι σε θέση να υπαγορεύει στους/στις άλλους/-ες τι πρέπει να κάνουν, γεγονός που υπογραμμίζει

²⁵ Η έννοια της μεταρρύθμισης φέρει θετικές συνδηλώσεις καθώς αναφέρεται στις ενέργειες ενός φορέα με στόχο τη βελτίωση δομών, τεχνικών κτλ (πύλη για την ελληνική γλώσσα, λήμμα «μεταρρύθμιση». Στον νεοφιλελεύθερο λόγο η χρήση της λειτουργεί ευφημιστικά, καθώς αναφέρεται σε αλλαγές που αποσκοπούν σε ιδιωτικοποιήσεις και περιστολές κοινωνικών δαπανών που έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα προς όφελος των οικονομικών ελιτ.

την εξουσία που έχει έναντι των άλλων. Εδώ, ο ομιλητής προβάλλει επιτακτικά το αίτημα για διαφάνεια προσδοκώντας τη θετική αποτίμηση των τηλεθεατών για την ειλικρίνειά του.

Συμπέρασμα

Από την ανάλυση των εκφωνημάτων που προηγήθηκαν, προκύπτει πως ο λόγος του κ. Σαχινίδη είναι ιδεολογικός, απηχώντας τις βασικές θέσεις του νεοφιλελευθερισμού όπως αυτός εκφράζεται με τους «ευφημισμένους» όρους μεταρρυθμίσεις, ιδιωτικές επενδύσεις, εξυγίανση κτλ. Χαρακτηριστικά του ιδεολογικού λόγου που συναντώνται εδώ, είναι η αξιολόγηση και ο διχοτομικός λόγος. Τέλος, ο ομιλητής επιδιώκει να αποσπάσει τη συναίνεση των τηλεθεατών για τη συνέχιση των πολιτικών που εφάρμοζε και ως υπουργός, καθώς δε φαίνεται να τις αμφισβητεί σε κανένα σημείο.

3.2 Λόγος Κύρτσου(ίδια εκπομπή)

Ο κ. Κύρτσος, ως έμπειρος δημοσιογράφος γνωρίζει καλά τους κανόνες της πολιτικής επικοινωνίας και τους εφαρμόζει μέσα από τις λεξιλογικές και συντακτικές επιλογές. Κατά κύριο λόγο, χρησιμοποιεί ευφημισμούς και τη στρατηγική της προφορικοποίησης. Θεματολογικά, κινείται στον άξονα της αποδοχής της πολιτικής της **προσαρμογής**, την οποία προσπαθεί να επιβάλει με τεχνικές συναισθηματικού επηρεασμού και στην ανάγκη συναίνεσης όλως των πολιτικών δυνάμεων προς αυτή την κατεύθυνση.

Ο Χατζησαββίδης ορίζει την «προφορικοποίηση» ως μία τεχνική που καταργεί τα όρια μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου, δημιουργώντας ένα νέο είδος υβριδικό, σχετιζόμενη με τη διαδικασία υπέρβασης «κοινωνικών στεγανών» (Χατζησαββίδης, 2001: 9) Η Φραγκουδάκη (1993), από την άλλη, τον αναφέρει ως «συμφυρματικό λόγο» καθώς ο ομιλητής, με πρόθεση την ασάφεια και την αποφυγή κριτικής, αναμειγνύει διάφορα ύφη λόγου, επιστημονικό και λαϊκό, προκειμένου να επιτύχει την αίσθηση οικειότητας με τον τηλεθεατή. Η επιλογή αυτή είναι σκόπιμη καθώς ο πολιτικός που την χρησιμοποιεί δίνει αφενός την εντύπωση στο κοινό πως είναι ένας από αυτούς, «μιλάει την ίδια γλώσσα», κυριολεκτικά και μεταφορικά, πράγμα που αυξάνει την οικειότητα και την εμπλοκή του κοινού που συνειδητοποιεί τη «συναισθηματική και ιδεολογική γειτνίαση» (Χατζησαββίδης, 2002: 3) με το δημοσιογράφο. Από την άλλη, το καθημερινό λεξιλόγιο κάνει πιο εύληπτη στο κοινό την ανάλυση σύνθετων και εξειδικευμένων εννοιών, σχηματοποιώντας, χρησιμοποιώντας μεταφορές και κάνοντας πιο εύκολο τον μετασχηματισμό των πεποιθήσεων και την επιβολή των επιδιώξεων και στόχων του συντάκτη. Τέλος, η στρατηγική αυτή, συνάδει με τις αρχές της «μεσοποίησης²⁶» της πολιτικής που καταργεί την ιδιωτική και δημόσια τάξη του λόγου, προωθώντας την κατίσχυση της ιδιωτικής σφαίρας στη δημόσια, χαρακτηριστικό της μετανεωτερικής κοινωνίας όπου «η τήρηση του δικαιώματος της ιδιωτικότητας και του ατομικού απόρρητου υποχωρεί υπέρ μιας πανταχόθεν διεκδικούμενης «διαφάνειας», με αποτέλεσμα η δραστηριότητα των πολιτικών να καθορίζεται και να περιστέλλεται από την έκθεσή τους στο τηλεοπτικό μέσο» (Δερμετζής, 2002). Ακόμη, ο Χατζησαββίδης (2002) παρατηρεί ότι η προφορικοποίηση είναι μια τεχνική που αντανακλά το ανεπιτήδευτο ύφος του προφορικού λόγου και δανείζεται τις συμβάσεις άλλου λόγου, διακειμενικότητα, γιατί όπως παρατηρεί ο Barthes (1975) είναι μια

²⁶Τα ΜΜΕ έχουν αποκτήσει «συμβιωτική σχέση» με την πολιτική. Αναλυτικότερα, οι G. Mazzoleni και W. Schulz (1999, σπ. αναφ. στο Φανή Κουντούρη, 2010: 5) αναφέρονται στη συμβιωτική σχέση μεταξύ των ΜΜΕ και πολιτικών, που χαρακτηρίζεται από την «μεσοποίηση της πολιτικής, δηλαδή την προσαρμογή των πολιτικών στις επιταγές των μέσων, από τη μία, και την εργαλειακή χρήση των μέσων ενημέρωσης για την επίτευξη πολιτικών στόχων, από την άλλη» (Κουντούρη, 2010: 5). Στα πλαίσια αυτά, εμπίπτει και η «θεαματοποίηση» του πολιτικού βίου, όπου πολιτικοί και κόμματα ανταγωνίζονται προκειμένου να αποσπάσουν τη συγκατάθεση ενός από-πολιτικοποιημένου ακροατηρίου με τη χρησιμοποίηση τεχνικών του μάρκετινγκ.

σκόπιμη απεύθυνση σε ήδη καταναλωμένο υλικό που ενεργοποιεί τις διαδικασίες της κυκλικής μνήμης και κάνει πιο εύκολη την χειραγώγηση (Kittis&Milapides,1997:579). Μικραίνει, δηλαδή, την απόσταση μεταξύ κειμένου και αναγνώστη και φυσικοποιεί την πληροφορία.

Κείμενο

- (1)Ερώτηση δημοσιογράφου: «φέρνετε **φρέσκακουλούρια** από τις Βρυξέλλες»
- (2)«Οι Βρυξέλλες έχουν **σταθερό** πλαίσιο **προσαρμογής** και **επιβράβευσης**, θα πουν καλά λόγια που θα βγούμε στις **αγορές** με όποια κυβέρνηση αρκεί να προσαρμοστεί»
- (3)“**Όταν είσαι** κυβέρνηση που ξέρεις τι θέλεις και μας έλεγαν(..) προχωράς με το πρόγραμμά σου ακόμη και αν σου στοιχίσει”.
- (4)“**Οφείλαν** να τελειώσουν αυτό το πρόγραμμα όπως ήταν σχεδιασμένο
- (5) **Τέλος** του μνημονίου που δε θα σημάνει και το **τέλος** της προσαρμογής. Αυτοί είναι οι ευρωπαϊκοί **κανόνες** για όλους και ισχύουν ιδιαίτερα γι’ αυτούς **που χρωστάνε** πολλά στην ευρωπαϊκή ένωση όπως χρωστάει η Ελλάδα
- (6)«Οι **κανόνες** είναι με **υπογραφές** κεντροαριστεράς και κεντροδεξιάς και όποιος **νομίζει** ότι μπορεί να απαλλαγεί απ’ όλες τις **υποχρεώσεις** και να του **χαρίσουν** τομισμό χρέος, θα βρεθεί σε **τραγικό αδιέξοδο**.
- (7) «**Η εντολή** του ελληνικού λαού απέναντι στις εντολές **των άλλων λαών** που έχουν πληρώσει».
- (8) «**Αν κηρύξεις πόλεμο** θα έχεις πόλεμο και πως **νομιμοποιείσαι** να κηρύξεις πόλεμο **όταν χρωστάς**».
- (9)“ **Να τελειώνουμε** με την υποχρέωση για να μην **πέσει το ταβάνι να μας πλακώσει** και την **πληρώσουν** οι χαμηλοσυνταξιούχοι(...) Να βγούμε από αυτή την **φάκα**. Άλλοι **μπήκανε** και **βγήκανε** ενώ εμείς σφηνώσαμε(...) στην Πορτογαλία γίνεται **δουλίτσα**
- (10) Αν μπορούσε να περπατήσει η οικονομία χωρίς μνημόνιο θα γινόταν **επανεκκίνηση** της οικονομίας».
- (11)Δε θα υπάρχουν κόκκινες γραμμές και όλα θα προχωρήσουν γρήγορα και αποτελεσματικά :θα γίνει **αναδιάρθρωση του χρέους**, θα κερδίσουμε 4-5 δις, θα βγούμε στις αγορές, θα πέσουν τα επιτόκια για βάλουμε στη **συλλογική** τσέπη.
- (12) «**Προσαρμογή** στους **κανόνες**» του συστήματος.
- (13)(...) «**πύλες του ανεξήγητου**»(...)
- (14) «**Κανένας** δεν κουρεύει τη ρήτρα **κανενός**»
- (15)«**Επομένως** **ας βάλουμε** όλοι ένα χεράκι»
- (16)«**Ας** μαζευτούμε να κάνουμε έναν **εθνικό** διάλογο»
- (17) «**Είναι** μια προσπάθεια που **αξίζει**».

Ανάλυση

Ο δημοσιογράφος εισάγει μια ερώτηση, χρησιμοποιώντας μία έκφραση καθημερινή και οικεία στους τηλεθεατές, που συνάδει με το πνεύμα της εκπομπής- χιούμορ- και σηματοδοτεί μία χαλαρή συζήτηση μια που ο κ. Κύρτσος είναι δημοσιογράφος και ευρωβουλευτής, και δε διεκδικεί την ψήφο των τηλεθεατών. Έτσι, η συζήτηση κινήθηκε περισσότερο σε ένα σχολιαστικό επίπεδο , παρά σε επίπεδο πολιτικών τοποθετήσεων και εξαγγελιών.

Οι Βρυξέλλες (2), ως μετωνυμία στη θέση των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε, προσωποποιούνται, προκειμένου να δραματοποιήσει τη διαδικασία της διαπραγμάτευσης και να την κάνει πιο εύληπτη στο κοινό, δεδομένου ότι πρόκειται για μία πολύπλοκη και δαιδαλώδη διαδικασία που μπορεί να γίνει αντιληπτή από γνώστες της λειτουργίας της ΕΕ. Αυτή η εικονοποίηση , ωστόσο, ενέχει τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης που οδηγεί σε επιφανειακή προσέγγιση της λειτουργίας ,των δομών και των στοχεύσεων της ΕΕ.

Ακόμη, με τη μετωνυμία, απαλείφει την αιτιότητα. Δηλαδή, στη θέση του δράστη δεν τίθενται οι πολιτικές δυνάμεις και οι θεσμοί που χαράσσουν την οικονομική πολιτική, στη βάση ορισμένων συμφερόντων με συγκεντρωτικό τρόπο. Αντίθετα, τονίζει την έδρα της ΕΕ για να προκαλέσει θετικές συνδηλώσεις στο φαντασιακό του Έλληνα ακροατή, που έχει συνυφάνει την Ευρώπη με θετικές αξίες όπως, πολιτισμός, ανάπτυξη, ευημερία.

Το επίθετο **σταθερός**, αναφέρεται στις πάγιες θέσεις της ΕΕ, υπονοώντας ότι είναι αδύνατη η μεταβολή των όρων της διαπραγμάτευσης που υποστηρίζει το αντίπαλο κόμμα. Το πλαίσιο αφορά στην **προσαρμογή**, ένας ευφημισμός που προκαλεί σκόπιμη ασάφεια, αφού αποφεύγει να περιγράψει το περιεχόμενο των μέτρων που συνιστούν την προσαρμογή. Ταυτόχρονα, ο προσδιορισμός **επιβράβευσης** συνάπτεται με την προϋπόθεση **αρκεί να προσαρμοστεί** στο τέλος του εκφωνήματος, υπονοώντας ότι θα είναι ευνοϊκή η αντιμετώπιση της ΕΕ, εφόσον υλοποιηθούν τα μέτρα που θα επιτρέψουν στη χώρα να συμβαδίσει με τις προηγμένες χώρες της Ευρώπης. Ως επιβράβευση, νοείται η θετική αξιολόγηση της ελληνικής οικονομίας από τις **αγορές** (Μηλιός, 2012), ένας ακόμη ευφημισμός για έναν «άυλο» θεσμό που λειτουργεί ως όργανο επιβολής του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος, αφού οι αξιολογήσεις των επενδυτών για την οικονομία μίας χώρας συνδέονται με την επιβολή νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων. Με άλλα λόγια, παρουσιάζεται ως αξιόπαινη και επιθυμητή η συναίνεση στο οικονομικό πρόγραμμα που επιτάσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την Ελλάδα. Κατά συνέπεια, μετατίθεται στην ελληνική κυβέρνηση η ευθύνη για την πρόοδο της χώρας, που υπονοείται από τη λέξη **προσαρμογή**. Στο (9) μάλιστα, η προσπάθεια αφορά όλους, όπως σημαίνεται από το ψεύδο-περιεκτικό (Μπέλα, 2014: 230) «εμείς», συσκοτίζοντας τις αιτίες του προβλήματος και παραγνωρίζοντας τις πραγματικές δυνατότητες του λαού για συμβολή στη λύση.

Την ανάγκη για προσαρμογή επισημαίνει και στο (12) τονίζοντας, ακόμη ότι πρόκειται για σύστημα που έχει συγκεκριμένη δομή και κανόνες. Παραπέμπει και αυτή η διατύπωση στη νομοτέλεια που διατρέχει τη λειτουργία κάθε συστήματος, αυξάνοντας έτσι το δεσμευτικό πλαίσιο της ελληνικής οικονομικής πολιτικής.

Εξάλλου, η αναφορά σε κανόνες, σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία, μειώνει την ασάφεια και την αβεβαιότητα που επιφέρει μία ασταθής πραγματικότητα. Έτσι, η δέσμευση στους κανόνες της ΕΕ, επαναφέρει την τάξη και την σταθερότητα, που είναι εύλογα, και το ζητούμενο των ψηφοφόρων.

Στο (3) εξακολουθεί να προσωποποιείται η ελληνική κυβέρνηση την οποία μέμφεται για αναποφασιστικότητα. Αυτό δηλώνεται από τα ρήματα **ξέρεις** και **προχωράς** που περιγράφουν νοητικές και υλικές διαδικασίες αντίστοιχα, και το **στοιχίσει** που υπονοείται ότι είναι η αιτία της κυβερνητικής αναβλητικότητας. Οι υλικές διαδικασίες, δημιουργούν την εντύπωση ενός δραστήριου όντος που προκαλεί εμπιστοσύνη σε αυτούς που θα καρπωθούν τα αποτελέσματα της δράσης του (Στάμου, 2014: 73)

Δημιουργείται λοιπόν, ο συνειρμός στους τηλεθεατές, που μοιράζονται το ίδιο πραγματολογικό περιεχόμενο με τον ομιλητή, μεταξύ του πολιτικού παρελθόντος, που θεωρείται υπεύθυνο για τα δεινά της οικονομίας, και της αναστολής των διαπραγματεύσεων χωρίς να εξετάζεται αν υπήρχε εύλογη αιτία γι' αυτό. Η προηγούμενη κυβέρνηση απέδωσε το πάγωμα των διαπραγματεύσεων στο οικονομικό αδιέξοδο που επέφεραν τα μέτρα. Απαλείφοντας αυτή την παράμετρο από την ανάλυσή του, συνδέει απευθείας την ανεπιτυχή διαπραγμάτευση με μικροπολιτικές στρατηγικές.

Το εκφώνημα εμπεριέχει αξιολόγηση (**ξέρεις τι θέλεις, στοιχίσει**) και ως τέτοιο επιχειρεί να δεσμεύσει τους πολιτικούς στη συνέχιση του προγράμματος προσαρμογής-ευφημισμός για τα αντι-λαϊκά μέτρα και τη λιτότητα. Ο δεσμευτικός χαρακτήρας συνάγεται και από την απεύθυνση σε β' ενικό πρόσωπο, που καταδεικνύει εξάλλου, ότι ο δημοσιογράφος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του να βρίσκεται σε υψηλότερη θέση (Κανάκης, 1996) από την κυβέρνηση, αφού την εγκυβλάττει. Επιπλέον δείχνει και την πρωτοκαθεδρία των ΜΜΕ στη συμβιωτική σχέση με την πολιτική (Κουντούρη, 2010). Στο (4) με το ρήμα

όφειλαν, που εκφράζει δεοντική τροπικότητα, ο ομιλητής θεωρεί ότι αποτελεί αναγκαιότητα η εφαρμογή των μέτρων του μνημονίου, που ευφημιστικά αποκαλείται **πρόγραμμα**. Ακόμη, ο ομιλητής παραπέμπει στο στερεότυπο που αναπαριστά τους Έλληνες ως λαό απείθαρχο, επισημαίνοντας την κανονικότητα, από την οποία η χώρα έχει παρεκκλίνει.

Η αναφορά σε κανόνες στα (5), (6) εντάσσεται στην προσπάθεια δέσμευσης αφενός των πολιτικών που αμφισβητούν την εγκυρότητα των μέτρων που επιβλήθηκαν, και αφετέρου της εκλογικής απόφασης των πολιτών, δημιουργώντας την εντύπωση ότι η συνέχιση του μνημονίου είναι αναπόδραστη, δεδομένου ότι οι κανόνες είναι προϊόν συναίνεσης όλου του πολιτικού φάσματος.

Η διπλή επανάληψη του **τέλους**, φράση κλισέ των ΜΜΕ, που προτάσσεται χωρίς άρθρο, αποσκοπεί στην έκφραση μιας απόφασης με γενική ισχύ.

Στο (6) αναφέρεται επίσης, σε υποχρεώσεις, που παραπέμπουν σε δέσμευση αφενός, σε κανόνες, και υπευθυνότητα αφετέρου, από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης. Γενικά, επιχειρεί σ' αυτό το εκφώνημα να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η ρητορική του αντίπαλου κόμματος για διαγραφή του χρέους, είναι ανεύθυνη, επιπόλαιη και ανεδαφική. Αυτά σημαίνονται με το **υποχρεώσεις** που παραπέμπει στο αίσθημα τιμής, βασικό στοιχείο της ελληνικής κουλτούρας, σύμφωνα με το οποίο, οφείλει κανείς να μπορεί να είναι έντιμος και να αποπληρώνει τα χρέη του. Αποσιωπά ωστόσο, σκόπιμα, τους πολιτικούς και τις συνθήκες που οδήγησαν στην ανάληψη αυτών των υποχρεώσεων και εστιάζει στην ηθική δέσμευση του υποκειμένου που τις έχει επωμιστεί για να τις εκπληρώσει.

Το **νομίζει**, ως ρήμα που περιγράφει νοητικές διαδικασίες και πραγματοποιεί υποθέσεις, φανερώνει επιπολαιότητα γιατί το αντίπαλο κόμμα έχει στηρίξει την επιχειρηματολογία του όχι σε στέρεες βάσεις αλλά σε εικασίες που θα αποδειχτούν έωλες γιατί: α) όπως βλέπουμε στο (8), δε βασίζονται σε σωστή εκτίμηση των διαπραγματευτικών όπλων και της χρονικής συγκυρίας και β) όπως βλέπουμε στο (7), εναντιώνεται στα συμφέροντα των άλλων λαών, παρασύροντας την χώρα σε **αδιέξοδη** κατάσταση που θα αποδειχτεί **τραγική**. Το **αδιέξοδο** σημαίνει την έλλειψη εναλλακτικών ενώ το **τραγικό**, επίθετο με συναισθηματικό φορτίο, υποβάλλει στους τηλεθεατές το αίσθημα φόβου που το συνδέει με την εξαγγελόμενη πολιτική.

Η αναπαράσταση του αντίπαλου κόμματος ως επιπόλαιου, σημαίνεται και από το (13) όπου χαρακτηρίζει τις προεκλογικές εξαγγελίες του ως **πύλες του ανεξήγητου** παραπέμποντας στην κοινή πραγματολογική δεξαμενή και σε παλιότερη τηλεοπτική εκπομπή που παρουσίαζε παράδοξα και ανορθολογικά θέματα.

Σχετικά με το χρέος, στο (6) χρησιμοποιείται το ρήμα **χαρίζουν** που δείχνει αφενός ότι άπτεται, αποκλειστικά, στη βούληση των δανειστών η διαχείριση του χρέους, τη στιγμή που η ελληνική κυβέρνηση δεν έχει περιθώρια κινήσεων. Γενικά, σε όλο το εκφώνημα, προσπαθεί να παρασταθεί ως αφελής η ρητορική του αντίπαλου κόμματος που διεκδικεί, κατά τη γνώμη του ομιλητή, ανέφικτες λύσεις, αφού οι δανειστές είναι ρυθμιστές της οικονομικής πολιτικής της χώρας.

Επίσης, στο (7) υπονοείται ότι η διεκδίκηση για τη διαγραφή του χρέους είναι εχθρική πράξη απέναντι στους λαούς που έχουν δανείσει τα χρήματα. Με την αντίθεση αυτή, δημιουργεί την εικόνα της ανεντιμότητας εισάγοντας έτσι ηθικές κατηγορίες στην επιχειρηματολογία του. Αυτό προϋποθέτει ότι υπάρχει μία ηθική νόρμα από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει. Απευθύνεται στο αξιακό σύστημα του Έλληνα, εδραιωμένο στην κουλτούρα της τιμής. Πραγματοποιεί μία έμμεση κατευθυντική πράξη, ενώ παράλληλα, συσκοτίζει τους πραγματικούς δράστες που είναι οι κυβερνήσεις και οι τεχνοκράτες.

Με το (8) χαρακτηρίζεται ως **πόλεμος** ο στόχος για τη διαγραφή του χρέους και διατυπώνεται η προειδοποίηση, με μία δήλωση που διεκδικεί την ισχύ νομοτέλειας, ότι η χώρα θα λάβει τα επίχειρα της αυτής της διεκδίκησης. Υποκρύπτεται και πάλι η μεταφορική σύλληψη της διαπραγμάτευσης ως επιθετικής πράξης. Στη συνέχεια, εγείρει θέμα

νομιμοποίησης, υπονοώντας ότι η χώρα βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση και δεν δικαιούται να προβαίνει σε μονομερείς ενέργειες, όπως σημαίνονται από το **κηρύξεις**, που σημασιοδοτεί την ανάληψη πρωτοβουλίας από την πλευρά της κυβέρνησης. Στην πραγματικότητα, ο δημοσιογράφος εδώ, απευθύνεται στην κυβέρνηση σε β' ενικό, θέλοντας να υποδείξει την ακολουθητέα πολιτική. Ο ομιλητής, εδώ, φαίνεται πως θεωρεί τον εαυτό του αρμόδιο να κάνει υποδείξεις, θεωρώντας ότι μπορεί να κατευθύνει τη μέλλουσα κυβέρνηση. Αποκαλύπτει, έτσι, την αντίληψή του για την υποδεέστερη θέση των πολιτικών, σε σχέση με τους δημοσιογράφους, γεγονός που αποδίδεται στην αναβάθμιση του ρόλου των ΜΜΕ στη δημοκρατία και τη μετάλλαξή της σε «μιντιακή». Στο σημείο αυτό, η χρήση του β' ενικού προσώπου, συνιστά κοινωνική δείξη, «κωδικοποιώντας το κοινωνικό status των συνομιλητών και τις μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις» (Yuang 2006: 163, οπ. αναφ. στο Χατζηκυριακίδης, 2011). Σχετικά, τέλος, με την εικονική δημοκρατία, ο ρόλος των ΜΜΕ αναβαθμίζεται (Τσούκας, 2015) καθώς δίνεται προτεραιότητα στη διαχείριση της εικόνας, ως μέσου άσκησης επιρροής σε ένα κοινό που δε συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων, παρά μόνο επιλέγει «πολιτικά» προϊόντα, ως καταναλωτής.

Στο (14) χρησιμοποιείται πολλαπλή άρνηση για να τονίσει ότι είναι ανέφικτη η διεκδίκηση διαγραφής του χρέους, καταφάσκοντας προς τη δική του άποψη ότι θα πρέπει να γίνει αποδεκτό το μνημόνιο.

Στο (9) εκφράζει φόβο με την ενδοιαστική πρόταση **μηνπέσει το ταβάνι να μας πλακώσει**, επειδή θέλει να παρακινήσει τους τηλεθεατές (κατευθυντική προσλεκτική πράξη) σε συλλογική δράση προκειμένου να αποτραπουν τα χειρότερα, που σημαίνονται με την έκφραση του καθημερινού λόγου και να επιλέξουν το κόμμα που εισηγείται την ολοκλήρωση του προγράμματος, υπονοώντας ότι θα επέλθει αλλαγή μετά το πέρας αυτού. Η χρήση του α' πληθυντικού δηλώνει ότι ο/η ομιλητής/-τρια θεωρεί τον εαυτό του/της μέρος της ομάδας, αλλά ότι κατέχει θέση ισχύος, αφού μπορεί να επιβάλει τη γνώμη του/της. Συνεπώς, στην πρόταση αυτή κατασκευάζεται μια άνιση σχέση μεταξύ των ομιλητών/-τριών (Λύκου, 1999). Το **τελειώνω** παραπέμπει στην έναρξη μιας νέας κατάστασης, που ως τέτοια, επιφέρει νέες προοπτικές. Η μεταφορική φράση περιγράφει απρόσμενα αποτελέσματα που θα αλλάξουν άρδην την κατάσταση και είναι εύλογο να δημιουργούν ανασφάλεια στους ακροατές. Ως συνέπεια, προβλέπει ακόμη, ότι θα θιγεί η κοινωνική ομάδα με το μικρότερο μερίδιο ευθύνης. Σημαίνει δηλαδή, την κοινωνική αδικία που θα συντελεστεί από μία άστοχη πολιτική.

Επίσης, αποδίδεται παραστατικά, εικονοποιώντας τη δέσμευση της χώρας στο μνημόνιο και παρομοιάζοντας το με **φάκα**, μια λέξη παρμένη από το καθημερινό λεξιλόγιο, αυξάνοντας έτσι την οικειότητα μεταξύ του ομιλητή και του κοινού. Στην συνέχεια, επιχειρείται με το **όλοι** να γενικεύθει και να ανάχθει σε κανόνα η πορεία των χωρών στο μνημόνιο. Η ενεργητική φωνή καθώς και τα ρήματα κίνησης **μπήκανε, βγήκανε**, υπονοούν ένα βαθμό αυτονομίας των χωρών και ελέγχου πάνω στην οικονομική επιτήρηση. Η προέκταση του αυτού του συλλογισμού, καταλογίζει την ευθύνη για την παραμονή σε αυτό στους κακούς χειρισμούς των Ελλήνων πολιτικών. Επίσης, η επιλογή του αορίστου, παρελθοντικός χρόνος με συνοπτικό ποιόν ενεργείας, παριστάνει την πράξη ως ολοκληρωμένη με σύντομη διάρκεια. Υπονοεί, δηλαδή, ότι το μνημόνιο είναι απλά ένα τεχνικής φύσης εργαλείο, χωρίς περαιτέρω προεκτάσεις.

Τέλος, το **σφηνώσαμε**, επίσης παρμένο από τον προφορικό λόγο και το καθημερινό λεξιλόγιο (τεχνική προφορικοποίησης), εικονοποιεί το αδιέξοδο των διαπραγματεύσεων, και το τέλος στο οποίο έχει περιέλθει η χώρα με τις πρακτικές που ακολουθήθηκαν. Η χρήση του α' πληθυντικού εδώ, παρότι στην πραγματικότητα εξαιρεί και τον ίδιο τον ομιλητή, καθώς τυπικά η ευθύνη ανήκε στην κυβέρνηση, χρησιμοποιείται για να υπενθυμίσει στους τηλεθεατές, εν όψει εκλογών, τη συλλογική ευθύνη για την πορεία της χώρας.

Προς επίρρωση αυτών των ισχυρισμών, χρησιμοποιείται στη συνέχεια η έκφραση **γίνεται δουλίτσα στην Πορτογαλία**, χώρα που επίσης είναι υπό οικονομική επιτήρηση, επιχειρώντας την σύγκριση με την Ελλάδα. Το υποκοριστικό **δουλίτσα** φέρνει σε οικεία μέτρα τις δαιδαλώδεις διαδικασίες που ακολουθούνται μέσα στα πλαίσια ενός υπερεθνικού θεσμού.

Την ανάγκη ολοκλήρωσης του προγράμματος επισημαίνει και με τον υποθετικό συλλογισμό που συναντούμε στο (10) που ως τέτοιος δεν διαθέτει τιμή αληθείας. Δηλαδή, επειδή πρόκειται για εξαρτημένη λογική σκέψη, η αλήθεια του συλλογισμού εξαρτάται από την αλήθεια των προκειμένων του. Εδώ όμως, δεν επιδιώκει να εξετάσει κατά πόσο θα ισχύσει το β' σκέλος του συλλογισμού (τότε) γιατί, ήδη, όπως φαίνεται από τη διατύπωση έχει πειστεί ότι δεν υπάρχει άλλος τρόπος. Ο προσλεκτικός στόχος εδώ είναι να διακηρυχτεί ότι το μνημόνιο είναι μονόδρομος. Πραγματοποιεί, λοιπόν, θα τολμούσαμε να πούμε υπό μία έννοια, μία δηλωτική διακηρυκτική προσλεκτική πράξη (Κανάκης, 2014:64).

Το **επανεκκίνηση** είναι φορέας θετικών συνδηλώσεων, με επιπτώσεις σε ψυχολογικό κυρίως επίπεδο, αφού παραπέμπει σε μια τελετουργική διαδικασία που σηματοδοτεί την απαρχή μιας νέας ελπιδοφόρας πορείας. Ωστόσο, δεν αναλύονται οι προϋποθέσεις ούτε τις συνθήκες επιτέλεσής τους, μεταθέτοντάς τη στην ουσία, σε ένα απροσδιόριστο μέλλον, ενώ δίνει την εντύπωση πως η επανεκκίνηση της οικονομίας θα είναι μια αυτόματη διαδικασία. Κυρίως όμως, συνδέει έμμεσα την οικονομική ανάκαμψη με το μνημόνιο ακόμη και μέσα από τον περίπλοκο αυτό συλλογισμό.

Στο (11) καταθέτει την πρότασή του, που περιλαμβάνει τον ασαφή τεχνικό όρο **αναδιάρθρωση του χρέους** καθώς και τα αποτελέσματά του που θα είναι ευνοϊκά για το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού, που πραγματώνεται με *α'* πληθυντικό πρόσωπο και το επίθετο **συλλογική**. Η αναδιάρθρωση τίθεται στη θέση της «λογοκριμένης», λόγω του αντίκτυπου στην κοινή γνώμη, αποπληρωμής, ωραιοποιώντας έτσι την πολιτική πραγματικότητα. Το πρόθημα «ανά-», παραπέμπει σε επανεκκίνηση, μετάβαση σε μία νέα κατάσταση, που αναμφίβολα προξενεί θετικές συνδηλώσεις. Οι πολιτικές έννοιες διαστρέφονται και παραλλάσσονται προκειμένου να εισαχθούν σε ένα άλλο δίκτυο σχέσεων, με σκοπό να μεταβάλουν την αξία αλλά όχι την υπόσταση τους (Bourdieu, 1999: 205). Ιδιαίτερα, στις ειδικές γλώσσες, η «καλή μορφή» καμουφλάρει τη σημασία και ουδετεροποιεί το σημαδεμένο νόημα μιας λέξης.

Ωστόσο, παραγνωρίζει ότι τα κέρδη δεν ισοκατανέμονται και ο λαός δεν είναι ένα άθροισμα ατομικοτήτων, κατά το μετανεωτερικό παράδειγμα, αλλά είναι ταξικά διαχωρισμένος με διακριτά συμφέροντα. Τα μέτρα, χαρακτηρίζονται ως αποτελεσματικά και ταχείας αποδόσεως λόγω του ότι συνάπτονται με τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς **γρήγορα** και **αποτελεσματικά** που βρίσκονται στην κεφαλή της πρότασης. Το ασύνδετο σχήμα δείχνει την απρόσκοπτη ακολουθία αυτών των σταδίων που περιγράφουν την είσοδο με μία νέα κατάσταση, καθώς επιλέγεται το συνοπτικό ποιόν ενεργείας. Το **θα**, ωστόσο, ως βουλευτικό μόριο εκφράζει περισσότερο τη θέληση του παρά τη βεβαιότητα για την πραγματοποίηση όσων λέει.

Με τα επόμενα τρία εκφωνήματα (12-14) θέλει να επιτύχει συναίνεση για την ανάγκη συνέχισης του προγράμματος, επιτελεί κατευθυντικές γλωσσικές πράξεις και υποδηλώνει έτσι ότι θεωρεί τους δημοσιογράφους σε σχέση ισχύος που μπορούν να υποβάλουν προτάσεις. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται προτρεπτική υποτακτική σε *α'* πληθυντικό, για να επιτευχθεί η αίσθηση της κοινότητας με τους τηλεθεατές και χρησιμοποιείται μια έκφραση πάλι καθημερινή, κάνοντας εύληπτο το περιεχόμενο του εκφωνήματος **ένα χεράκι** στο (15). Ταυτόχρονα, δημιουργεί την ψευδαίσθηση της συμμετοχής ενώ αυτό που ζητά από το εκλογικό σώμα είναι ανοχή με την ψήφο τους.

Η ίδια λογική ακολουθείται και στο (16) όπου με το **διάλογος**, δημιουργείται η ψευδαίσθηση της ισότιμης συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων στη δημόσια σφαίρα, ενώ στην πραγματικότητα ο πολίτης έχει εξοβελιστεί από αυτή λόγω της

«επαγγελματοποίησης» της πολιτικής και που ελλείμματος εκπροσώπησης (Bourdieu, 1999). Το **εθνικός** ωστόσο, είναι μία λέξη αξία με ηθικό και συναισθηματικό φορτίο που δεσμεύει τους ακροατές επειδή σύμφωνα με την εκφώνηση αυτή, το διακύβευμα είναι εθνικό. Σκόπιμα και πάλι θεωρεί ότι τα συμφέροντα είναι κοινά για όλους που προσδιορίζονται με τον ίδιο επίθετο. Τέλος, το εθνικός, παραπέμπει σε θυσίες. Η απόπειρα δέσμευσης, ωστόσο, απευθύνεται και στους πολιτικούς, που με το **εθνικός** δίνει επείγοντα χαρακτήρα στη συγκρότηση κυβέρνησης σωτηρίας. Έτσι, υπονοείται ότι οι παρατάξεις που θα αρνηθούν την συμπόρευση θα διαπράξουν μία μορφή προδοσίας.

Κλείνοντας, και ως επιστέγασμα της ανάλυσής του, ο Κύρτσος κάνει μία απόφαση (17) με αξιολογικό χαρακτήρα, υπονοώντας ότι η συνέχιση της μνημονιακής πολιτικής θα έχει αίσια έκβαση σε μια απροσδιόριστα, βέβαια, μελλοντική χρονική στιγμή. Η αντίληψη των «ωφέλιμων» θυσιών είναι σχήμα οξύμωρο και αντανακλά την προτεσταντική ηθική του εγκόσμιου ασκητισμού, με την προοπτική ενός ευοίωνου μέλλοντος(Weber 1905).

Συμπέρασμα

Ο κ. Κύρτσος αναπτύσσει εδώ, ένα κανονιστικό λόγο που κατασκευάζει ταυτότητες (ο Σύριζα είναι ανεύθυνος) και σχέσεις (οι δημοσιογράφοι δικαιούνται να κάνουν υποδείξεις), πράγμα που συνάδει με την αυτό-αναγόρευση των δημοσιογράφων σε αυθεντία. Στο πλαίσιο του κανονιστικού λόγου, οι πληροφορίες «φιλτράρονται» μέσα από το ιδεολογικό πρίσμα του παραγωγού και διανεμητή του λόγου, με στόχο να επιβάλουν κανόνες στο πλαίσιο της επικοινωνίας, διαφορίζοντας τον αποδεκτό από τον μη αποδεκτό λόγο, με αποτέλεσμα να αποκτά αυτός παιδαγωγική διάσταση (Bernstein, 1996:117, οπ. αναφ. στο M. McDonald, 2002)

3.3 Λόγος Θεοδωράκη-Πρώτη γραμμή, 19/1/2015

Το κόμμα του κ. Θεοδωράκη εμφανίζεται για πρώτη φορά σε εθνικές εκλογές και διεκδικεί, σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, την τρίτη θέση που θα αποτελέσει ρυθμιστή της πολιτικής κατάστασης, καθώς θα κληθεί να σχηματίσει κυβέρνηση με ένα από τα δύο πρώτα κόμματα. Ο λόγος του συγκεκριμένου πολιτικού επελέγη επειδή είναι αχαρτογράφητος ιδεολογικά και πολιτικά. Αφετέρου, στην επιχειρηματολογία του κυριάρχησε η ανάγκη για την επίτευξη εθνικής συναίνεσης, που συνάδει με το ερευνητικό ζητούμενο της παρούσας εργασίας.

Ο κ. Θεοδωράκης ήταν προσκεκλημένος στην εκπομπή «Πρώτη Γραμμή» , με παρουσιαστές τους δημοσιογράφους κ. Λυριτζή και κ. Οικονόμου. Η εκπομπή αυτή καλύπτει την πρωινή ζώνη του σταθμού, δηλαδή 6-10, από Δευτέρα μέχρι Παρασκευή και ειδολογικά , ανήκει στο είδος των εκπομπών «Δημόσιας Τηλεοπτικής Αντιπαράθεσης»(Κέλλα, 2009), όπου το διακύβευμα είναι ενημερωτικό και αποδεικτικό.

Όπως έχει αναλυθεί σε προηγούμενη υποενότητα της παρούσας εργασίας, οι εκπομπές «Δημόσιας Τηλεοπτικής Αντιπαράθεσης» αποτελούν ένα συμβατοποιημένο είδος εκπομπών όπου «συζητούνται σε προσχεδιασμένα συμβάντα λόγου (Κέλλα, 2009:210)» οι εξελίξεις σε πολιτικό- κατά κύριο λόγο- και οικονομικό- στο βαθμό που διαπλέκεται με το πολιτικό- επίπεδο. Επειδή το είδος της εκπομπής λειτουργεί ως γλωσσικό συγκεκριμένο, συν-παράγοντας κατ' επέκταση το νόημα, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά αυτών των εκπομπών όπως αποτυπώνονται στη συγκεκριμένη εκπομπή.

Αρχικά, ως προς τη θεματολογία, αυτή συνίσταται από ζητήματα που συνδυάζουν «την κοινή γνώμη, τον πραγματικό κόσμο, καθώς και ζητήματα που άπτονται των πολιτικών επιλογών και προσελκύουν το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον. Επομένως, όπως έχει ήδη ειπωθεί και σε άλλο σημείο της εργασίας, «το πληροφοριακό τους περιεχόμενο είναι πολύ πιο κλειστό και προκαθορισμένο όσον αφορά τον πληροφοριακό τους σκοπό» (McQuail 2003:411, όπ. Αναφ. στο Κέλλα, 211). Δηλαδή, ο στόχος δεν είναι «τόσο η παροχή νέας πληροφορίας, όσο η αντιπροσώπευση κοινών πεποιθήσεων(McQuail&Windahl, 2001:

85, οπ. αναφ. στο Κέλλα, 211). Ενδεικτικά, στην εκπομπή της 3^{ης} Ιουλίου του 2015, οι δύο δημοσιογράφοι προλογίζοντας την εκπομπή αναφέρονται στο δημοψήφισμα που αποτελεί γεγονός του πραγματικού κόσμου, έχει πολιτικό και δημοσιογραφικό ενδιαφέρον ενώ απασχολεί και την κοινή γνώμη, τη διάθεση της οποίας εισφέρει ο δημοσιογράφος στην εκπομπή («**προκαλεί μεγάλη ένταση**»). Στη συνέχεια, αναφέρονται στην παρέμβαση του πρωθυπουργού σχετικά με την επαναλειτουργία των τραπεζών, την οποία σχολιάζουν. Συγκεκριμένα, ο κ. Οικονόμου, αμφιβάλλει για το αν πρόκειται να υπάρξει συμφωνία εντός 48 ωρών, λέγοντας «**δεν το ξέρω αν είναι αλήθεια**», υπαινισσόμενος το ενδεχόμενο να ψεύδεται ο πρωθυπουργός, αντιδιαστέλλοντας την **αλήθεια**, που αναφέρεται στη δήλωση του πρωθυπουργού, από το αντίθετό της. Αναφέρονται επίσης σε δημοσκοπήσεις σχετικά με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, χαρακτηρίζοντάς το αποτέλεσμα ως **οριακό**, που παραπέμπει στο πολεμικό κλίμα, το οποίο έχει προηγουμένως υπαινηθεί ο ίδιος δημοσιογράφος με την αξιολογικά φορτισμένη λέξη **ένταση**. Γενικότερα, στην εκπομπή παρουσιάζονται θέματα της πολιτικής επικαιρότητας, τα οποία οι δημοσιογράφοι σχολιάζουν και εκφράζουν τη θέση τους φανερά ή υπόρρητα, καθώς και συνεντεύξεις πολιτικών προσώπων.

Σε σχέση με το σχολιασμό, ένας από τους τρόπους είναι και οι τίτλοι που πλαισιώνουν τα ρεπορτάζ σχετικά με τις αντιδράσεις των πολιτών για το κλείσιμο των τραπεζών. Αυτοί σε συνδυασμό με τη σκηνοθεσία του ρεπορτάζ και τα σχόλια των δημοσιογράφων που διαπλέκονται με την είδηση, αποκαλύπτουν τη στάση του δημοσιογραφικού επιτελείου, σχετικά με την απόφαση της κυβέρνησης για τη διενέργεια δημοψηφίσματος. Συγκεκριμένα, στην ίδια εκπομπή της 3^{ης} Ιουλίου, στο πλαίσιο της καθημερινής παρουσίασης των πολιτικών εξελίξεων της προηγούμενης μέρας, προβάλλεται ένα ρεπορτάζ όπου αντιπαραβάλλεται η ομιλία του πρωθυπουργού, όπου επαινεί τη «**νηφαλιότητα**» και την «**ψυχραιμία**» του ελληνικού λαού, με εικόνες πολιτών που παρουσιάζουν έντονες θυμικές αντιδράσεις, προκαλούμενες υπόσυνθήκες πίεσης και αγωνίας. Ακολουθούν ολιγόλεπτες συνεντεύξεις συνταξιούχων σχετικά με την ταλαιπωρία που υφίστανται, οι οποίες πλαισιώνονται από τον τίτλο «από τη 13^η σύνταξη... στην **ντροπή** των 120 ευρώ». Οι τίτλοι, χαρακτηριστικό των εκπομπών ΔΤΑ, αποσκοπούν στη δημιουργία ενός γενικού «εμείς» πίσω από το οποίο κρύβεται το δημοσιογραφικό επιτελείο και η ιδεολογική θέση του, καθώς οι αποφαντικές προτάσεις του «εμείς» διεκδικούν ισχυρή αληθοφάνεια (Berrendonner, 1981: 40, οπ. αναφ. στο Κέλλα, 2009:219). Αναμφίβολα, με τον τίτλο αυτό, αντιδιαστέλλονται οι προεκλογικές εξαγγελίες του κυβερνώντος κόμματος με την παρούσα κατάσταση, η οποία αποδίδεται ως **ντροπή**, ένας χαρακτηρισμός με έντονο αξιολογικό φορτίο. Οι Curran&Gurevitch (2001, 340 οπ. αναφ. στο Κέλλα, 2009: 236) υποστηρίζουν ότι «τα ΜΜΕ δεν είναι απαλλαγμένα από ιδεολογικές και άλλες προκαταλήψεις που μπορεί να οφείλονται σε φανερούς πολιτικούς ή οικονομικούς σκοπούς». Αντίθετα, μία ψυχραιμη και ουδέτερη παρουσίαση των γεγονότων²⁷, πλαισιωμένη από την αιτιολόγηση της αναστολής της λειτουργίας των τραπεζών, θα επέτρεπε στους τηλεθεατές να εκτιμήσουν ανεπηρέαστοι την κατάσταση. Ακόμη, η πραγμάτευση των ενδεικτικά, αναφερθέντων θεμάτων, δεν κομίζει τίποτε νεώτερο στην πληροφόρηση των τηλεθεατών (McQuail&Windahl, 2001). Αντίθετα, αναμοχλεύονται, αναδύονται και παγιώνονται οι υπάρχουσες στάσεις των τηλεθεατών για τα προβαλλόμενα ζητήματα.

Άλλο ένα χαρακτηριστικό των ΔΤΑ είναι η σκηνοθεσία στους άξονες της συνομιλιακής ανταλλαγής, στον οπτικό άξονα, στον κινηματικό και γειτνιαστικό, και σ'αυτόν της ομιλίας, καθώς πρόκειται για ένα ιδιόμορφο θέαμα, ένα τελετουργικό όπου οι συμμετέχοντες επιτελούν μοναδικούς ρόλους (Balandier, 1992:21, οπ. αναφ. στο Κέλλα, 2009: 220). Στην προκειμένη εκπομπή, οι συνομιλιακές ανταλλαγές συντελούνται μεταξύ των

²⁷ Αρχές δημοσιογραφικής δεοντολογίας, άρθρο 1γ, στο <http://www.esiea.gr/arxes-deontologias>

δημοσιογράφων, των οποίων ο ρόλος είναι ηγεμονικός²⁸ στη διάδραση, και των υπόλοιπων συνομιλητών, που καλούνται να παράξουν λόγο στα πλαίσια μίας προσχεδιασμένης²⁹ από τον παρουσιαστή επικοινωνιακής περίπτωσης. Έτσι, εναπόκειται στον παρουσιαστή, εν πολλοίς, και τις στοχεύσεις που έχει σε κάθε περίπτωση³⁰, να δημιουργήσει, μέσα από τη διαχείριση των συνομιλιακών ανταλλαγών, το κλίμα της εκπομπής που θα καθορίσει και την έκβαση της σε επικοινωνιακό και πληροφοριακό επίπεδο. Στα πλαίσια αυτά, ο ρόλος των ερωτήσεων³¹ είναι καθοριστικός. ORobrieux (2000: 209, οπ. αναφ. στο Κέλλα,2009: 222) υποστηρίζει ότι οι εριστικές ή πολεμικές ερωτήσεις ή οι μη αναμενόμενες, χειραγωγούν, προκαλούν ή επιτίθενται με στόχο να δυσκολέψουν τον συνομιλητή ή να τον αποσταθεροποιήσουν. Έχοντας αυτό το «εργαλείο» στα χέρια τους και σε σχέση με το διακύβευμα κάθε εκπομπής, οι δημοσιογράφοι μπορούν να γίνουν περισσότερο ή λιγότερο πειστικοί απέναντι στον συνεντευξιαζόμενο και να εκμαιεύσουν από αυτόν μια δήλωση που να επιβεβαιώνει την προδιαμορφωμένη γνώμη τους για το πραγματευόμενο ζήτημα³².

Χαρακτηριστικά, στην ίδια πάλι εκπομπή φιλοξενείται η πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ κα. Φώφη Γεννηματά η οποία καλείται να τοποθετηθεί σε σχέση με το δημοψήφισμα. Η κύρια Γεννηματά δε διακόπτεται ούτε επικαλύπτεται. Αφήνεται να ολοκληρώσει τις απαντήσεις της και να αναπτύξει τις θέσεις του κόμματός της, συνεπικουρούμενη σε αρκετά σημεία από τις εισφορές των δημοσιογράφων-κυρίως του κ. Οικονόμου- με ερωτήσεις και σχόλια. Ενδεικτικά, η κυρία Γεννηματά υποστηρίζει ότι το ΟΧΙ συνεπάγεται την έξοδο από ευρώ, επικαλούμενη δήλωση στελέχους της κυβέρνησης που θεωρεί ήσσοнос σημασίας το νόμισμα στο οποίο θα καταβάλλονται οι συντάξεις (κ. Στρατούλης). Ο κ. Οικονόμου την επιβεβαιώνει, λέγοντας «υπάρχουν αυτά» και επεκτείνει το συλλογισμό της ομιλήτριας ρωτώντας αν «πιστεύει ότι ο πρωθυπουργός **παίζει στα ζάρια** την χώρα και το κεφάλι του με το δημοψήφισμα». Σ' αυτό το εκφώνημα ο δημοσιογράφος, χρησιμοποιώντας την στρατηγική της προφορικοποίησης³³, επιχειρεί να κάνει πιο προσιτή στους τηλεθεατές την αιτία διενέργειας του δημοψηφίσματος, υπαινισσόμενος την ανευθυνότητά του πρωθυπουργού, αποτιμώντας το, παράλληλα, ως μια εξαιρετικά ριψοκίνδυνη ενέργεια. Η ερώτηση αυτή επισύρει, ως προτιμώμενη³⁴ απόκριση, την συμφωνία της κα. Γεννηματά,

²⁸Σύμφωνα πάλι με την Κέλλα (2009:212), ο παρουσιαστής βρίσκεται στην καρδιά της επικοινωνιακής περίπτωσης και είναι «επιφορτισμένος με τη διανομή του χρόνου στους συνομιλητές, την υποβολή ερωτήσεων, ενώ συνάμα αποφασίζει για τη σκηνοθεσία του λόγου του που πρέπει να συνάδει με τις θέσεις του δημοσιογραφικού οργανισμού που τον έχει εξουσιοδοτήσει και με τις αντιδράσεις που θέλει να προκαλέσει στο κοινό του».

²⁹«Ο παρουσιαστής γενικά επιβάλλει το θέμα, την προβληματική, τον σεβασμό στους κανόνες του παιχνιδιού, κατανέμει τους χρόνους ομιλίας και καθορίζει τον τόνο της συνομιλίας». (Bourdieu, 1998:47-8, οπ. αναφ. στο Κέλλα, 2009: 222).

³⁰Ο δημοσιογράφος- παρουσιαστής εναρμονιζόμενος στις ανάγκες του καναλιού και της εκπομπής, παράγει τα κατάλληλα εκφωνήματα λαμβάνοντας υπόψη του το γιατί, το πώς, το κοινό (σε ποιους απευθύνομαι) και τα μέσα εκφώνησής τους. (Κέλλα, 2009:213)

³¹Αφορά όλο το φάσμα των ερωτήσεων Clayman, S. & Heritage, J. (2008): ερωτήσεις που εμπεριέχουν κεκαλυμμένες τοποθετήσεις, προλογισμένες, ρητορικές, και αποκάλυπτες τοποθετήσεις. Στα πλαίσια του χειρισμού των συνομιλιακών ανταλλαγών, συμπεριλαμβάνονται και τα σχόλια των δημοσιογράφων που πριμοδοτούν τις αποκρίσεις που ακολουθούν στα πλαίσια της θεωρίας των προτιμώμενων αποκρίσεων (Schegloff&Sacks, 1973: 314, οπ. αναφ. στο Βασιλοπούλου, 2014: 91)

³²Σύμφωνα με τους Stockins&Gross (Παπαστάμου, 2009:174), οι δημοσιογράφοι διαθέτουν ένα ερμηνευτικό σενάριο, που απορρέει από τις προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες και περιλαμβάνει ένα συνεκτικό σύνολο πληροφοριών, βάση του οποίου προσλαμβάνουν την κοινωνική πραγματικότητα και προσαρμόζουν τη δράση τους. Η ύπαρξη, λοιπόν, σεναρίου στηρίζει την απόδοση μεροληψίας στους δημοσιογράφους καθώς και την σχετική αντικειμενικότητα (Παπαστάμου, 2009:188)

³³Η Κέλλα (2009: 230) υποστηρίζει ότι ο λόγος των ΔΤΑ είναι εκλαϊκευτικός επειδή απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό που κάνει απαγορευτική την χρήση εξειδικευμένων όρων.

³⁴Οι Schegloff&Sacs (1973) αναφέρουν ότι οι απαντήσεις στα πλαίσια ενός «γειτνιαστικού συνομιλιακού ζεύγους» (Βασιλοπούλου:2014:91) ευθυγραμμίζονται με ό,τι έχει ξεκινήσει στο πρώτο μέρος και προωθούν την ενέργειά του. Αυτές είναι, δηλαδή, οι συνομιλιακά προτιμώμενες.

που επεκτείνεται απο την υπενθύμιση των λεγομένων του κ. Τσίπρα το 2011, σχετικά με τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος. Ο κ. Οικονόμου συμπληρώνει ότι την ίδια γνώμη εξέφρασε πρόσφατα και ο κ. Βαρουφάκης, υπουργός της κυβέρνησης, ενώ σχολιάζει ότι «συνδέονται» μεταξύ τους οι δηλώσεις, προς επίρρωση του σκεπτικού της ομιλήτριας περί ανακολουθίας και ανευθυνότητας του πρωθυπουργού. Στη συνέχεια με ένα ακόμη ερώτημα, φαίνεται ότι πριμοδοτεί τη ρητορική του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με τα αίτια του δημοψηφίσματος. Ο δημοσιογράφος, λοιπόν, ρωτά αν πιστεύει πως η διενέργειά του δημοψηφίσματος αποφασίστηκε με εσωκομματικά κριτήρια (για να μη διαλυθεί το κομματικός συνασπισμός) ερώτηση που επαναλαμβάνει αργότερα και στον κ. Τσακαλώτο, μέλος της κυβέρνησης. Η κα. Γεννηματά επιβεβαιώνει ότι αυτή υπήρξε η στόχευση του πρωθυπουργού, μια θέση που εξέφρασε πολλάκις η κα. Γεννηματά και σε άλλες δημόσιες τοποθετήσεις της (ομιλία στη Βουλή). Γενικά, τα ερωτήματα που τέθηκαν στην κα. Γεννηματά δεν ήταν πειστικά, ενώ οι υπόλοιπες εισφορές και τα σχόλια της άφησαν περιθώριο να αναπτύξει συγκροτημένα τις θέσεις του κόμματός της για το τρέχον ζήτημα της επικαιρότητας, δηλαδή, το δημοψήφισμα.

Αντίθετα, στην ίδια εκπομπή, διαφορετικός ήταν ο χειρισμός της συνέντευξης του κ. Τσακαλώτου. Οι δημοσιογράφοι επιμένουν με συνεχείς ερωτήσεις, διακόπτοντας συχνά τον ομιλητή, και ζητούν να διασαφηνίσει πλήρως το λόγο της διακοπής των διαπραγματεύσεων. Η τακτική αυτή, βέβαια, δικαιολογείται από την ανάγκη να γίνει κατανοητή η αιτία της διακοπής των συνομιλιών που οδήγησε στο δημοψήφισμα. Στα ίδια πλαίσια, επαναλαμβάνεται από τον κ. Λυριτζή επιχείρημα των επιπτώσεων στην αγορά από τη διενέργεια δημοψηφίσματος (**πάγωμα** στην αγορά, μια μεταφορική έκφραση που εξεικονίζει τη στασιμότητα των οικονομικών συναλλαγών, ενώ συνάμα, υποδηλώνει και τη συναισθηματική κατάσταση των καταναλωτών). Ο κ. Οικονόμου στη συνέχεια αναδιατυπώνει συμπυκνωμένα με μορφή ερωτήματος την εξήγηση του κ. Τσακαλώτου για τη στάση των κυβερνητικών βουλευτών σε σχέση με το πακέτο διαπραγματεύσεων. Ο στόχος είναι να αποσπάσει με τη μορφή δήλωσης την εκτίμηση του Τσακαλώτου, η οποία στη συνέχεια προβλήθηκε και σε άλλες εκπομπές του ΣΚΑΙ, ως η πραγματική αιτία της καταφυγής σε δημοψήφισμα (Μπαλής στην εκπομπή ΤΩΡΑ με την Άννα Μπουσδούκου, την ίδια ημέρα). Για το λόγο αυτό συνοψίζοντας για άλλη μια φορά τη σκέψη του κ. Τσακαλώτου λέει « **επομένως, για το λόγο αυτό μας πήγατε σε δημοψήφισμα**». Με το **επομένως**, δίνει αιτιολογικό χαρακτήρα στη δήλωση του ομιλητή, ενώ το **μας** δημιουργεί ένα συλλογικό, ψεύδο- περιεκτικό «εμείς» που γίνεται ο αποδέκτης των πολιτικών χειρισμών της κυβέρνησης. Υπενθυμίζει δηλαδή στους τηλεθεατές ότι όλοι νέμονται εξίσου τις συνέπειες του δημοψηφίσματος. Στη συνέχεια, ζητά από τον κ. Τσακαλώτο να απαντήσει στο συμπέρασμα του «**άρα αποτύχατε**(ρήμα με αξιολογικό φορτίο που χαρακτηρίζει τις διαπραγματευτικές προσπάθειες της κυβέρνησης)» που το πλαισιώνει με την απόφανση «**τώρα συνεννοηθήκαμε**» και «**είστε ευθύς**» απευθυνόμενος προς τον υπουργό, όταν εκείνος παραδέχεται πως η διακοπή των διαπραγματεύσεων έγινε γιατί προωθούνταν μέτρα που η εφαρμογή τους θα επέσει οικονομική αποτυχία. Έτσι δημιουργείται στους τηλεθεατές η εντύπωση πως το δημοψήφισμα έγινε για να διασωθεί η ενότητα του κόμματος, μια θέση που είχε διατυπώσει και στη συνέντευξη με την κυρία Γεννηματά. Ο υπουργός επιθυμεί να δώσει οικονομική χροιά στην αποτυχία, όμως η εικόνα που δημιουργείται στον τηλεθεατή είναι ότι η κυβέρνηση μεταχειρίζεται πολιτικούς τακτικισμούς για να διατηρήσει την εξουσία. Στο γεγονός αυτό συνηγορούν πέρα από τις προαναφερθείσες εισφορές του δημοσιογράφου και οι παραβιάσεις του συστήματος των συναλλαγών που πραγματοποιούνται μέσω των επικαλύψεων και των διακοπών της συλλογιστικής του πορείας, που δυσχεραίνουν τη διαμόρφωση της γνώμης των τηλεθεατών. Επιπλέον, η συζήτηση δεν εξελίσσεται θεματολογικά, επειδή ο κ. Οικονόμου επαναλαμβάνει με μορφή ερωτήματος, το συμπέρασμα του για τη διενέργεια του δημοψηφίσματος, πλαισιωμένο από μία απόφανση, για το ισχυροποιήσει (**«επειδή η**

κυβέρνηση δεν μπόρεσε να διαχειριστεί τη διαπραγμάτευση και θα έπεφτε, αυτή είναι η πραγματικότητα»). Σε άλλο σημείο, εξάλλου, ο ίδιος δημοσιογράφος επικαλούμενος τις προσωπικές ιδιότητες του υπουργού(**είστε σοβαρός, σας εμπιστευόμαστε**) επιτελεί μία δεσμευτική πράξη, επιδιώκοντας να εκμαιεύσει την παραδοχή του για την ατελέσφορη, ως προς τη διαπραγμάτευση, έκβαση του δημοψηφίσματος. Με το **σας** συμπεριλαμβάνει και πάλι το κοινό, επιχειρώντας να διαμορφώσει την ψευδαίσθηση μιας συλλογικότητας (ψεύδο- περιεκτική δείξη προσώπου) αγνοώντας τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στο ακροατήριο. Προχωρώντας στην τοποθέτησή του, παραλληλίζει τη διαπραγματευτική προσπάθεια με τη μεταφορά **«χτυπάμε το κεφάλι μας στον τοίχο»** που εικονοποιεί την εκτίμησή του για την επώδυνη έκβασή της. Σε άλλο σημείο πάλι, οι δύο παρουσιαστές επιχειρούν να αναδείξουν την ανακολουθία της κυβέρνησης κομίζοντας ένα παράδειγμα διαφθοράς από την τρέχουσα επικαιρότητα, ενώ αναρωτιούνται για το ρόλο των ενόπλων δυνάμεων που απάδει προς την ιδεολογία του κυβερνώντος κόμματος. Συμπερασματικά, στον συνεντευξιαζόμενο ασκήθηκε αρκετή πίεση από τις ερωτήσεις και τις τοποθετήσεις των δημοσιογράφων, χωρίς να του δοθεί ο αντίστοιχος χρόνος να αναπτύξει έναν ολοκληρωμένο συλλογισμό σε σχέση με αυτά που ρωτήθηκε. Από τη συνεξέταση των δύο συνεντεύξεων μπορεί να συναχθεί ότι οι δημοσιογράφοι με τις συνομιλιακές τους εισφορές δημιούργησαν ένα διαφορετικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παρήχθησαν οι απαντήσεις των δύο συνεντευξιαζομένων.

Τέλος, η παραγωγή ιδεολογικού λόγου, αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό των εκπομπών ΔΤΑ, σύμφωνα και πάλι με την Κέλλα (2009:236) αφού «αναφέρεται σε οργανωμένα συστήματα πεποιθήσεων και αξιών και χρησιμοποιούνται λέξεις με αξιολογικό, ηθικό και συναισθηματικό φορτίο». Ενδεικτικά, στην προκείμενη εκπομπή, σε δύο τουλάχιστον σημεία υποκρύπτονται οι ιδεολογικές παραδοχές των δημοσιογράφων στις ερωτήσεις που θέτουν. Έτσι, η αποτίμηση της προσφυγής στη λαϊκή ετυμηγορία μέσω του δημοψηφίσματος, χαρακτηρίζεται ως ενέργεια υψηλού ρίσκου, γιατί η απόφαση του λαού ενδέχεται να απορρίψει τη συνέχιση των πολιτικών που αντιβαίνουν τους νόμους της αγοράς. Το επιχείρημα αυτό αποτελεί μια από τις βασικές παραδοχές του νεοφιλελευθερισμού.³⁵ Ακόμη, τονίζεται ο ρόλος του εθνικού συμφέροντος που διασφαλίζεται, με τις πολιτικές που προωθούν νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις³⁶. Η συνύφανση αυτή γίνεται στη βάση της αποδοχής ότι δεν υπάρχει άλλη βιώσιμη λύση πέραν του νεοφιλελευθερισμού (δόγμα ΤΙΝΑ³⁷). Ταυτόχρονα, η αναγκαία διασφάλιση από το κράτος της ενδεχόμενης ζημίας των επενδυτικών εγχειρημάτων, στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού, επενδύεται ιδεολογικά ως εθνική προσπάθεια που εγγυάται την σταθερότητα, την ευημερία και την ισχυροποίηση της θέσης της χώρας στο εξωτερικό (Davidson, 2008).

Συνοψίζοντας, η απόπειρα ανάλυσης της προκείμενης εκπομπής όπου αναπτύχθηκε και ο λόγος του κ. Θεοδωράκη, σε επίπεδο μάκρο- και μικρο-δομής, έγινε στη βάση της αποδοχής της επενέργειας του συγκεκριμένου και των συνομιλιακών συνεισφορών³⁸ στην παραγωγή λόγου. Το συνομιλιακό πλαίσιο που διαμορφώθηκε ήταν ευνοϊκό, όπως δείχνουν οι ενδεικτικές εισφορές των δημοσιογράφων στο λόγο του, για την ανάπτυξη των εκφωνημάτων του που παρατίθενται ακολούθως.

³⁵ As neoliberal guru Milton Friedman put it in *Capitalism and Freedom*, because profitmaking is the essence of democracy, any government that pursues anti-market policies is being antidemocratic (McChesney, 1999).

³⁶ Αναδιανεμητική πολιτική που επιτρέπει την κυριαρχία των ιδιωτικών ομίλων στην οικονομική και κοινωνική ζωή, με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.

³⁷ <http://www.phrases.org.uk/meanings/376000.htm>

³⁸ Η Βασιλοπούλου (2014:90) παρατηρεί ότι «κάθετι που λέγεται ή κάθε σιωπή σε μια συζήτηση συνδέεται με ό,τι προηγήθηκε, δηλαδή μια συνεισφορά εμφανίζεται ως συνέπεια μιας προηγούμενης, αλλά και «προσκαλεί» ή προδιαγράφει μια επόμενη»

Κείμενο

- (1) Υπάρχουν στοιχεία που φαίνεται να είναι αποφασισμένα στον κόσμο
- (2) Το άλλο σημαντικό που απαντά ο κόσμος είναι ότι δε θέλει αυτοδύναμη κυβέρνηση
- (3) Ο κόσμος έχει καεί από τις αυτοδύναμες κυβερνήσεις του παρελθόντος(...) Και γενικά **πάει σε μια λογική** κυβερνήσεων συνεργασίας. Αυτό είναι **σημαντικό**.
- Δημοσιογράφος: Μα εκεί έρχεστε εσείς τώρα. Τοπική και χρονική δείξη. Τοποθετεί φαινομενικά στο χώρο και το χρόνο στην πραγματικότητα εντοπίζει το ρόλο τους ως στέλεχος οικογενειακών κυβερνήσεων
- (4) Νομίζω ότι τελευταία βδομάδα **ο κόσμος θα σκεφτεί** πάρα πολύ το τρίτο κόμμα και τη **δύναμη** του τρίτου κόμματος
- (5) Η δεύτερη σκέψη του κόσμου είναι πόσο **δυνατό** είναι το τρίτο κόμμα.
- (6) (...) **πρέπει** να παρθεί μία απόφαση(...)
- (7) « Δουλείς με το δημόσιο αφεντικό δε θέλω, γιατί θεωρώ ότι αυτό **δημιουργεί** καινούργια ελλείμματα, **θα μειώσει** άγριο πάλι τις συντάξεις, **θα μειώσει** τα επιδόματα(...) άρα το πρώτο καθήκον μιας κυβέρνησης που θέλει να **ανορθώσει** την κοινωνία είναι να παίξει το χαρτί της **ιδιωτικής πρωτοβουλίας**, με νόμους βέβαια και κανόνες.
- (8) Αυτός είναι **ο δρόμος** (ενν. επιχειρηματικότητα) δεν μπορεί να είναι η λογική ανοίγω το δημόσιο
- (9) Την χώρα δε **θέλουμε** να την κάνουμε ούτε **Λ. Αμερική** ούτε **Ασία**. Θέλουμε να την κάνουμε **Ευρώπη**.
- (10) **Γλέμε** στο **Λαρισαίο** ότι θα πληρώνει τα δρομολόγια στο Αιγαίο; (...) Που θα βρεθούν τα λεφτά;
- (11) «αν βγεί η κυβέρνηση στο εξωτερικό και πει ότι το χρέος είναι **ανεξέλεγκτο** και δεν μπορώ να το **ελέγξω**, σημαίνει ουσιαστικά ότι η χώρα έχει χρεοκοπήσει».
- (12) «Δεν είναι **ρεαλιστικό** να βγεις στην Ευρώπη, **σ' αυτή** την Ευρώπη, γιατί το χρέος είναι των κρατών (...)
- (13) «Δεν είναι **ο κακός τραπεζίτης** που θα πάει ο ΣΥΡΙΖΑ απ' έξω θα κάνει μια **κατάληψη**»
- (14) «Δεν **πρέπει** να θέσουμε το θέμα του χρέους αν δεν είμαστε σίγουροι ότι θα νικήσουμε. Αυτή η μάχη θα δοθεί **μία κι έξω**, Αν ηττηθούμε **θα φορτώσουμε** το χρέος στις επόμενες γενιές».

Ανάλυση

Στα εκφωνήματα (1)-(5), ο ομιλητής προϋποθέτει τη στάση του κοινού που την αναπαριστά ως πραγματική με συγκεκριμένες λεξιλογικές και γραμματικό-συντακτικές επιλογές. Κοινή συνισταμένη όλων είναι η ερμηνεία της συμπεριφοράς του εκλογικού σώματος, με απώτερο στόχο να την ελέγξει. Για το λόγο αυτό, τα διατυπώνει με μορφή απόφασης προσδίδοντας βεβαιότητα και πραγματολογική ισχύ.

Πιο συγκεκριμένα, οι αποφαντικές προτάσεις εκφέρονται με αξιώσεις περιγραφής μιας όψης του κόσμου και δεν μπορεί παρά να είναι ή μόνον αληθής, ή μόνον ψευδής (Λογική, 1999). Όμως, ο κ. Θεοδωράκης αναφέρεται στο σκεπτικό των ψηφοφόρων, περιγράφει, δηλαδή, τις εσωτερικές διεργασίες για το διαφαινόμενο εκλογικό αποτέλεσμα, που ως τέτοιες, δε διαθέτουν τιμή αληθείας, καθώς αναφέρονται σε εσωτερικές νοητικές διεργασίες, στις οποίες ο ομιλητής δεν μπορεί να έχει πρόσβαση, παρά μόνο να εικάσει. Δεν πρόκειται δηλαδή για γεγονότα επαληθεύσιμα, που σημαίνει ότι οι εκφωνήσεις εμπεριέχουν εγγενή αβεβαιότητα. Η διατύπωσή τους ωστόσο, με τη μορφή των καταφατικών αποφάνσεων, συντελεί στην εκτίμησή τους ως αληθών, δεδομένου ότι οι αποφαντικές προτάσεις αναφέρονται σε καταστάσεις της πραγματικότητας με πραγματική ή μη πραγματική ισχύ.

Οι γλωσσικές πράξεις εδώ είναι βεβαιωτικές ως προς τη μορφή, ο προσλεκτικός τους στόχος όμως, είναι να κατευθύνουν την σκέψη του κοινού προς την ενίσχυση του τρίτου κόμματος, που, όπως φαινόταν από τις δημοσκοπήσεις, θα ήταν το «ΠΟΤΑΜΙ». Με τη

συγκεκριμένη λοιπόν διατύπωση ο ομιλητής κάνει μία δήλωση, για την αλήθεια της οποίας παρουσιάζεται πεπεισμένος, με στόχο να την επιβάλει και στους ακροατές του.

Όσον αφορά στο (1), η επιλογή του ρήματος **φαίνεται** δεν απηχεί την αβεβαιότητα του για τη στάση του εκλογικού σώματος. Αντίθετα, πρόκειται για τεχνική μετρίασμού της γνώμης του που κρίνεται αναγκαίο για να επιτύχει αντιδογματικό ύφος. Επιπλέον, όπως παρατηρούν οι Kittis&Milapides (1997:577) η αποφυγή μεροληπτικών διατυπώσεων με την εκφορά αξιολογικών κρίσεων, είναι χαρακτηριστικό της δυτικής κουλτούρας. Με αυτόν τον τρόπο, αποκρύπτει τη δική του θέση, και παρουσιάζει την κρίση του, ως αποτέλεσμα λογικής διεργασίας μετά από στάθμιση γεγονότων. Έτσι επιδρά υπόρρητα στην αντίληψη του κοινού, που δέχεται τη γνώμη του ως αντικειμενική και αμερόληπτη.

Στο ίδιο εκφώνημα, καθώς και στα (2) και (5) χρησιμοποιούνται σχεσιακές διαδικασίες (Bollaertetal. 2013-2014), εμφατικής μορφής, για να περιγράψουν, αποδίδοντας ιδιότητες στο σκεπτικό του κοινού. Οι σχεσιακές αποδόσεις κατηγοριοποιούν και ταξινομούν την πραγματικότητα, περιγράφοντας την υπόσταση των πραγμάτων και τις μεταξύ τους σχέσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, δημιουργεί μία νέα κατηγορία εκλογικής συμπεριφοράς, η συναίνεση σε οικουμενική κυβέρνηση, την οποία αναπαριστά αποδίδοντάς της θετικές ιδιότητες.

Πιο συγκεκριμένα, αποδίδει με κατηγορούμενο -προτάσσει στο (2) μαρκάροντας έτσι την πρόταση-τη βούληση των ψηφοφόρων για την οικουμενική κυβέρνηση και την εκτίμησή του για το εκλογικό αποτέλεσμα σε σχέση με το τρίτο κόμμα. Το κατηγορούμενο, που χρησιμοποιείται και στο (1), είναι μία μετοχή παρακειμένου που δηλώνει ότι η ενέργεια έχει συντελεστεί και έτσι είναι αμετάβλητη η βούληση του κόσμου για κυβέρνηση συνεργασίας. Στο (2) χρησιμοποιείται ένα αξιολογικό επίθετο, που επαναλαμβάνεται και στο (3), ενώ στο (5) με το επίθετο **δυνατό**, χαρακτηρίζεται η προσδοκώμενη δυναμική του τρίτου κόμματος, που ο ομιλητής φιλοδοξεί να είναι το *ΠΟΤΑΜΙ*. Η επιλογή των επιθέτων είναι σκόπιμη, με αποτέλεσμα ο ομιλητής να φαίνεται ότι εγκρίνει αφενός, αυτό που φαίνεται να ζητά ο κόσμος (2). Στο (5) από την άλλη, εκφράζει την επιθυμία του να είναι το *ΠΟΤΑΜΙ* ρυθμιστής της πολιτικής κατάστασης, ως τρίτο κόμμα, ώστε να συμμετάσχει στον κυβερνητικό σχηματισμό και να επιβάλει τις ιδέες του. Μάλιστα, τη λέξη **δύναμη** επαναλαμβάνει και στο (4) πράγμα που απηχεί την αντίληψη του για το ρόλο που θα έχει το κόμμα του μετά τις εκλογές.

Στα εκφωνήματα (6)-(14) αναπτύσσεται η επιχειρηματολογία για την οικονομική ανάπτυξη. Αναλυτικότερα, η παθητική σύνταξη στο (6), δίνει έμφαση στο αποτέλεσμα της ενέργειας, δηλαδή την απόφαση, αποκρύπτοντας ταυτόχρονα το ποιος θα πρέπει να την πάρει. Στη συνέχεια, το υποκείμενο, εκφερόμενο με πλάγια ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας, διευκρινίζει αυτό που αποτελεί τη **μεγάλη απόφαση**. Δηλαδή, η επιθυμία για τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Το ερώτημα στον πλάγιο λόγο είναι ρητορικό³⁹ επειδή δεν αποσκοπεί στην πρόσκτηση πληροφοριών αλλά στη δημιουργία εντυπώσεων. Το ρήμα σε άπληθυντικό, επιδιώκει να συμπεριλάβει και το ακροατήριο σε αυτό που δηλώνει ότι τον απασχολεί ανάγοντάς το σε ένα κοινό πρόβλημα. Το **θέλουμε**, εξάλλου, εκφράζει νοητικές διαδικασίες, μετατοπίζοντας το ζήτημα της ανεργίας από την εξωτερική στην εσωτερική πραγματικότητα. Δημιουργεί δηλαδή την εντύπωση ότι η ανάπτυξη νέων θέσεων εργασίας ανάγεται στη βούληση και όχι στις οικονομικές συνθήκες και την εργασιακή πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση. Έτσι, σε συνδυασμό με την παθητική σύνταξη, αποπροσανατολίζει το κοινό και τη συζήτηση από μία σε βάθος ανάλυση των αιτιών της ανεργίας. Το **θέλουμε** ακόμη εκφράζει (δυναμική τροπικότητα), ότι είναι ισχυρή η επιθυμία για αλλαγή. Με τον

³⁹ Οι ρητορικές ερωτήσεις ισοδυναμούν με εμφατικά διατυπωμένες αποφάνσεις και είναι στρατηγική διαλογικότητας σε κείμενα πειθούς. Οι λειτουργίες τους διακρίνονται σε δομική-άνοιγμα οργανωτικού σταδίου και ρητορική-υποδήλωση στάσης. Και αυτές αποσκοπούν στο συναισθηματικό επηρεασμό αφού υποτίθεται ότι ρωτούν αυτό που θα ήθελε το κοινό χωρίς όμως να δίνεται λόγος στο κοινό.

ίδιο τρόπο το χρησιμοποιεί και στο εκφώνημα (5) δημιουργώντας έτσι την εντύπωση για ίδιο ότι είναι δραστήριος και αποφασισμένος. Στο (7), ο ομιλητής βασίζει το συλλογισμό του στην αντίθεση μεταξύ του κρατισμού και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, που είναι θεμελιώδης στη νέο-φιλελεύθερη ιδεολογία⁴⁰.

Στα εκφωνήματα (6) και (7) βάλλεται κατά των δημοσίων⁴¹ επενδύσεων, συνδέοντας τις με το αποτυχημένη οικονομική διαχείριση και την υπερχρέωση της χώρας. Αυτό επιτυγχάνεται με τα ρήματα **δημιουργεί, θα μειώσει** που περιγράφουν υλικές διαδικασίες, όπου ο δράστης, το κράτος, επιφέρει συγκεκριμένα αρνητικά αποτελέσματα, για τους πολίτες. Η επιλογή του ενεστώτα δηλώνει βεβαιότητα ενώ με το «θα» εισάγεται σε μία νέα κατάσταση που τη συνδέει με την κρατική πρωτοβουλία. Ταυτόχρονα, χρησιμοποιεί το ρήμα «ανορθώσει» με θετικό αξιολογικό πρόσημο και το συνάπτει με την ιδιωτική πρωτοβουλία. Ο προσλεκτικός στόχος εδώ η δέσμευση της νέας κυβέρνησης, γι' αυτό και περιγράφει όλο το εκφώνημα ως «καθήκον» θέτοντάς το στην πρώτη θέση ως κατηγορούμενο (Bollaertetal. 2013-2014).

Το σκεπτικό του για την ανάπτυξη συμπληρώνεται με τις προτάσεις (8) και (9), όπου στο (8) χαρακτηρίζει ως μονόδρομο τις ιδιωτικές επενδύσεις, ενώ στο (9) αναφέροντας τα παραδείγματα χωρών που έχουν παράδοση σε σοσιαλιστικού τύπου κυβερνήσεις, δημιουργεί αρνητικές και θετικές αντίστοιχα συνδηλώσεις, αποφεύγει να παρουσιάσει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης με συγκεκριμένους στόχους.

Με την πρόταση (10) δηλώνει την αντίθεσή του στα σχέδια αντίπαλου κόμματος για την επανασύσταση κρατικής ακτοπλοΐας. Με ένα ρητορικό ερώτημα, φέρνει αντιμέτωπους τον κάτοικο της ηπειρωτικής Ελλάδας με τους νησιώτες που θα επωφεληθούν από την κρατική ακτοπλοΐα. Με την τοποθέτηση αυτή, σημασιοδοτεί την κοινωνία ως άθροισμα ατομικότητων που δεν συγκροτούν συλλογικότητα, συνεπής προς τη μετανεωτερική ιδεολογία. Ακόμη, με το ρητορικό ερώτημα που υπαινίσσεται⁴² πως δεν υπάρχουν χρήματα διαθέσιμα για επενδύσεις κοινής ωφελείας, αποκαλύπτει την οικονομίστικη προσέγγιση την πραγματικότητας, που αποτελεί άλλη μία παραδοχή της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας.

⁴⁰ Ο Μηλιός(2012) περιγράφει τις ιδεολογικές παραδοχές που συγκροτούν το ελληνικό κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο και στις οποίες προσφεύγει για να πείσει ο Θεοδωράκης με αυτό το επιχείρημα. Έτσι, το «ελεύθερο άτομο» της «επιχειρηματικότητας» ή/και της «σκληρής εργασίας» που προοδεύει χάρη στη «σοφία» και τη «φυσική επιλογή» της αγοράς, αλλά και ο εθνο-φυλετισμός που συνυπάρχει πάντα σε αξεδιάλυτο μίγμα με τον πιο σαφή πολιτικό και οικονομικό φιλελευθερισμό. Η εθνική κοινότητα και τα πεπρωμένα της συνυπάρχουν με τον ατομισμό και την ελευθερία των αγορών, η «καταδίκη» οτιδήποτε δημόσιου και η επαγγελία της «κατάρτησης του κράτους» με την εξύμνηση της «ισχυρής Ελλάδας», του ισχυρού κράτους που επιβάλλει «τον νόμο και την τάξη», απαιτεί «θυσίες» για το συμφέρον «του συνόλου» και την ευημερία του Ελληνισμού». Στην αποδοχή της σκληρής εργασίας και των θυσιών ως μονόδρομο για την ευημερία και την πρόοδο, ανιχνεύονται, εξάλλου, οι αρχές της προτεσταντικής ηθικής (Max Weber), καταγωγικής για τη διαμόρφωση της σύγχρονης ευρωπαϊκής κουλτούρας και την επικράτηση του καπιταλιστικού οικονομικού μοντέλου. Έτσι, στο αξιακό σύμπαν του προτεσταντισμού, εκλαμβάνεται ως ορθολογισμός ο εγκόσμιος ασκητισμός(emfietzidis.wordpress.com) που μεταφράζεται σε εγκράτεια, αυτοέλεγχο και προσήλωση στην εργασία με στόχο τον πλουτισμό που αποτελεί απόδειξη της θεϊκής εύνοιας.

⁴¹ Καταφεύγει στο πλαίσιο της πραγματολογίας, όπου το ελληνικό δημόσιο είναι πηγή διαφθοράς και εκμετάλλευσης, και γι' αυτό η ιδιωτικοποίηση φαντάζει ως φάρμακο.

⁴² Η Wodak (2007) αναφέρεται στις νύξεις ως πραγματολογική δομή ανάλυσης. Θεωρεί ότι απευθύνονται στην αντίληψη του ακροατή, τηλεθεατή, αναγνώστη που πρέπει να αποκωδικοποιήσει το μήνυμα για να παράξει το νόημα, στη βάση της κοινής παρακαταθήκης νοηματοδοτήσεων (Wodak, 2007: 213) όπως έχουν διαμορφωθεί στα πλαίσια των κοινών παραδοχών, της κοινής λογικής, των υποθέσεων, της μοιρασμένης γνώσης, της κοινής εμπειρίας, προϊόντα του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου αναφοράς. Ο Janushek λέει ότι δίνεται η εντύπωση στον ακροατή ότι ως συμπαραγωγός του νοήματος δεν αντιμετωπίζεται ως θεατής η αμέτοχος (puppet). Οι νύξεις αναφέρονται σε στερεότυπα και κοινούς τόπους 'όπως ο κρατικισμός με τη συνυποδήλωση της αποτυχίας του κρατικού μηχανισμού να διαχειριστεί αποτελεσματικά την οικονομική και κοινωνική ζωή.

Σε ερώτηση του δημοσιογράφου σχετικά με τη **βιωσιμότητα**⁴³ (ευφημισμός) του χρέους, (11), εναλλάσσοντας τον πλάγιο με τον ευθύ λόγο επιτυγχάνει πολυφωνικότητα, συνομιλοποιώντας παράλληλα το δημόσιο λόγο (Χατζησαββίδης, 2001), με στόχο να μικρύνει την απόσταση μεταξύ πομπού και δέκτη, να «φυσικοποιήσει» δηλαδή την πληροφορία και να συνομιλήσει με το κοινό (Χατζησαββίδης, 2002: 586). Πράγματι, ο τηλεθεατής, ακούει τη δήλωση της κυβέρνησης σε α' ενικό και την επεξεργάζεται πιο εύκολα επειδή προσιδιάζει στον τρόπο με τον οποίο σκέφτεται στην καθημερινότητά του. Οι πολύπλοκες διεργασίες κατανόησης του χρέους, απρόσιτες για την πλειοψηφία του κοινού που δε διαθέτει ειδικές γνώσεις, απλουστεύονται, σχηματοποιούνται και γίνονται πιο εύληπτες.

Ακόμη, σε πραγματολογικό επίπεδο, ο ομιλητής παραβιάζει «το αξίωμα της ποιότητας» του Grice, επειδή στην ουσία αποφεύγει να απαντήσει στην ερώτηση του δημοσιογράφου σχετικά με τη βιωσιμότητα του χρέους και να αποκαλύψει τη θέση του κόμματος του σχετικά με αυτό. Στο σημείο αυτό, διατυπώνει ένα βραχυλογικό υποθετικό συλλογισμό, με μία μόνο προκείμενη και καταλήγει βιαστικά σε ένα συμπέρασμα αναιτιολόγητο. Δηλαδή, εξισώνει την παραδοχή του ανεξέλεγκτου χρέους με χρεοκοπία, χωρίς να εξηγεί τη διαδικασία καθώς και τα αποτελέσματα. Οι υποθετικοί συλλογισμοί, καθώς οι προκείμενες τους δεν αναφέρονται σε μια αποδεκτή αλήθεια (Έκφραση Έκθεσης, 2001: 179) όμως, δεν μπορούν να ελεγχθούν για την αλήθεια τους. Ο ομιλητής εξαλείφει την αβεβαιότητα με το ρήμα **σημαίνει** σε χρόνο ενεστώτα⁴⁴, υποβάλλοντας ως τελεσίδικο γεγονός την χρεοκοπία, σε περίπτωση που η κυβέρνηση ανακηρύξει ότι το χρέος δεν είναι βιώσιμο.

Το συλλογισμό αυτό πλαισιώνει με άλλα δύο εκφωνήματα που καθιστούν ουτοπική την άρνηση αποπληρωμής του χρέους. Συγκεκριμένα με το (12) χαρακτηρίζει ως μη ρεαλιστική την αμφισβήτηση του χρέους, ενώ είναι δυσμενείς οι συνθήκες διαπραγμάτευσης. Η αντωνυμία **αυτή** υποδεικνύει τον «αντίπαλο» στη διαπραγμάτευση, παραπέμποντας σε όσα⁴⁵ έχει ακούσει ο τηλεθεατής για την εχθρική στάση της Ευρώπης. Η αρνητική συνυποδήλωση επιτυγχάνεται με τον επιτονισμό και την αιτιολογική πρόταση που συνοδεύει την κύρια, χωρίς ωστόσο να εξηγήσει τι σημαίνει το περιεχόμενό της.

Με το (13) δημιουργεί ένα υπονόημα που απαξιώνει την πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ, αναπαριστώντας τη ως ουτοπική και παρωχημένη. Συγκεκριμένα, προσδιορίζει με αξιολογικό επίθετο (**κακός**) τον τραπεζίτη (μετωνυμία), αναφερόμενος στην επιχειρηματολογία που ανέπτυξε το κόμμα για τα αίτια της κρίσης, αλλά και την τοποθέτηση, ευρύτερα, ενός αριστερού κόμματος απέναντι στη λειτουργία των τραπεζών. Στην ίδια πρόταση, υπονοεί ότι το κόμμα δε διαθέτει αποτελεσματική στρατηγική διαπραγμάτευσης. Αυτό το επιτυγχάνει με τη λέξη **κατάληψη**, που είναι φορέας αρνητικών συνδηλώσεων, επειδή έχει συνυφανθεί με υλικές καταστροφές που ενίοτε συνοδεύουν τις καταλήψεις, και με την ουτοπική θεώρηση των ατόμων που την υιοθετούν ως πρακτική. Με άλλα, λόγια, χαρακτηρίζει ως ανώριμη, ανέφικτη και επικίνδυνη την αντίδραση του ΣΥΡΙΖΑ, που την ανάγει στην ιδεολογική προέλευση των στελεχών του και ενδεχομένως, στην απαρχή της πολιτικής σταδιοδρομίας του αρχηγού του, από τις μαθητικές καταλήψεις. Στο

⁴³ Ο δημοσιογράφος με τον ευφημισμό αυτό αποκαλύπτει ότι αντιλαμβάνεται το χρέος ως παγιωμένη κατάσταση που θα πρέπει να εξακολουθεί να υφίσταται. Η λέξη αυτή απαμβλύνει και αποκρύπτει το πραγματικό νόημα που αφορά στη δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας να εξοφλήσει το χρέος.

⁴⁴ Σύμφωνα με τη θεωρία της χρονικής δείξης, ο Ενεστώτας παρουσιάζει το περιεχόμενο σα να έχει ήδη πραγματοποιηθεί και να ισχύει (Μπέλα, 2014).

⁴⁵ Προσφυγή στη διακειμενικότητα ώστε να αποκωδικοποιηθούν ευκολότερα οι τηλεθεατές το περιεχόμενο. Σύμφωνα με τον Barthes (1975) είναι μια σκόπιμη απεύθυνση σε ήδη καταναλωμένο υλικό που ενεργοποιεί τις διαδικασίες της κυκλικής μνήμης και κάνει πιο εύκολη την χειραγώγηση (Kitis&Milapides,1997:579)

σημείο αυτό, παραβιάζοντας το αξίωμα της ποσότητας του Grice (1975)⁴⁶, αποδίδοντας, δηλαδή, μονολεκτικά τη διαπραγματευτική πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ, υπονοεί ότι δε διαθέτει καμία άλλη αξιόπιστη.

Με το (14) επιχειρείται να σχηματιστεί το προφίλ της υπεύθυνης πολιτικής δύναμης που δε διακινδυνεύει την τύχη της χώρας σε αδιέξοδες διαπραγματεύσεις. Έτσι, χρησιμοποιεί το ρήμα **πρέπει**⁴⁷ για να δηλώσει ότι οι πολιτικές δυνάμεις από κοινού είναι υποχρεωμένες να διαπραγματευθούν προσεκτικά. Επίσης, παραλληλίζει τη διαπραγμάτευση με μάχη, της οποίας η κρισιμότητα δηλώνεται με το **μια κι έξω**, απευθυνόμενος στο συναίσθημα των τηλεθεατών, για να υποδηλώσει τη δυσκολία, και επισημαίνοντας παράλληλα την κατάσταση κινδύνου στην οποία βρίσκεται η χώρα, Με το ρήμα **φορτώσουμε**, ο ομιλητής προσπαθεί να μεγιστοποιήσει τα αποτελέσματα, αποδίδοντας ευθύνη στην πολιτική δύναμη που δε θα σταθμίσει σωστά τις περιστάσεις και θα ρισκάρει τη σύγκρουση με την Ευρώπη. Το συνοδεύει με το **θα**⁴⁸ που ισχυροποιεί τη βεβαιότητα του για το αποτέλεσμα της ανεπιτυχούς διαπραγμάτευσης. Ο προσλεκτικός του στόχος είναι να δεσμεύσει όλες τις πολιτικές δυνάμεις σε συστράτευση στη **μάχη** που θα υπονομεύσει το μέλλον της νέας γενιάς.

Τα επόμενα εκφωνήματα αναφέρονται στη στάση του κόμματος στο ενδεχόμενο να συμμετάσχουν σε κυβέρνηση συνεργασίας. Ο κ. Θεοδωράκης είναι θετικός και επιχειρεί να αποσπάσει τη συναίνεση του κοινού, προβάλλοντας τη συνεργασία ως αναγκαία συνθήκη για να σωθεί η χώρα.

β(1)«Υπάρχει ένα ζήτημα πολύ **σοβαρό** και θέλω να το **σκεφτείτε. Πάμε** σε εκλογές 25 του μήνα. **Έχουμε** ένα αποτέλεσμα που δε **μας** αρέσει ούτε **εσάς** ούτε εμένα. Τι κάνουμε λοιπόν; Κάνουμε **ξανά** εκλογές»;

β(2)«Σ' ένα τέτοιο αποτέλεσμα **είμαστε υποχρεωμένοι** να βρούμε τα σημεία επαφής για να αποφύγουμε καινούργιες εκλογές το Μάρτιο»

β(3)«Αν μιλάμε για εκλογές το Μάρτιο, μιλάμε για την **καταστροφή** της οικονομίας»

β(4)«**Θα κλειστόμε** εν ανάγκη σ' ένα **δωμάτιο**(...)πρέπει να φύγουμε από δώ βρίσκοντας μια κυβερνητική λύση»

β5)«Αντιλαμβάνομαι το ειδικό πρόγραμμα αλλά εδώ δεν διακυβεύεται αυτό. Εάν η χώρα δεν κατορθώσει να λύσει την **εκκρεμότητα** με την Ευρώπη, **η χώρα θα ναυαγήσει**.

Ανάλυση

Στο (1), ο ομιλητής προσανατολίζει εξ αρχής το κοινό χαρακτηρίζοντας το ζήτημα ως **σοβαρό**. Στη συνέχεια, απευθύνεται στους τηλεθεατές σε β' πληθυντικό, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση του διαλόγου, αφού οι τηλεθεατές δεν έχουν τη δυνατότητα να απαντήσουν. Ορίζει, δηλαδή, τους συνομιλιακούς ρόλους καταδεικνύοντας την ασυμμετρία των σχέσεων μεταξύ πολιτικού και εκλογικού σώματος, αφού ο ίδιος ορίζει το συνομιλιακό πλαίσιο. Με το **πάμε** και **έχουμε** αναπαριστά ως παρόν ένα ενδεχόμενο αποτέλεσμα ενώ με το ά πληθυντικό πρόσωπο, εμπλέκει ενεργά και τους τηλεθεατές στο σενάριο, γιατί τους υποδεικνύει ότι τους αφορά. Με το επίρρημα **ξανά**, που τονίζει, επισημαίνει το ενδεχόμενο

⁴⁶ Ο Grice (1975), υποστηρίζει ότι πρέπει να υποθέσουμε ότι λειτουργεί ένα είδος αρχής της συνεργασίας δηλαδή κανόνες αλληλεπίδρασης μια σειρά στρατηγικών επικοινωνίας που μας κατευθύνουν σε μια συγκεκριμένη ερμηνεία όσων λέει κάποιος. η αρχή αυτή αποτελείται από τέσσερις επιμέρους αρχές ή συνομιλιακά αξιώματα (conversational maxims) που ρυθμίζουν την επικοινωνία. Είναι:

1. Το αξίωμα της ποιότητας -να είσαι αληθής

2. Το αξίωμα της ποσότητας -να είσαι σύντομος

3. Το αξίωμα της συνάφειας -να είσαι συναφής

4. Το αξίωμα του τρόπου -να είσαι σαφής (Κακαβούλια, 2005). Η κατάφωρη παραβίασή τους, δημιουργεί έμμεσα υπονοήματα(Κανάκης, 2014:44)

⁴⁷ Δεοντική τροπικότητα με την οποία εκφράζεται η υποχρέωση ή συναίνεση σ'αυτή

⁴⁸ Επιστημική τροπικότητα, με την οποία εκφράζει τη βεβαιότητά του.

της επανάληψης, που υποδηλώνει ότι οι εκλογές είναι μια ατελέσφορη διαδικασία, που οδηγεί σε αδιέξοδο, άρα θα πρέπει να προκριθεί άλλη λύση που να αποκλείει την επανάληψη των εκλογών που στο εκφώνημα (3) τη συνάπτει με το ουσιαστικό **καταστροφή**, διεγείροντας έτσι το θυμικό των τηλεθεατών.

Ο δημοσιογράφος εισφέρει στη συζήτηση με βεβαιότητα, την αντίρρηση του κόσμου στο ενδεχόμενο της επανάληψης των εκλογών. Ο Πολίτης (2008) γράφει ότι κατά τη συνέντευξη, οι δημοσιογράφοι δεν πραγματοποιούν αναγνωρίσεις επειδή αυτές προσανατολίζουν την απάντηση του συνεντευξιαζόμενου. Στο σημείο αυτό, ο δημοσιογράφος παρεκκλίνει από αυτή την αρχή, ενισχύοντας την επιχειρηματολογία του Θεοδωράκη σχετικά με τη δημιουργία κυβέρνησης συνεργασίας.

Στο (2), ο ομιλητής επιδιώκει πάλι να παρουσιαστεί ως δύναμη ευθύνης. Ως δράστης των προσπαθειών τίθεται ένα συλλογικό **εμείς** που απευθύνεται προς το σύνολο του πολιτικού κόσμου, που οφείλει να επιτελέσει τις αναφερόμενες ενέργειες. Η συγκεκριμένη δομή συνιστά μία έμμεση κατευθυντική πράξη, δηλώνοντας ότι έχει την πρόθεση να φέρει σε πέρας αυτό που υπόσχεται έμμεσα (Μοσχονάς, 2001).

Με το (4) ο ομιλητής επιτείνει την αποφασιστικότητα του να υπάρξει κυβερνητική συναίνεση. Το **κλειστόύμε** και το **δωμάτιο** παραπέμπουν σε κατάσταση εξαναγκασμού, προερχόμενου από έκτακτη ανάγκη και ασφυκτικά χρονικά περιθώρια.

Στο σημείο αυτό, ο δημοσιογράφος αποφαινεται ότι «το Ποτάμι δε θ' αφήσει την χώρα ακυβέρνητη». Με αυτό το εκφώνημα, ενισχύει για δεύτερη φορά την επιχειρηματολογία αλλά και την αξιοπιστία του κ. Θεοδωράκη καθώς εγγυάται τη δέσμευση του για τη σωτηρία της χώρας. Συνιστά βεβαιωτική λεκτική πράξη που σε συνδυασμό με το κύρος του ως «νομιμοποιημένης πηγής γνώσης» διαμορφώνει ευνοϊκή εικόνα στους ψηφοφόρους για το Ποτάμι.

Στο (5), η διαπραγμάτευση εκφράζεται ως **εκκρεμότητα**, γεγονός που συσκοτίζει το αντικείμενο της διαπραγμάτευσης-μνημόνιο- καθώς και τις συνέπειες που θα προκύψουν από την έκβασή της.

Ακόμη, στο (5) χρησιμοποιεί τον γνωστό από την αρχαιότητα ακόμη, φιλολογικό τόπο⁴⁹ της χώρας που μοιάζει με καράβι για να δείξει αφενός ότι το διακύβευμα είναι κοινή σωτηρία και αφετέρου για να δραματοποιήσει την κατάσταση, απευθυνόμενος στο θυμικό των τηλεθεατών. Προσωποποιεί τη χώρα, υποκαθιστώντας το λαό με ένα αφηρημένο, συμπεριληπτικό ουσιαστικό, που εμπλέκει και τον ακροατή, ως «επιβάτη» αυτού του πλοίου, αυξάνοντας το ενδιαφέρον του για το περιεχόμενο της εκφώνησης. Επιπλέον, απευθύνεται στο συναίσθημα και όχι τη λογική. Κάνει μία σχηματοποίηση που επιτρέπει την επιφανειακή ανάλυση, αφού αποκρύπτει σκόπιμα τις διαφοροποιήσεις εντός της χώρας.

Συμπέρασμα

Από τα αναλυθέντα αποσπάσματα, συνάγεται ότι ο λόγος του διαθέτει χαρακτηριστικά του ιδεολογικού λόγου όπως τον χαρακτηρίζει η Φραγκουδάκη (1993). Είναι δηλαδή **αξιολογικός**, χρήση επιθέτων και λέξεων που προκαλούν συνδηλώσεις, **διχοτομικός**, γιατί τη ρητορική του διατρέχει η αντίθεση ανάμεσα στις ιδεολογικές αρχές του κόμματός του και του αντίπαλου που χαρακτηρίζεται ως πολιτικά ανώριμο και επικίνδυνο. Τέλος, παρουσιάζεται ως **αυταπόδεικτος** γιατί προβαίνει σε αποφάνσεις εν είδει αυθεντίας, χωρίς να καταφεύγει στην απόδειξή τους.

⁴⁹ Διακειμενικότητα, προσφυγή σε ήδη καταναλωμένο υλικό που ενεργοποιεί τις διαδικασίες της κυκλικής μνήμης και κάνει πιο εύκολη την χειραγώγηση (Barthes, 1975, οπ. αναφ. στο Kitis&Malepidis, 1997:579).

3.4 Ανάλυση λόγου ειδικού

Γκότσης-ΑΤΑΙΡΙΑΣΤΟΙ 5/1/2015

Στην ίδια εκπομπή με τον Κύρτσο, είναι προσκεκλημένος ο Γκότσης, καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Οι προσκεκλημένοι που είναι ειδικοί σε ένα θέμα, κυρίως οικονομολόγοι, συμβάλλουν τα μέγιστα στην κατασκευή συναίνεσης. Θεωρούνται περισσότερο αντικειμενικοί και αξιόπιστοι, γεγονός που αυξάνει την πειστικότητα τους καθώς και το βαθμό αποδοχής από των αναλύσεων τους από το κοινό. Αυτό που επιχειρείται να παρουσιαστεί είναι, ότι οι αναλύσεις τους είναι ιδεολογικά αποχρωματισμένες, ουδέτερες και τεχνοκρατικές. Δεδομένου, όμως, οι επιστημονικές θεωρίες δεν είναι ιδεολογικά απροκατάληπτες⁵⁰, και ότι επιλέγονται⁵¹ από τους αρχισυντάκτες των εκπομπών χωρίς σαφή κριτήρια, συχνά αίρεται η συνθήκη της αντικειμενικότητας.

Κείμενο

(1) Οι εκλογές προκαλούν **σεισμό** και μας οδηγούνε στην καταστροφή

(4) «Έχει τη **διάθεση** να διευκολύνει η ΕΚΤ».

(5) «Αν δεν το κάνουμε(αναφέρεται σε αυτά που θα πρέπει να ψηφίσουμε) τότε **μπλέκουμε**».

(6) «Και κυρίως δε θέλουμε εμείς γιατί **τελειώσαμε, στεγνώσαμε**».

(7) «Να μοιραστούν οι πόροι και να μην έχουμε **μοίρασμα στον αέρα**».

(13) «Δεν μπορούμε να το κάνουμε **μόνοι** μας αν δεν υπάρξει συμφωνία με τους εταίρους»

Ξεκινώντας με το (1), δηλώνεται ότι οι συνέπειες των εκλογών θα είναι καταστροφικές, παρόμοιες με τις συνέπειες ενός σεισμού. Ο λόγος εδώ είναι μεταφορικός και με την εικονοποίηση επιχειρείται η διέγερση συναισθημάτων φόβου στους τηλεθεατές. Ταυτόχρονα, ο ομιλητής δεν εξηγεί επακριβώς τις συνέπειες, επιφέροντας σύγχυση, με αποτέλεσμα να «νομιμοποιείται» η κυριαρχία των αγορών έναντι της λαϊκής κυριαρχίας. Με λίγα λόγια, θεωρείται ότι η οικονομική σταθερότητα, όπως αποτυπώνεται από την αξιολόγηση των αγορών και όχι από τους πραγματικούς δείκτες της οικονομίας (αγοραστική δύναμη, εξαγωγές, ανεργία κτλ), είναι σημαντικότερη από την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μέσω των εκλογών.

Σχετικά με τη μεταφορά, οι Lakoff&Johnson (1980, οπ. αναφ. στο Bollaertetal. 2013-2014) πιστεύουν ότι απηχεί και ταυτόχρονα διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την κοινωνική πραγματικότητα, χαρακτηριστικό που προσιδιάζει στην ιδεολογία. Ταυτόχρονα, είναι ένας τρόπος απεικόνισης της πραγματικότητας που εδράζεται στην «αντίληψη της δομικής ομοιότητας» (Μωυσιάδης, 2007) μεταξύ πραγμάτων ή καταστάσεων, επιτρέποντας την αντιστοιχισή τους. Σχηματοποιεί και κάνει εύληπτο στους ακροατές τον τρόπο θέασης του ομιλητή, επιδιώκοντας παράλληλα να διαμορφώσει και την οπτική του ακροατή. Η μεταφορά, λοιπόν, που εξεικονίζει τις συνέπειες των εκλογών που κατά τον ομιλούντα, θα είναι καταστροφικές, αποκαλύπτει την αντίληψη του ίδιου για το ρόλο της λαϊκής βούλησης στην πολιτική διακυβέρνηση.

⁵⁰ Σύμφωνα με την κριτική-διαλεκτική επιστημολογική προσέγγιση, «ο κοινωνικός επιστήμονας δεν μπορεί να είναι αξιολογικά ουδέτερος στις αναλύσεις του, επειδή ο ίδιος είναι προϊόν και αποτελεί μέρος της κοινωνίας την οποία αναλύει. Οι αξίες κατευθύνουν το γνωστικό ενδιαφέρον του ερευνητή, γι' αυτό και δεν επιτρέπεται να τις αγνοεί (Δαμανάκης, 1990)

⁵¹ Ο Γκίβαλος (2005: 60) συγκαταλέγει την πρόσκληση ειδικών στα πάνελ, στους τρόπους χειραγώγησης του κοινού. «Επιλέγουν τα πρόσωπα κύρους (ειδήμονες, συνδικαλιστές, κομματικούς εκπροσώπους, καθηγητές παν/μίου, αυθεντίες, διανοούμενους και καλλιτέχνες) που καλούνται να ερμηνεύσουν τα τιθέμενα ερωτήματα, για τα οποία σπανίως ασκούν κριτική για την σκοπιμότητα ή την χρησιμότητά τους»

Η οικονομική του ανάλυσή περιλαμβάνει πολλούς ευφημισμούς, και τεχνικούς όρους, άγνωστους στο κοινό, που δημιουργούν σκόπιμη ασάφεια και το αποκλείουν από τη δημόσια συζήτηση, αφού στερείται ειδικών γνώσεων. Συγκεκριμένα, *αναδιάρθρωση του χρέους*, (2), *στρεβλώσεις*, (3), *αναδιάρθρωση δημοσίων δαπανών*, (8), *ενισχύσουμε το πρόγραμμα των δημοσίων επενδύσεων*(9), *«Πρέπει να αλλάξει το παραγωγικό μοντέλο»* (10), *Θετικό ισοζύγιο*(11), *«Οι εταίροι επιμένουν στις διαρθρωτικές αλλαγές και όχι στη δημοσιονομική προσαρμογή»* (12) (ευφημισμός για τη λιτότητα).

Αναλυτικότερα, ως *στρεβλώσεις*(3), χαρακτηρίζονται, το ύψος των αποδοχών που συγκρίνεται με το ύψος του μισθού, ο τρόπος υπολογισμού των μισθών και των συντάξεων και το συνολικό ύψος των εισφορών των εργαζομένων σε σχέση με τις τρέχουσες αποδοχές.

Με τα δύο εκφωνήματα(4) και (13) επιχειρείται η απόσπαση της συναίνεση του κοινού για τις πολιτικές της ΕΕ και η αναγκαιότητα συνέχισης της διαπραγματεύσεως μαζί τους.

Στο εκφώνημα (4), προσωποποιείται ένας θεσμός, που δεν είναι ουδέτερος αλλά λειτουργεί με ορισμένο ιδεολογικό προσανατολισμό και στη βάση ορισμένων συμφερόντων. Η ρηματική φράση *έχει τη διάθεση* (νοητικές διαδικασίες), εκφράζει μία «μανιχαιστική» αντίληψη με θεολογικές προεκτάσεις. Δηλαδή, δημιουργείται η εντύπωση ότι το μέλλον της χώρας έγκειται στην «καλή προαίρεση» μιας αφηρημένης οντότητας, καθιστώντας επισφαλή την έκβαση των διαπραγματεύσεων, και εντείνοντας την ανασφάλεια των ακροατών. Συνάμα, αποσιωπάται το διακύβευμα των διαπραγματεύσεων που ενδιαφέρει στην πραγματικότητα το κοινό. Η αναγωγή όμως της «βούλησης», σύστοιχη με τις αρχές της «βουλευσιοκρατίας» (Πελεγρίνης, 2014) σε υπέρτατη ρυθμιστική αρχή της πολιτικής, αντιβαίνει την ορθολογική-θετικιστική θεώρηση πάνω στην οποία στηρίχτηκε ο δυτικός τρόπος σκέψης σε όλες του τις εκφάνσεις (ιδεολογική, οικονομική, κοινωνική, πολιτική).

Με το (13) ο ομιλητής καταφάσκει ότι δεν μπορεί η χώρα να προβεί σε μονομερείς ενέργειες, διακηρύσσοντας στην πραγματικότητα, ως ανεδαφικό το πρόγραμμα του κόμματος που διεκδικεί την εξουσία. Ο προσδιορισμός των Ευρωπαϊών τεχνοκρατών και αξιωματούχων ως *εταίρων*, είναι ευφημισμός γιατί αποκρύπτει την ασύμμετρη σχέση μεταξύ των κρατών της ΕΕ, αφού η θέση τους συναρτάται με την οικονομική και πολιτική τους ισχύ. Η δηλούμενη ωστόσο, σχέση ισοτιμίας, διευκολύνει την απόσταση της συναίνεση προς την υιοθέτηση των επιταγών της ΕΕ.

Στα (5) και (6) είναι εμφανής η στρατηγική της προφορικοποίησης, που πραγματώνεται με το ρήμα *μπλέκουμε*, παρμένο από τον καθημερινό λόγο. Εδώ γίνεται πέρασμα από τον πολιτικό στον ανεπίσημο λόγο με τη χρήση στοιχείων από τον καθημερινό λόγο που κανονικά δε συναντώνται σε «επίσημα, θεσμοποιημένα» περικείμενα. Η προφορικοποίηση είναι μια σκόπιμη επιλογή, για να γίνει ο λόγος πιο προσιτός, εύληπτος, κατανοητός από το κοινό (Τσάκωνα, 2014: 531). Επιπλέον, προκαλεί οικειότητα στον ακροατή με αποτέλεσμα να αντιλαμβάνεται τον ομιλητή, ως εκπρόσωπό του, αφού μοιράζονται την ίδια γλώσσα άρα και τα ίδια συμφέροντα. Τέλος, ο Fetzer (2007, οπ. αναφ. στο Τσάκωνα, 2014:531) την αποδίδει στη συμβιωτική σχέση πολιτικής και ΜΜΕ.

Στο σημείο αυτό, (7) αντιδιαστέλλεται η πολιτική των επενδύσεων από την πολιτική των κοινωνικών παροχών, πραγματώνοντάς τη συντακτικά με την αντικατάσταση (Replaciveopposition, στο Bollaertetal. 2013-2014). Με τον τρόπο αυτό ενδυναμώνει το πρώτο σκέλος της αντίθεσης που αποκαλύπτει την πολιτική του θέσης σχετικά με τις κοινωνικές παροχές. Δηλαδή, θεωρεί ότι κονδύλια θα πρέπει να επενδυθούν παρά να καλύψουν κοινωνικές παροχές που δε θα έχουν κανένα μακροπρόθεσμο όφελος.

Η «αντίθεση» και η εξίσωση» αποτελούν τους βασικούς τρόπους νοητικής αναπαράστασης του κόσμου, γεγονός που αποτυπώνεται στην οργάνωση της γλώσσας σε συνώνυμα και αντώνυμα. Με την αντίθεση ο ομιλητής επιδιώκει να αυξήσει την ετοιμότητα του κοινού να διαπιστώσει την ύπαρξη δύο ομάδων δράσης και να επιλέξει ανάμεσα σε αυτές. Στην πραγματικότητα, όμως αντιδιαστέλλονται δύο οικονομικές θεωρήσεις. Από τη

μία την ανάπτυξη μέσω επενδύσεων (φιλελευθερισμός) και από την άλλη την αναδιανεμητική πολιτική των κερδών με τη μορφή των κοινωνικών παροχών υπό την αιγίδα του κράτους (κενσυναρισμός).

Στην εκπομπή αυτή, η συμβολή των δημοσιογράφων στην παραγωγή των νοητικών αναπαραστάσεων ήταν εμφανής. Δηλαδή, οι ερωτήσεις καθώς και οι τοποθετήσεις τους «πριμοδότησαν» την απάντηση του ειδικού, σε θέματα οικονομίας, εμπειρογνώμονα.

Πιο συγκεκριμένα, ο δημοσιογράφος Νίκος Φιλίππιδης που εξειδικεύεται σε θέματα οικονομίας ρωτά : « **εσείς** θα τα κάνατε αυτά αν ήσασταν από την πλευρά των δανειστών και γνωρίζατε ότι **θα αλλάξει** η κυβέρνηση τους επόμενους μήνες»; Πρόκειται για ερώτηση ρητορική που στην πραγματικότητα αποτελεί δήλωση της δικής του οπτικής. Η πρόταξη του **εσείς** επιδιώκει να αντιδιαστείλει την οπτική του για την οικονομική πολιτική, σε σχέση με αυτή των δανειστών. Το **θα αλλάξει** λειτουργεί βεβαιωτικά στα πλαίσια του εκφωνήματος, εκφράζει μια ολοκληρωμένη κατάσταση, λόγω του συνοπτικού ποιού ενεργείας. Έτσι, θεωρεί ως δεδομένη την αλλαγή της κυβέρνησης (δε χρησιμοποιεί κάποιο άλλο ρήμα που θα μετρίαζε τη βεβαιότητά του) και άρα άτοπη την τοποθέτηση του επιστημονικά και αλόγιστη από ωφελμιστικής άποψης. Ο προσλεκτικός στόχος αυτής της ερώτησης είναι η δικαιολόγηση της στάσης των δανειστών που εκτιμούν ορθολογικά το συμφέρον τους.

Στη συνέχεια ο Κούτρας, ένας από τους παρουσιαστές της εκπομπής επικαλούμενος την πείρα του, λέει «Όσα χρόνια κάνω ρεπορτάζ **κάνεις** από τους πολιτικούς **δε θέλει τη λιτότητα**», προκειμένου να ανάγει την υιοθέτηση της λιτότητας σε αναγκαιότητα και όχι σε βούληση. Χρησιμοποιεί το πραγματολογικό κανόνα της αιτιότητας, πράγμα που το καθιστά λογικοφανές. Με αυτό τον τρόπο, όμως, αποκρύπτει ότι στο πλαίσιο της οικονομικής θεώρησης του νέο-φιλελευθερισμού, η λιτότητα είναι ένα οικονομικό εργαλείο που χρησιμοποιείται προκειμένου να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες σε τομείς της κοινωνικής πολιτικής, προσφέροντας, παράλληλα, στην ιδιωτική πρωτοβουλία ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση. Το επιχείρημα αυτό απηχεί την αντίληψη του πολιτικού ως προστάτη και εγγυητή των συμφερόντων του λαού, υιοθετώντας έναν πατερναλιστικό ρόλο απέναντι στους εξουσιαζόμενους. Ταυτόχρονα, εκλαμβάνει τα συμφέροντα ενιαία και αδιαφοροποίητα, παραγνωρίζοντας σκόπιμα ότι οι πολιτικοί εκλέγονται για εκπροσωπήσουν οργανωμένα συμφέροντα και να προάγουν τα αιτήματα των κοινωνικών ομάδων που τους στηρίζουν.

Σε άλλο σημείο, του απευθύνουν σε μορφή ερώτησης την τοποθέτηση: «*Αν σταματήσει το πρόγραμμα τι **θα 'χουμε, δε θα 'χουμε** λιτότητα*»; Πρόκειται για έμμεση δηλωτική πράξη που επιτυγχάνεται μέσω της επανάληψης με άρνηση του ρητορικού ερωτήματος «τι θα 'χουμε» όπου θεωρεί ως δεδομένο ότι η λήξη του μνημονίου (που σημαίνεται ευφημιστικά ως **πρόγραμμα**) θα επιφέρει λιτότητα. Προεκτείνει, μάλιστα, το σκεπτικό του λέγοντας ότι θα εισαχθούν νέα μέτρα που θα πλήξουν «**εμάς**».

Το «εμείς» εδώ είναι ψεύδο-περιεκτικό (Μπέλλα,2014:242) γιατί οι περικοπές δεν βαραίνουν εξίσου όλους του πολίτες. Στην πραγματικότητα, πλήττουν τους ασθενέστερους, όμως οι ακροατές αντιλαμβάνονται το δημοσιογράφο, ως έναν απ'αυτούς, καθώς το ψευδο-περιεκτικό **εμείς** ενισχύει το αίσθημα της οικειότητας και της συνεργασίας (Μπέλλα, 2014:242).

Η συσχέτιση μεταξύ διακοπής του προγράμματος και της λιτότητας δεν επεξηγείται. Οι τηλεθεατές που δεν κατέχουν τα νοητικά σχήματα για να την επαληθεύσουν ή να την απορρίψουν, καθώς και το γεγονός ότι η πηγή του μηνύματος περιβάλλεται με το κύρος της αυθεντίας, αποδέχονται άκριτα αυτή τη συσχέτιση. Η ερώτηση αυτή είναι προσανατολισμένη προς την επιθυμητή απάντηση (Βασιλοπούλου, 2014). Ακολούθως, ο καθηγητής θέτει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα μπορούσε να σταματήσει η λιτότητα, αν η νέα κυβέρνηση αναστείλει το **πρόγραμμα** (ευφημισμός για το μνημόνιο) και ο δημοσιογράφος παρεμβαίνει λέγοντας «**με τι λεφτά**». Ο Γιάννης Ντζούνος, ο έτερος

παρουσιαστής, επικυρώνει λέγοντας ότι είναι προφανές. Έμμεσα, αυτό που υπαινίσσεται είναι ότι η συνέχιση αυτής της πολιτικής είναι μονόδρομος. Ακόμη, με δύο άλλες τοποθετήσεις του, ο καθηγητής Γκότσης αποκαλύπτει τη νέο-φιλελεύθερη οπτική του για την οικονομία:

(1) Αυτό θα γίνει με αύξηση των **δημοσίων επενδύσεων** ή απλά των **επενδύσεων** γιατί πόσο να πάει».

(2) **Δημοσιονομική πειθαρχία** ζητούν οι εταίροι. Τόσο δύσκολο είναι να συμφωνήσουμε σε αυτό»;

Στο εκφώνημα (1) κατηγοριοποιούνται οι επενδύσεις. Το επίθετο δημόσιος λειτουργεί αξιολογικά γιατί φέρει τις συνδηλώσεις της ανεπάρκειας, αναποτελεσματικότητας και της χρεωκοπίας. Με το «ή» τις αντιδιαστέλλει από τις επενδύσεις γενικά, υπονοώντας τις ιδιωτικές. Αναπαράγει στην πραγματικότητα το νεοφιλελεύθερο μύθο του κρατισμού, ως βασικού παράγοντα της παρούσας οικονομικής δυσπραγίας.

Στο (2) τίθεται μια ερώτηση, που είναι ταυτόχρονα και δήλωση θέσης από το δημοσιογράφο, και πλαισιώνεται από μία πληροφορία, γεγονός. Υπάγεται στις ερωτήσεις της «ανεστραμμένης πολικότητας», δηλαδή, ερωτήσεις κλειστού τύπου, που προσιδιάζουν με καταφάσεις παρά με ερωτήσεις αναζήτησης πληροφορίας (Βασιλοπούλου, 2014:99). Σύμφωνα με την Koshik (2002, οπ. αναφ. στο Βασιλοπούλου, 2004: 99) «μεταφέρουν στον πυρήνα τους έναν ισχυρισμό αντίθετης πολικότητας από αυτόν που φαίνεται στην ερώτηση», προκειμένου να ενεργοποιηθεί η προτιμώμενη απάντηση από τον ακροατή, σύμφωνα με τη θεωρία των «γειτνιαστικών ζευγών» (Βασιλοπούλου, 2014:91). Δηλαδή, ο ομιλητής επιδιώκει την ευθυγράμμιση του συνομιλητή με τη στάση που εμπεριέχεται στον πυρήνα της ερώτησης-τοποθέτησης⁵². Εδώ, η ερώτηση παρουσιάζεται αρνητική με τη χρήση του επιθέτου **δύσκολος** που φέρει και αξιολογικό φορτίο και παραπέμπει στην ανικανότητα των πολιτικών να υιοθετήσουν τις εισηγούμενες μεταρρυθμίσεις από τους εταίρους. Αυτή η διατύπωση αποσκοπεί στην ανάδειξη των ιδεολογικών προσκομμάτων που αναστέλλουν τις μεταρρυθμίσεις. Στην ουσία στρέφεται εναντίον όσων δεν ασπάζονται την εφαρμογή του οικονομικού μοντέλου που προτείνουν οι εταίροι.

Συμπέρασμα

Ο λόγος του ειδικού, επομένως, δεν είναι απαλλαγμένος από συγκεκριμένες ιδεολογικές παραδοχές. Δεν παρέχει επαρκή τεκμηρίωση για τα αίτια ή τα αποτελέσματα των διαπιστούμενων οικονομικών προβλημάτων. Αντίθετα, δημιουργεί εντυπώσεις που γίνονται ισχυρές καθώς περιβάλλονται από το επιστημονικό του κύρος.

Δελτίο ειδήσεων - 12/1/2015

Από το δελτίο ειδήσεων θα αποκωδικοποιήσω τους τίτλους που προσανατολίζουν το κοινό και θέτουν την «ατζέντα» της ημέρας, τη δημοσκοπήση γιατί τα ευρήματα αλλά και ο τρόπος παρουσίασης της (πίνακες, σχολιασμός δημοσιογράφων) αφήνει περιθώρια επηρεασμού της πολιτικής στάσης των τηλεθεατών-ψηφοφόρων και τέλος το σχολιασμό της οικονομικής επικαιρότητας από τον «ειδικό» σε θέματα οικονομίας δημοσιογράφο, Μπάμπη Παπαδημητρίου, γιατί επέχει τη θέση του κεντρικού άρθρου στο δελτίο ειδήσεων που απηχεί τη θέση του αρχισυντάκτη και της εργοδοσίας. Ο παραλληλισμός αυτός βασίζεται στην παρόμοια λειτουργία του κεντρικού άρθρου στην εφημερίδα και του κεντρικού σχολιασμού από δημοσιογράφους-ειδικούς σε θέματα κυρίως οικονομίας και εξωτερικής πολιτικής.

⁵² Σύμφωνα με την Pomerantz (1978, οπ. αναφ. στο Βασιλοπούλου, 2014: 95) η μορφή της συνομιλιακής συνεισφοράς, αντιστοιχεί με την εκδήλωση της προτίμησης.

Επιλέγω το δελτίο ειδήσεων του ΣΚΑΙ επειδή τα δελτία ειδήσεων αποτελούν την προμετωπίδα των ενημερωτικών εκπομπών και συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη τηλεθέαση, λόγω της ώρας προβολής και θεματολογίας. Το συγκεκριμένο δελτίο της 12/1/2014 παρουσιάζει μια δημοσκοπική έρευνα, ένα βασικό «εργαλείο» για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, εν μέσω προεκλογικής περιόδου, που υπάρχει ακόμη μεγάλη μάζα αναποφάσιστων ψηφοφόρων. Οι δημοσκοπήσεις κατέχουν κεντρική θέση στην προεκλογική περίοδο καθώς αποτυπώνουν τη στάση των ψηφοφόρων έναντι των κομμάτων μια δεδομένη στιγμή. Την ίδια στιγμή, αποτελεί μέσο διαμόρφωσης αφενός της πολιτικής ατζέντας των κομμάτων, αφετέρου της πολιτικής στάσης των ψηφοφόρων, ιδίως των αναποφάσιστων και των λιγότερο πολιτικοποιημένων.

Το δελτίο ειδήσεων του ΣΚΑΙ επιδιώκει να διαμορφώσει ένα προφίλ αξιοπιστίας και αντικειμενικότητας, όπως φαίνεται από την περιγραφή στον ιστιότοπο του σταθμού⁵³ (*αναλυτική προσέγγιση, καλεσμένοι στο στούντιο και σχόλια από έγκριτους δημοσιογράφους. Προσέγγιση... ουσίας! Ερευνητική δημοσιογραφία. Χωρίς εξαρτήσεις και συμβιβασμούς. Με δυναμισμό, εγκυρότητα, διαύγεια, άποψη, διεισδυτικότητα. Επενδύουμε στη δύναμη των επιχειρημάτων, στη δυναμική των απόψεων και στην αμεσότητα της εικόνας*). Η συνθήκη αυτή, σύμφωνα με τον Sorvig (1988), επιδρά θετικά στη διαδικασία πειθούς του κοινού, γιατί το κύρος και η αξιοπιστία, ενεργοποιούν ευμενώς, προκαταλαμβάνουν τους γνωστικούς μηχανισμούς του κοινού και κάνουν πιο εύκολη (Kittis&Milapides, 1997) την ιδεολογική επίδραση.

3.5 Οι ειδήσεις σε τίτλους

Οι τίτλοι που πλαισιώνουν το δελτίο ειδήσεων συνοψίζουν τη θέση του ομιλητή ενώ ταυτόχρονα προ-οργανώνουν, προσανατολίζουν και κατευθύνουν την αντίληψη του κοινού. Προκαταβάλλουν ακόμη, την κοινή γνώμη, δημιουργώντας εντυπώσεις.

Αποτελούν το γλωσσικό περιεχόμενο (Πολίτης, 2009:287) των ειδήσεων, που οριοθετεί το περιεχόμενό τους, προσανατολίζοντας το κοινό στην πληροφόρηση που θα ακολουθήσει⁵⁴. Επιπλέον, όπως παρατηρεί οVanDijk (1988) συνοψίζουν και εκφράζουν την στόχευση του παραγωγού του μηνύματος (Kittis&Milapides, 1997:564)

Η συνήθης εκφορά των τίτλων σύμφωνα με τον Πολίτη (2008), πραγματώνεται με έναν αξιολογικό όρο και μια ελλειπτική απόφαση. Η ελλειπτικότητα του τίτλου που μπορεί να υπαγορεύεται από την ανάγκη για συντομία και σαφήνεια, «πριμοδοτεί τη ρητορική σε βάρος της πληροφόρησης και ανοίγει το πεδίο των αξιολογικών χαρακτηρισμών» (Πολίτης, 2009: 290). Ακόμη, σύμφωνα με την τυπολογία που εισάγει, οι τίτλοι είναι αποκριτικοί γιατί ο δημοσιογράφος παίρνει θέση, πραγματοποιώντας μία απόφαση που δε διαθέτει τιμή αληθείας, και άρα η πραγματοποιούμενη κρίση δεν είναι επαληθεύσιμη, αφού δεν πρόκειται για γεγονοτική αλλά για αξιολογική κρίση (Austin, 1970 οπ. αναφ. στο Kittis&Milapides, 1997 :564). Επειδή όμως εκφέρονται με τη μορφή δήλωσης, έχουν αυξημένη πειστικότητα, δεδομένου ότι η αντίληψη του κόσμου, έχει οργανωθεί στη βάση γεγονοτικών αποφάνσεων.

Η ίδια πρακτική εντοπίζεται στην παρούσα προαναγγελία των ειδήσεων από την κεντρική παρουσιάστρια. Σύμφωνα, λοιπόν με τα παραπάνω, αίρεται το ζητούμενο της

⁵³ www.skai.gr/tv/show/?showid=63905

⁵⁴ Σχετικά με την γλωσσική τους αποτύπωση, ο Πολίτης παρατηρεί ότι αποτελούνται κυρίως από ονόματα γιατί η πραγματεύση αφορά σε έννοιες, αξίες ή φαινόμενα. Δε λείπουν βέβαια και οι προτασιακοί τίτλοι που εκφράζουν συμβάντα, και αποδίδονται με κατηγορήματα, και επιτελούν βεβαιωτικές κατά κύριο λόγο γλωσσικές πράξεις. Οι αποφάνσεις ωστόσο, δεν είναι γεγονοτικές αλλά έχουν ρητορικό χαρακτήρα και εμπεριέχουν ιδεολογική φόρτιση. Ακόμη, τα επίθετα χρησιμοποιούνται ανάλογα με την επικοινωνιακή στόχευση των ομιλητών. Η πληροφόρηση απάδει προς τη χρήση επιθέτων ενώ η πρόκληση συγκινήσεων, που επιδιώκει η ειδησεογραφία, στηρίζεται σ'αυτά.

αμερόληπτης και αντικειμενικής πληροφόρησης⁵⁵, κατά συνέπεια η ανεξάρτητη και ιδεολογικά αποχρωματισμένη δημοσιογραφία, αφού η γραμματικό-συντακτική δόμησή τους, υποδηλώνει την ιδεολογική τοποθέτηση της παρουσιάστριας.

Κείμενο

- 1 «Μεγάλη δημοσκόπηση του ΣΚΑΙ και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Πως καταγράφεται **σήμερα** η πρόθεση ψήφου. **Τι** κυβέρνηση **ζητούν** οι ψηφοφόροι»
- 2 «**Φωτιά** για τον ΕΝΦΙΑ από υποψήφιο βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ»
- 3 «**Αντιπαράθεση** και για τις δανειακές υποχρεώσεις της χώρας. Το υπουργείο οικονομικών **αδειάζει** τον ΣΥΡΡΙΖΑ. **Οργή** στην Κουμουνδούρου»
- 4 «**Σημαντική επιδείνωση** του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα λόγω εκλογών, **αναμονή** και **αγωνία** από επιχειρήσεις και καταναλωτές»

Ανάλυση

Στο (1) η δημοσιογράφος, προλογίζοντας τη δημοσκόπηση του ΣΚΑΙ, που όπως λέει εμφατικά, καταγράφει **σήμερα** την στάση του κοινού, προσανατολίζει τους τηλεθεατές στον παροδικό χαρακτήρα των αποτελεσμάτων. Πιο συγκεκριμένα, στο «**σήμερα**» παρατηρείται «εστιακή επιτόνιση», αναδεικνύοντας τις περιστάσεις του εκφωνήματος. Σε συνδυασμό, δε, με τη χρήση της παθητικής φωνής «καταγράφεται» -απαλείφει το δράστη και τονίζει το αποτέλεσμα. Ο προσλεκτικός στόχος είναι δηλωτικός-διακηρυκτικός, να υποδηλώσει ότι το αποτέλεσμα που θα παρουσιαστεί, είναι προσωρινό και ενδεχομένως ανατρέψιμο. Τα εξωγλωσσικά στοιχεία του εκφωνήματος, παρότι δεν εμπίπτουν στη θεματική της παρούσας εργασίας, αποτελούν δείκτες περικειμενοποίησης, ενώ το περικείμενο αποτελεί βασικό στοιχείο για τη νοηματοδότηση της κοινωνικής πραγματικότητας και την κατασκευή των κοινωνικών ταυτοτήτων (Θεοδωροπούλου, 2014:123). Έτσι, το **σήμερα**, εντασσόμενο στο περικείμενο, το απόθεμα της κοινωνικής γνώσης μιας ορισμένης κοινότητας ανθρώπων, δημιουργεί προσδοκίες (Θεοδωροπούλου, 2014:124) για τη δυνατότητα μεταβολής των δεδομένων καθώς αυτά αποτελούν μία καταγραφή τη δεδομένη στιγμή.

Στη συνέχεια, θέτεται το ερώτημα **τι κυβέρνηση ζητούν οι ψηφοφόροι**. Πρόκειται για την ερμηνεία που δίνουν στην πρόθεση ψήφου των ερωτηθέντων, λίγες ημέρες πριν τις εκλογές η οποία εμπεριέχει στοιχεία αυθαιρεσίας, δεδομένου ότι ανάγει μια τάση σε ένα παγιωμένο και συνειδητό ζητούμενο, σαν να είχε τη δυνατότητα η μάζα να απαιτήσει μια συγκεκριμένη ετυμηγορία. Η χρήση εξάλλου του ρήματος **ζητούν** συνιστά επιτελεστική πράξη της οποίας το περιεχόμενο δεν μπορεί να ελεγχθεί ως προς την τιμή της αληθείας του, με αποτέλεσμα να μην είναι επαληθεύσιμο. Όπως υποστηρίζει ο Austin (1962, οπ. αναφ. στο Κανάκης, 2014: 53), τα επιτελεστικά ρήματα «μιμούνται τη μορφή των γεγονοτικών προτάσεων χωρίς όμως να περιγράφουν κάτι ή να αναφέρονται σε κάτι». Διαμορφώνουν όμως, μια ορισμένη εικόνα στο κοινό για το εκλογικό αποτέλεσμα και τη μορφή της κυβέρνησης που θα προκύψει.

Ο τίτλος στο (2) μορφοποιείται από ένα ουσιαστικό με αρνητικές συνδηλώσεις και χωρίς κατηγορημα, μόνο με αιτιολογικό προσδιορισμό αποδιδόμενο, με προθετική φράση. Η επιλογή της λέξης **φωτιά** εμπεριέχει αξιολόγηση η οποία ταυτόχρονα αναδεικνύει την αντίληψη της παρουσιάστριας για τη συγκεκριμένη δήλωση.⁵⁶ Παραπέμπει σε καταστροφή και δημιουργεί την εντύπωση μιας επαπειλούμενης κρίσης, χωρίς να διευκρινίζεται από την συντακτική δομή η απεύθυνση της απειλής. Η έλλειψη ρήματος

⁵⁵Στον ηλεκτρονικό τόπο του σταθμού, το δελτίο δηλώνεται με τους όρους χωρίς εξαρτήσεις και συμβιβασμούς,

⁵⁶"Lexical choice", writes Vail Dijk (1988: 177, οπ. αναφ. στο Kittis & Milapides, 1997:567), "is an eminent aspect of news discourse in which hidden opinions or ideologies may surface".

αναδεικνύει το δράστη που η παθητική σύνταξη τον αποκρύπτει. Οπότε, στο μυαλό του ακροατή δημιουργείται ο συνειρμός μεταξύ του αποτελέσματος και του δράστη.

Σχετικά με την αξιολογική διάσταση του λόγου που επιτελεί ιδεολογική λειτουργία, η Φραγκουδάκη (1993) παρατηρεί ότι αυτή πραγματώνεται τόσο μέσω του περιεχομένου, όσο και της γλωσσικής επένδυσής του. Αναλυτικότερα, επιλέγονται λέξεις-ιδέες με έντονο αξιολογικό φορτίο έχει ως στόχο να δεσμεύσει (Φραγκουδάκη, 1993:164) τους ακροατές. Δηλαδή, η επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται από τους φορείς μιας ιδεολογίας βασίζεται σε ηθικές κατηγορίες (εντιμότητα, απουσία φανατισμού, καλή πρόθεση), αρετές (ευφυΐα, γνώσεις, συνείδηση), λέξεις-αξίες με συναισθηματική⁵⁷ φόρτιση(ελευθερία, δημοκρατία, λαός, παράδοση, σωτηρία της πατρίδας) που τα σημασιολογικά τους όρια είναι ρευστά (π.χ. έννοια λαός που μπορεί να σημαίνει διαφορετικά σημαινόμενα, ανάλογα με το χρήστη) και «διεκδικούν την αυταπόδεικτη αποδοχή τους, συσκοτίζοντας αφενός το νόημα και αφετέρου τη διαλεκτική του επιχειρήματος, αποκεντρώνοντας την προσοχή του κοινού από τις αρχές της πειστικότητας» (Φραγκουδάκη, 1993). Δηλαδή, ο δέκτης καθλώνεται στο άκουσμα των συγκεκριμένων λέξεων και δεν αναλογίζεται την αποδεικτική τους αξία, τη λογική συνοχή και την τεκμηρίωση του επιχειρήματος, ούτε γίνονται αντιληπτές τυχόν ταυτολογίες και ανακολουθίες. Για παράδειγμα, η έκφραση «εθνική προσπάθεια» που συνεκφέρεται στα επιχειρήματα για την αποδοχή των μέτρων λιτότητας, φέρει μεγάλο ηθικό και συναισθηματικό φορτίο, που δεσμεύει τον ακροατή, αφού οποιαδήποτε προσπάθεια αμφισβήτησης και λογικής διερεύνησης της πραγματικότητας, παραπέμπει σε «προδοσία». Με άλλα λόγια, με τον υπερτονισμό της ηθικής διάστασης, «δημιουργείται μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα, που δύσκολα και όχι χωρίς ηθικό κόστος μπορεί να την αντικρούσει κανείς» (Φραγκουδάκη,1993). Αυτό συμβαίνει γιατί το μήνυμα είναι διατυπωμένο με τη μορφή της αλήθειας και όχι της πληροφορίας⁵⁸ και περιέχει διατυπώσεις που αποκλείουν την αμφισβήτηση, ενώ τα τεκμήρια υποκαθίστανται από ηθικές κατηγορίες (εντιμότητα) και αρετές (ευφυΐα). Τέλος, η διαδικασία πειθούς αποκεντρώνεται από τον πραγματικό κόσμο και μεταφέρεται στον εσωτερικό όπου η παραπλάνηση είναι πιο εύκολη.

Στο (3), η παρουσιάστρια χρησιμοποιεί το ρήμα **αδειάζει**, σχηματίζοντας μία μεταφορά που επιχειρεί να παραπέμψει στην κενότητα των επιχειρημάτων του συγκεκριμένου κόμματος. Ταυτόχρονα, η συγκεκριμένη επιλογή είναι μια στρατηγική «προφορικοποίησης»⁵⁹ καθώς χρησιμοποιείται μία έκφραση από το καθημερινό λεξιλόγιο προκειμένου να δημιουργήσει αίσθηση οικειότητας με τους τηλεθεατές. Στο εκφώνημα χρησιμοποιεί χρόνο ενεστώτα, που εκφράζει, σύμφωνα με τη θεωρία της «δείξης» την εγγύτητα ή την απόσταση του δεικτικού κέντρου σε σχέση με το χρονικό σημείο αναφοράς (Μπέλα, 2014: 237). Έτσι, για την ομιλήτρια, ο χρονικός εντοπισμός γίνεται σε σχέση με τον χρόνο εκφώνησης, ταυτόχρονα όμως η συγκεκριμένη επιλογή, προσδίδει στο εκφώνημα μεγαλύτερη αληθοφάνεια, ενώ εκφράζει τη βεβαιότητα του ομιλητή (Oster 1981, οπ. αναφ. στο McDonald, 2002:455). Ακόμη, η συγκεκριμένη ρηματική επιλογή παραπέμπει σε δράση και προϋποθέτει ρόλους των συμμετεχόντων, αφού το **αδειάζει** υπάγεται στα ρήματα που

⁵⁷ «Emotionally charged lexes and figures of speech serves to heighten the semantic and pragmatic intensity and expressiveness, as well as the connotational, evaluative, and affective content of what is said. Consequently, the referential-denotational aspect of meaning is considerably de-emphasized, not to say suppressed and distorted. This way of using language might be called persuasive manipulation by means of seduction» (Kittis & Milapides, 1997:570).

⁵⁸ Ενδεικτικά, η πραγμάτωση γίνεται με ευκτική ή προστακτική, εισάγεται με βεβαιωτικές προτάσεις, με το «πρέπει» κτλ.

⁵⁹Ο Fairclough (1995, οπ. αναφ στην Στάμου,2014:168) με τη στρατηγική αυτή, ο δημόσιος βίος αναπαρίσταται με ιδιωτικούς όρους, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση της μείωσης του χάσματος μεταξύ κυριαρχουμένων και κυριαρχουμένων. Με άλλα λόγια, ενσωματώνεται στην πολιτική στρατηγική ο λόγος των κυριαρχουμένων, με στόχο την απόσπαση συναίνεσης. Επίσης, σύμφωνα με την Τσάκωνα, αποκρύπτεται ο θεσμικός ρόλος των ΜΜΕ με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται ευκολότερα η συναίνεση.

αποδίδουν υλικές διαδικασίες και συσχετίζουν άμεσα το δράστη με την πρόθεση που την επιβάλλει στον αποδέκτη (Davidson, 1967 οπ. αναφ. στο Kittis&Milapides, 1997). Έτσι, το γεγονός που μεταφέρει στο κοινό εμπεριέχει μεγάλο βαθμό βεβαιότητας. Επιπλέον, σύμφωνα με το σύστημα της μεταβιβαστικότητας (Στάμου, 2014:173), οι συμμετέχοντες είναι αφενός το Υπουργείο Οικονομικών, ένας νευραλγικός θεσμός, υπερκομματικός, που οι ανακοινώσεις του σε σχέση με την οικονομία της χώρας, έχουν βαρύνουσα σημασία. Από την άλλη ένα κόμμα που διεκδικεί την εξουσία χωρίς να έχει ξανακυβερνήσει, δεδομένο που χρησιμοποιείται από τους πολιτικούς αντιπάλους και από τα ΜΜΕ για να διασπείρει αμφιβολίες για την φερεγγυότητα και τη δυνατότητα εφαρμογής των οικονομικών του εξαγγελιών. Η επιλεγείσα συντακτική δομή δίνει έμφαση στην τοποθέτηση του «δράστη», δηλαδή του Υπουργείου Οικονομικών, που σε συνδυασμό με το **αδειάζω**, έχει ως «στόχο»⁶⁰ την αναπαράσταση του οικονομικού προγράμματος του κόμματος ως αφερέγγυου. Πράγματι, η ενέργεια που επιτελεί το ΥΠΟΙΚ, είναι αρνητική για το ΣΥΡΙΖΑ ως αποδέκτη, που παριστάνεται εντέλει ως χαμένος, από αυτή την υπονοούμενη σύγκρουση. Το εκφώνημα συμπληρώνεται με την ελλειπτική πρόταση **οργή στο ΣΥΡΙΖΑ** που προβάλλει την αμηχανία του κόμματος να απαντήσει στις υπονοούμενες λογικές κατηγορίες –δεδομένου ότι προέρχονται από έναν ιδεολογικά ουδέτερο, τεχνοκρατικό θεσμό.

Στον τίτλο (4), η παρουσιάστρια χρησιμοποιεί την *ονοματοποίηση*, μια στρατηγική εξαιρετικής σπουδαιότητας για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης που επιδρά στην οπτική του κοινού για το αναπαριστώμενο, μέσω του δημοσιογραφικού λόγου, γεγονόςτος. Παράλληλα, η επιλεγμένη ονοματική φράση, μέσα από τη διαδικασία της *πραγματοποίησης* (reification), αναπαριστά στο μυαλό του δέκτη την αρνητική πορεία της χώρας, ως γεγονός πραγματικό. Η επιλογή⁶¹ των ουσιαστικών, αντιστοιχεί στην ορισμένη αντίληψη του ομιλητή για την περιγραφόμενη κατάσταση και στην επιδίωξη επιβολής μιας ορισμένης οπτικής (Λέανδρος, Παπαδοπούλου & Ψύλλα, 2011). Η επιλογή αυτή βασίζεται σε μία αξιολόγηση που έχει κάνει ήδη ο ομιλητής ανάμεσα στις πολλούς τρόπους με τους οποίους μπορούσε να εκφραστεί. Αυτό σημαίνει δηλαδή ότι η συγκεκριμένη επιλογή ως προϊόν αξιολόγησης απηχεί την ιδεολογική του τοποθέτηση. Εν προκειμένω, η λέξη **επιδείνωση**, που συνοδεύεται από την αιτιολόγηση **λόγω των εκλογών** χρωματίζει ιδεολογικά το εκφώνημα, αποκαλύπτοντας τη θέση της εκφωνήτριας για τις εκλογές. Με λίγα λόγια, πιστεύει ότι οι εκλογές δημιουργούν αρνητικές οικονομικές προοπτικές σε όλο το φάσμα της κοινωνίας. Η απόφαση αυτή δεν συνοδεύεται από τεκμηρίωση, ώστε ένας κριτικά σκεπτόμενος τηλεθεατής να εξάγει συμπεράσματα για τη συσχέτιση μεταξύ των εκλογών και της πορείας της οικονομίας. Άλλωστε, ετυμολογικά, η λέξη εμπεριέχει τα «δεινά», δημιουργώντας στο φαντασιακό του ακροατή μια εικόνα επερχόμενης οικονομικής δυσπραγίας.

Η «οικονομίστικη» αντίληψη που διαπερνά την πολιτική και κοινωνική ζωή εξηγεί την απήχηση αυτού του επιχειρήματος που θέλει να φοβίσει το κοινό, παρουσιάζοντας ως καθολική τη διαφωνία της κοινωνίας απέναντι στις εκλογές. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μία συγκαλυμμένη αντίθεση μεταξύ της οικονομικής σταθερότητας και του δημοκρατικού δικαιώματος του εκλέγεσθαι που πραγματώνεται μέσω του επιτονισμού του πρώτου όρου της σύγκρισης μέσω ενός ουσιαστικού αρνητικά φορτισμένου και ενός αξιολογικού επιθέτου που δίνει βαρύτητα στη συγκεκριμένη επιλογή.

Σύμφωνα με τη Φραγκάκη (2012, οπ. αναφ. στο Γούτσος, 2014:194) «τα επίθετα αποτελούν πόλο έλξης θετικής ή αρνητικής αξιολόγησης και εκφράζουν την ένταξη στην έσω-ή έξω-ομάδα». Άλλωστε, δεν είναι τυχαία η πρόταξη του ουσιαστικού επιδείνωση, που

⁶⁰ Το σύστημα της «μεταβιβαστικότητας» περιλαμβάνει τις «διαδικασίες», τους «συμμετέχοντες» δηλαδή το «δράστη» και το «στόχο» τον αποδέκτη και τις περιστάσεις (Στάμου, 2014:173)

⁶¹ Οι γλωσσικές επιλογές, ως ιστορικά και κοινωνικά διαμορφωμένο προϊόν, καθορίζουν τις σχέσεις του παραγωγού του λόγου με τον κόσμο, το κοινό και την ταυτότητά του (Fairclough 1989, οπ. αναφ. στον Χατζησαββίδη, 2001).

προσανατολίζει από την αρχή και αποκαλύπτει τη θέση της ομιλήτριας (Bollaertetal. (2013-2014). Επομένως, γίνεται φανερό ότι ο λόγος δεν είναι πληροφοριακός, όπως ορίζουν οι συμβάσεις του δημοσιογραφικού λόγου αλλά αξιολογικός και κατ' επέκταση ιδεολογικός.

Τα ουσιαστικά **αναμονή** και **αγωνία** εισάγουν τον παράγοντα εκλογικό σώμα στο εκφώνημα το οποίο παριστάνεται ταξικά αδιαφοροποίητο και του αποδίδονται συναισθηματικές στάσεις. Επίσης, υποβάλλονται τα συγκεκριμένα συναισθήματα και στους τηλεθεατές, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η οπτική τους, για το διακύβευμα των εκλογών.

Συμπέρασμα

Συνοψίζοντας, η οικονομία, όπως αυτή διαπλέκεται με τις εκλογές, μονοπωλεί την εσωτερική επικαιρότητα, όπως φαίνεται από τους τίτλους (2),(3), (4). Παράλληλα, στους τρεις τίτλους, επιχειρείται με λεξιλογικές και συντακτικές επιλογές να περιγραφεί αρνητικά το κόμμα που διεκδικεί την εξουσία, σε σχέση με την αξιοπιστία (3) και τα οικονομικά μέτρα που θα λάβει (2). Τα (4) υπονοεί ότι η οικονομική σταθερότητα εξαρτάται από το αποτέλεσμα των εκλογών. Ωστόσο, η αστάθεια συνάπτεται έμμεσα με το κόμμα που διαφαίνεται ότι θα κερδίσει τις εκλογές, καθώς οι δημοσκοπήσεις λειτουργούν ως περικείμενο. Έτσι, ακόμη κι αν δεν κατονομάζεται, το κοινό κατανοεί το δράστη που προκαλεί αβεβαιότητα στην αγορά. Τέλος, ο πρώτος τίτλος προλογίζει το κύριο θέμα, που αφορά και πάλι στις εκλογές, πράγμα που δικαιολογείται μεσούσης της προεκλογικής περιόδου. Το θέμα εισάγεται αξιολογικά με εξαίρεση την ανακοίνωση της δημοσκόπησης που εισάγεται περιγραφικά, κατευθύνοντας εξαρχής την αντίληψη του κοινού.

3.6 Σχολιαστική παρέμβαση-Μπάμπης Παπαδημητρίου (ίδιο δελτίο)

Ο κεντρικός σχολιασμός του δελτίου που γίνεται από έναν εξωτερικό συνεργάτη-αναλυτή του σταθμού, είναι ένας από τους βασικούς τρόπους κατασκευής της συναίνεσης, προς την κατεύθυνση των συμφερόντων του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, δηλαδή την επιβολή νέο-φιλελεύθερων πολιτικών. Επειδή η απήχηση των δελτίων ειδήσεων στο κοινό, καθώς αποτελούν τον κυριότερο τρόπο ενημέρωσής τους, είναι αναμφίβολη, επιτάσσει, την απόπειρα ανάλυσης μιας σχολιαστικής δημοσιογραφικής παρέμβασης, για να καταδειχτεί ο υπόρρητος τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν τη θέση τους, παρότι διεκδικούν να παρουσιάσουν ως αντικειμενική την παρέμβασή τους.

Αρχικά, το σχόλιο πραγματώνει τη διαπροσωπικής μετά-λειτουργία (Smith 1984, οπ. αναφ. στο MacDonald, 2002), ενώ σύμφωνα με τον Halliday (1999), αποτελεί το συντακτικό στοιχείο που εισάγει το διαπροσωπικό κοινωνικό στοιχείο στην εκφώνηση. Δηλαδή, ο δημοσιογράφος επιδιώκει μέσω του σχολίου να επικοινωνήσει τη θέση του προς το κοινό του.

Η σχολιαστική παρέμβαση, παρότι διεκδικεί το χαρακτήρα μιας αμερόληπτης και αντικειμενικής ανάλυσης είναι ιδεολογικά εμποτισμένη. Στα δελτία ειδήσεων επιτελεί τη λειτουργία του κυρίου άρθρου στις εφημερίδες, όπου διατυπώνεται απροκάλυπτα η θέση του γράφοντος, με τη μορφή σχολιασμού. Αυτό σύμφωνα με τον Πολίτη (2009: 279) «παράγεται μέσα σε συγκεκριμένο συμφραστικό και ιδεολογικό πλαίσιο, και διανέμεται μέσα από ένα εξίσου συγκεκριμένο σημειωτικό περιβάλλον», και απηχεί την πολιτική θέση της εφημερίδας. Δεδομένης, λοιπόν, της ομοιότητας του κεντρικού σχολιασμού με το κύριο άρθρο της εφημερίδας, ως προς τη λειτουργία και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, θα δείξω ότι το σχόλιο αίρει την αντικειμενικότητα και την ουδετεροφάνεια, πάνω στην οποία επιχειρεί να στηρίξει ο σταθμός το προφίλ του (ιστιότοπος του σταθμού).

Τα χαρακτηριστικά⁶² του κυρίου άρθρου υφίστανται κατ' αναλογία και στο τηλεοπτικό σχόλιο-δεδομένου του υβριδικού⁶³ χαρακτήρα του τηλεοπτικού λόγου, που εκφέρεται προφορικά αλλά διαθέτει στοιχεία γραπτότητας. Έτσι, κατέχει κεντρική θέση στη δομή του δελτίου, χρησιμοποιεί επιχειρήματα, αποσκοπεί στην πειθώ, και πραγματεύεται ένα σημαντικό πολιτικό και κοινωνικό μήνυμα. Διαθέτει εξάλλου, όλα τα χαρακτηριστικά της στρατευμένης δημοσιογραφίας δηλαδή συναισθηματική εκφραστικότητα, εικονοποιία, μεταφορική γλώσσα, στερεοτυπικές εκφράσεις. Η δε οπτική του σχολιαστή, που σύμφωνα με τη Lorda (2001 οπ. αναφ. στο Πολίτης, 2009: 274) έχει βαρύνουσα σημασία, είναι έκδηλη και ρυθμίζεται από τις παραμέτρους της εμπλοκής και της απόστασης.

Η παρέμβαση του δημοσιογράφου, δεν είναι αντικειμενική, καθώς ο σχολιασμός είναι εξ ορισμού, υποκειμενικός και μεροληπτικός, καθώς «ο κωδικοποιητής εισάγει μία κρίση, συσχετίζοντας έννοιες συμβάντων, αντικειμένων και ιδεών με τις προσωπικές του αξίες, κατεξοχήν υποκειμενικές (Werlich, 1983, οπ. αναφ, στον Πολίτη, 2009:280). Η πειθώ, εξάλλου, (Πολίτης, 2009,283)επιτυγχάνεται με τη μορφή υποδείξεων και παροχής οδηγιών. Σε αντιδιαστολή προς την «ουδετερότητα» της ενημέρωσης, ο σχολιασμός σε όλες του τις μορφές είναι “εμπαθής”. Επιπλέον, ο πρωτεύων κειμενικός τρόπος των “σοβαρών” σχολιαστικών ειδών είναι η μονολογική επιχειρηματολογία⁶⁴. Τέλος , σύμφωνα με το Debroucker (1995, οπ. αναφ. στο Πολίτης, 2009: 277) ο σχολιασμός διαφοροποιείται από την ενημέρωση ως προς 3 άξονες: θέμα, πρόθεση και θέση .

Εντούτοις, ο σχολιασμός ασκεί σημαντική επιρροή στο κοινό και διαμορφώνει την πολιτική του στάση, εξαιτίας της ανάγκης του για σωστή εκτίμηση της πραγματικότητας, που αδυνατεί να την πραγματοποιήσει, λόγω ελλιπούς πληροφόρησης και έλλειψης τεχνικών γνώσεων.

Κείμενο

(1) Δε μας εκπλήσσει η γραμμή προς τα κάτω».

(2) Μπ. «Χαμένη ευκαιρία, εδώ μιλάμε για πολλούς μήνες που θα χαθεί το ΑΕΠ άρα θα χαθούν δουλειές, θα χαθεί εισόδημα (...) και αυτό είναι μια ζημιά που προκαλείται από τις εκλογές» Όλοι ελπίζαμε ότι θα είναι μικρή, δε θα είναι μικρή

(3) «έχει πάντοτε επιβεβαιωθεί αυτός ο δείκτης, σωστά το λέει ο Ιπποφάντης. Άρα, πρέπει να κάνουν κάτι οι πολιτικοί, να επανέλθει η εμπιστοσύνη(...)ότι οι διαφορές δεν είναι τόσο μεγάλες»

(4) κίνδυνος για τη ρευστότητα θα υπάρξει, και αυτό το γράφει η ανακοίνωση της Τραπέζης της Ελλάδος, και είναι σωστό, αν μια κυβέρνηση πει ότι βγαίνω από το πλαίσιο μέσα στο οποίο ζούμε όλοι αυτή την εποχή.

⁶²Με βάση τον ταξινομικό πίνακα του Πολίτη (2009, 279).

⁶³Ο Πολίτης (2009) παραθέτει τη διαπίστωση του Fairclough (1992: 272, σχόλιο 3) ότι η κουλτούρα γενικότερα έχει αποικιστεί από την οικονομία, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν γκρεμιστεί τα σύνορα των διαφόρων ειδών λόγου, έχουν προκύψει υβριδικά με έκδηλο το στοιχείο της οικονομίστικης αντίληψης. Αυτό επιτυγχάνεται με το συγκερασμό στοιχείων ενημέρωσης, ακολουθώντας της αρχή της αξιοπιστίας, και στοιχείων που αποσκοπούν στη «σαγήνευση» του κοινού μέσω δραματοποιήσεων· πρβλ.σχόλιο 128.???

⁶⁴ Ο Gauthier (2002, οπ. αναφ. στον Πολίτη, 2009) αναλύοντας την επιχειρηματολογία του κυρίου άρθρου διαπιστώνει ότι περιλαμβάνονται αξιολογικές προβλέψεις, αποδοχή ή απόρριψη θέσεων και ενεργειών, υποθέσεις και αξιολογήσεις θέσεων, παράθεση συνεπειών και αξιολογήσεων καθώς και αριθμητικά δεδομένα, προς επίρρωση όσων υποστηρίζουν. Οι ισχυρισμοί τους ωστόσο, είναι αληθοφανείς επειδή δεν μπορούν να ελεγχθούν ως προς την τιμή αληθείας, δηλαδή την αντιστοιχία τους προς την πραγματικότητα. Η αποδεικτικότητα τους είναι μικρή ενώ επιστρατεύεται η συγκινησιακή πειθώ. Η θέση είναι προειλημμένη, και όλη η επιχειρηματολογία προσπαθεί να την αποδείξει.

Ανάλυση

Η βασική θέση που συγκροτεί την επιχειρηματολογία του συνίσταται στην οικονομική αστάθεια που επιφέρουν οι εκλογές. Τα επιχειρήματα του είναι συλλογιστικά, βασισμένα, ωστόσο, σε ένα γεγονός, την έρευνα του IOBE (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών), που διεξήχθη κατά την προεκλογική περίοδο. Έτσι, η χρονική σύμπτωση επιτρέπει την αιτιακή απόδοση της οικονομικής αστάθειας στις εκλογές, παρότι ενδέχεται να είναι αυθαίρετη και να οφείλεται σε άλλους παράγοντες. Παράλληλα, δεν δημοσιοποιούνται τα στοιχεία της έρευνας που θα επέτρεπαν στους τηλεθεατές να αποτιμήσουν ψύχραιμα και απροκατάληπτα το ρόλο των εκλογών στην οικονομική ζωή της χώρας. Η επιχειρηματολογία του, λοιπόν, εκκινεί από ένα γεγονός αλλά αναπτύσσεται με συλλογισμούς που μάλιστα δεν ολοκληρώνει, δεν τους συνδέει μεταξύ τους, ούτε τεκμηριώνει. Υπάρχει ωστόσο, υπόρρητη, συνεκτική γραμμή, που αφορά στη διενέργεια των εκλογών και το εκλογικό αποτέλεσμα που τα πραγματεύεται από την πλευρά της οικονομίας. Κινείται, λοιπόν, περισσότερο στη σφαίρα της δημιουργίας εντυπώσεων.

Αναλυτικότερα, στο (1) σχολιάζεται ο δείκτης ανάπτυξης που προκύπτει από στοιχεία του IOBE σχετικά με το οικονομικό κλίμα στη Ελλάδα. Ο δείκτης είναι πτωτικός, και καταγράφει αναταραχή, λόγω των πολιτικών εξελίξεων. Το **μας** είναι ψευδο-περιεκτικό και συμπεριλαμβάνει στη δική του εκτίμηση και εκείνη του κοινού, σα να είχαν δηλαδή την ίδια ερμηνεία για το γεγονός. Στην πραγματικότητα, βέβαια, επιχειρεί να επιβάλει τη δική οπτική, παρά να εκπροσωπήσει του κοινού, όπως φαίνεται από το **μας**. Στο (2) χρησιμοποιείται το ρητορικό σχήμα της παρήχησης επαναλαμβάνοντας το ρήμα **χάνω**, απευθυνόμενος στο φόβο των τηλεθεατών. Η σύνταξη είναι παθητική, επειδή ενδιαφέρεται να δώσει έμφαση στο αποτέλεσμα που είναι η «ζημιά». Η ενεργητική σύνταξη σε αυτή την περίπτωση, με δράστη τις εκλογές, δε θα είχε ισχυρή απήχηση στο κοινό, επειδή θα μπορούσε να εγείρει αντεπιχειρήματα στο μυαλό των τηλεθεατών και να αποδομήσει το επιχείρημά του. Επιπλέον, δε θέλει να διεγείρει τα δημοκρατικά ανταντακλαστικά των τηλεθεατών. Αντίθετα, προτάσσεται το αποτέλεσμα, ώστε οι ίδιοι να αποτιμήσουν τα οφέλη από την προσφυγή στις κάλπες. Αποφεύγει δηλαδή, να αποφανθεί φανερά, για την αναγκαιότητα των εκλογών, φοβούμενος ότι θα προσκρούσει στην αντίδραση του κοινού, που εκλαμβάνουν τις εκλογές ως την κατεξοχήν δημοκρατική διαδικασία. Σε ό, τι αφορά στο επίπεδο πειστικότητας του συλλογιστικού επιχειρήματος, συνδέει τις εκλογές με την απώλεια θέσεων εργασίας χωρίς να τεκμηριώνει αυτό το συμπέρασμα. Το επιχείρημα στερείται εγκυρότητας γιατί αποτελείται από μία μόνο προκείμενη που παρουσιάζεται ως απόφανση, ενώ στην πραγματικότητα είναι μία υπόθεση που διατυπώνει την υποκειμενική θέση του ομιλητή. Συνίσταται έτσι, ένας παραλογισμός «της λήψης του ζητουμένου⁶⁵» και δεν διαθέτει κατά συνέπεια αποδεικτική ισχύ.

Στο (3) παρατηρούμε την χρήση της ρηματικού φράσης **έχει επιβεβαιωθεί**. Αυτή η ρηματική φράση αυξάνει την βεβαιότητα, λόγω της επιλογής του παρακειμένου με συντελεσμένο ποιόν ενεργείας. Έτσι, η επιδείνωση της οικονομίας είναι το αποτέλεσμα της διεξαγωγής των εκλογών, δεδομένου ότι ο παρακείμενος εκφράζει το αποτέλεσμα μίας περίπτωσης. Επιπλέον, η χρήση του παρακειμένου τονίζει ότι ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό το περιεχόμενο του εκφωνήματος (Χατζηκυριακίδης, 2011:8). Επιπλέον, ο παρακείμενος συνοδευόμενος από το καθολικό χρονικό επίρρημα **πάντοτε**, δημιουργεί στον ακροατή την εντύπωση ότι η επιδείνωση θα εξακολουθεί να ισχύει και στο παρόν. Η χρήση του **πρέπει**, το οποίο είναι δείκτης δεοντικής τροπικότητας, επιχειρείται η δέσμευση των πολιτικών στην κατεύθυνση της συναίνεσης και της κυβέρνησης συνεργασίας, με διακύβευμα την ανάκτηση της **εμπιστοσύνης** από τους φορείς της αγοράς. Πρόκειται για ένα επιχείρημα εμποτισμένο στο λόγο του νεοφιλελευθερισμού, που δίνει απόλυτη προτεραιότητα στα

⁶⁵ Στους συγκεκριμένους συλλογισμούς, οι προκείμενες παρουσιάζονται ως αυταπόδεικτες χωρίς να είναι, αλλά βασίζονται στην εμπειρία και την υποκειμενική θεώρηση του πομπού, Β. Πρασάς (2011)

συμφέροντα των αγορών, ευφημισμός, αποκρύπτοντας σκόπιμα, την ταξική προέλευση των φορέων της αγοράς και των συμφερόντων που προωθούν. Η **εμπιστοσύνη**, λέξη με θετική συνδήλωση, υπονοείται ο καθησυχασμός των οικονομικών παραγόντων, αν επιδειχθεί άμβλυνση των διαφορών των δύο κομμάτων. Στόχος εδώ, είναι να δεσμευτούν⁶⁶ οι πολιτικοί αρχηγοί ενώπιον του ακροατηρίου ότι θα παραμερίσουν τις διαφορές τους για να αντιστραφεί το δυσμενές οικονομικό κλίμα που έχει περιγραφεί και αποτελεί το περιεχόμενο της εκφώνησης. Είναι προφανής η προσπάθεια «εκβιασμού» συναίνεσης των κομμάτων στην οικονομική πολιτική. Η προσλεκτική πράξη, εδώ, είναι δεσμευτική και απευθύνεται στα κόμματα.

Σχετικά με το περιεχόμενο, ο Γούτσος (2014) παρατηρεί ότι έχει υποκειμενική διάσταση και διαμορφώνεται από τις εισφορές του δημοσιογραφικού λόγου. Αναλυτικότερα, οι συνομιλητές αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα αποσπασματικά στη βάση ορισμένων γεγονοτικών σχημάτων που διαμεσολαβούν για να την κωδικοποιήσουν και αποκωδικοποιήσουν. Ο δημοσιογραφικός λόγος που είναι πληροφοριακός παρέχει τα σχήματα αυτά με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο βαθμό ώστε να αντιστοιχεί σε ορισμένες πολιτικές στοχεύσεις. Η νομιμοποίηση, εξάλλου, των ΜΜΕ ως αυθεντίας και οι ασύμμετρες σχέσεις μεταξύ των δημοσιογράφων και του κοινού, λόγω και της προνομιακής πρόσβασης στην πληροφόρηση, συμβάλει στην αποκλειστική παροχή γεγονοτικών που απαρτίζουν το περιεχόμενο. Ωστόσο, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αποκλειστικά ως παγιωμένο σύστημα ιδεών, καθώς εισάγονται σε αυτό νέα στοιχεία κατά την ανταλλαγή συνομιλιακών συνεισφορών, που μπορούν να μεταβάλουν την εσωτερική δομή του περιεχομένου. Σε ό,τι αφορά όμως στις εισφορές του δημοσιογραφικού λόγου, αυτές είναι λίγο ως πολύ ελεγχόμενες, μέσω της διαχείρισης των πληροφοριών, γεγονός που περιορίζει τη διαμόρφωση μιας ιδεολογικής θεώρησης διαφορετικής από κείνη που προωθούν.

Περνώντας στο (4), παρατηρούμε την χρήση του μελλοντικού ρηματικού τύπου **θα υπάρξει**. Προβλέπει τις συνέπειες επιλέγοντας μέλλοντα με συνοπτικό ποιόν ενεργείας. Ο ομιλητής εδώ «επιλέγει ένα σημείο θέασης έξω από το γεγονός» (Μόζερ, 2006-2008) και ως παρατηρητής, από απόσταση, δηλώνει ότι το εκλογικό αποτέλεσμα θα δημιουργήσει μια κατάσταση που δεν προϋπήρχε (είσοδος σε κατάσταση). Επιδιώκεται δηλαδή να παρουσιαστεί ως αντικειμενικό γεγονός, ιδωμένο ως σύνολο από απόσταση. Ωστόσο, η γραμματική αυτή κατηγορία εμπεριέχει μεγάλο βαθμό υποκειμενικότητας, πράγμα που δεν μπορεί να στηρίξει επαρκώς την επιδιωκόμενη ουδετεροφάνεια. Άλλωστε, το **θα** ως δείκτης τροπικότητας, εκφράζει περισσότερο τροπικότητα παρά μελλοντική πράξη σύμφωνα με τους Roberts & Roussou (2003: 59 οπ. αναφ. στον Χατζηκυριακίδη, 2011). Ο συνδυασμός του **θα** με το ρηματικό τύπο **υπάρξει** [-παρελθόν, +συνοπτικό], εκφράζει επιστημική τροπικότητα, ότι ο ομιλητής δηλαδή, δεσμεύεται για την αλήθεια της πρότασης που εκφωνεί, πράγμα που απηχεί και τη βούληση⁶⁷ του, δεδομένης της προέλευσης του «θα» από το θέλω, αυξάνοντας έτσι, το βαθμό της επιρροής⁶⁸ του στους τηλεθεατές. Στα ελληνικά εξάλλου, η μη συνοπτική όψη, δηλώνει το σύνηθες. Έτσι, ο δημοσιογράφος, υπαινίσσεται εδώ μία ασυνήθιστη κατάσταση που θα προκύψει από τις εκλογές. Τέλος, ο μέλλοντας χρησιμοποιείται προορατικά (Τσέλικας, 2012), όπως αρμόζει στο ρόλο του ως ειδικού που οι εξειδικευμένες γνώσεις του, του επιτρέπουν να προβαίνει σε εκτιμήσεις σε οικονομικά ζητήματα.

Όσον αφορά την πρόταση **«Βγαίνω από το πλαίσιο που ζούμε»**: Το «βγαίνω» αναπλασιώνει την ενδεχόμενη δήλωση της κυβέρνησης, σε ένα συνομιλιακό πλαίσιο

⁶⁶ Δεσμευτική προσλεκτική πράξη, Κ. Κανάκης(2014:62)

⁶⁷ Η τροπικότητα μπορεί να εκφράζει και επιθυμία, www.languageinconflict.org/the-world-through-language/hypothesising.html,

⁶⁸ Στην κοινωνική ψυχολογία, πειράματα (οπτικής πλάνης-Sheriff-, Asch κτλ) αποδεικνύουν ότι οι άνθρωποι τείνουν να συμμορφώνονται στις κρίσεις των άλλων, όταν είναι πλειοψηφία και όταν δεν είναι βέβαιοι για τη δική τους κρίση.

αναφοράς, για να κάνει πιο παραστατικό το εκφώνημά του. Ο ενεστώτας, αναπαριστά το περιεχόμενο σαν να συντελείται τη στιγμή της εκφώνησης του. Επιπλέον, στο σημείο αυτό, επιστρατεύεται η τεχνική της συνομιλοποίησης. Σύμφωνα με τον Χατζησαββίδη (2001:6), το συνομιλιακό ύφος μικραίνει την αποσταση μεταξύ κειμένου και αναγνώστη, φυσικοποιεί την πληροφορία και συμφύρει τα όρια ιδιωτικής και δημόσιας τάξης του λόγου, κατ' επιταγή, ενδεχομένως, του φαινομένου της «μεσοποίησης» της πολιτικής (Χατζησαββίδη, 2001:5). Εδώ, η υποτιθέμενη πρόθεση της κυβέρνησης, αναπαρίσταται με εξαρτημένο, από λεκτικό ρήμα («πει»), ευθύ λόγο, σε α' ενικό πρόσωπο σαν να απευθύνεται, αδιαμεσολάβητα, στο κοινό. Δημιουργεί, δηλαδή, την εντύπωση στο κοινό ότι ακούει την κυβέρνηση να λέει κάτι, τώρα, και μάλιστα να επιτελεί μια πράξη (Austin 1962, οπ. αναφ. στο Κανάκης 2014) ξεχνώντας ότι πρόκειται για μία εικασία, προερχόμενη από την εκτίμηση του δημοσιογράφου. Η λεκτική πράξη, πραγματώνεται με ρήμα δράσης σε χρόνο ενεστώτα, συνδυασμός που αυξάνει την απολεκτική ισχύ του εκφωνήματος, δηλαδή την έκφραση δήλωσης από την πλευρά της κυβέρνησης σχετικά με τις προθέσεις της. Ακόμη, ο προσδιορισμός του πλαισίου με την αναφορική πρόταση «**που ζούμε**», με ρήμα σε α' πληθυντικό-περιεκτικό, συσχετίζει τη δράση της κυβέρνησης έμμεσα με τις τύχες όλων μας. Χρησιμοποιείται α' πληθυντικό πρόσωπο που περιέχει και το κοινό ως συνομιλητή, αποσκοπώντας να το εμπλέξει περισσότερο στη συλλογιστική που αναπτύσσει, αυξάνοντας δυνητικά την επίδρασή του⁶⁹.

Το ίδιο πλαίσιο χαρακτηρίζεται στη συνέχεια, ως πλαίσιο των **συμπεφωνημένων**, πράξη τετελεσμένη και συνεπώς αδιαμφισβήτητη, «**μέσα**» στο οποίο και όχι «**έξω**» θα πρέπει να παραμείνει η χώρα. Με τα τοπικά επιρρήματα που συνιστούν τοπική δείξη⁷⁰, τα οποία αντιδιαστέλει με τη μορφή διπόλου (Nordquist, 2015), υποδηλώνει ο ομιλητής τη στάση του που είναι η παραμονή της χώρας εντός του πλαισίου. Η επιλογή της εξόδου μαρκάρεται αρνητικά και με τον εστιακό επιτονισμό του **έξω** κατά την εκφώνησή του. Επίσης, τα **μέσα** και **έξω**, υποδηλώνουν και την ψυχολογική του εγγύτητα (Κανάκης, 1996) και απόσταση σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το πλαίσιο των δεσμεύσεων που έχει ορίσει.

Συνοψίζοντας, ο δημοσιογράφος σχολίασε την έρευνα του IOBE σχετικά με την καταγραφόμενη οικονομική επιδείνωση, και τη συσχέτισε με τις εκλογές μέσω ενός ατελούς και άκυρου συλλογισμού. Το ίδιο επιχείρησε με την επανάληψη του **χάνω** και την επιλογή της **ζημιάς** για την αποτίμηση των εκλογών. Τέλος, επεδίωξε να δεσμεύσει έμμεσα την επερχόμενη κυβέρνηση στις υποχρεώσεις που είχε συμφωνήσει με του εταίρους, με έμμεσες προσλεκτικές πράξεις, δεσμευτικού χαρακτήρα. Με λίγα λόγια, ο δημοσιογράφος επιχειρεί να επιβάλει στους τηλεθεατές την σκέψη ότι η μεταβολή προκαλεί αποσταθεροποίηση, για αυτό κι αν συμβεί θα πρέπει να είναι μικρής κλίμακας ως προς την οικονομική πολιτική και τη σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δημοσκόπηση

Η επιλογή της δημοσκόπησης έγινε σκόπιμα, προκειμένου μέσα από την ανάλυση λόγου να δείχτεί ότι ένα ουδέτερο «εργαλείο» μπορεί να αποτελέσει όργανο κατασκευής συναίνεσης, μέσα από τη μεροληπτική γλωσσική διατύπωση των ερωτήσεων και του σχολιασμού κατά την παρουσίασή της.

Οι δημοσκοπήσεις αποτελούν ένα προσφιλέ, για τα ΜΜΕ, μέσο «τεκμηρίωσης και νομιμοποίησης του δημοσιογραφικού λόγου, αλλά και παραγωγής ειδήσεων». Πιο συγκεκριμένα, όπως παρατηρεί ο Μαυρής (2003), οι δημοσκόποι με τα ερωτήματα που

⁶⁹ Με δεδομένη τη συναισθηματική εμπλοκή του δέκτη σε θέματα που αφορούν το μέλλον του, γίνεται πιο αποτελεσματική η τεχνική της πειθούς (Παπαστάμου, 2009:247).

⁷⁰ οι δείκτες της εγγύτητας και της απόστασης χρησιμοποιούνται για τη διατύπωση συναισθηματικής εμπλοκής ή απόστασης σε σχέση με τις «οντότητες αναφοράς» (Μπέλα, 2014: 244)

θέτουν, ορίζουν την ημερήσια διάταξη της πολιτικής θεματολογίας, ήτοι την ατζέντα, καθώς αναδεικνύουν τα ζητήματα εκείνα που θεωρούν ότι απασχολούν το κοινό και διαμορφώνουν την πολιτική τους στάση. Ωστόσο, τα τιθέμενα ερωτήματα είναι λίγο πολύ σχηματοποιημένα και αφορούν σε περιφερειακά ζητήματα της πολιτικής και στην πρόκληση εντυπώσεων, όπως καταλληλότητα πρωθυπουργού, δημοφιλία πολιτικών αρχηγών και πρόβλεψη του αποτελέσματος, επιφέροντας έτσι την υποβάθμιση της πολιτικής σε ήσσονα, επικοινωνιακής φύσης ζητήματα και την συσκότιση των όρων και των συνθηκών που καθορίζουν το πολιτικό γίνεσθαι. Εξάλλου, ο τρόπος παρουσίασης τους μπορεί να οδηγήσει στη «χειραγωγική τους χρήση». Αναλυτικότερα, σύμφωνα και πάλι με τον Μαυρή (2003), τα αποτελέσματά τους γίνονται αφορμή για σχολιασμό από τους δημοσιογράφους και τους πολιτικούς, καθώς θεωρούνται αυθεντικοί δείκτες των αντιδράσεων και του βαθμού αποδοχής μιας πολιτικής από το κοινό.

Απότοκος αυτής της παραδοχής, είναι η προσαρμογή, αφενός, της επικοινωνιακής, και όχι μόνο, πολιτικής των κομμάτων στις αποτυπούμενες πεποιθήσεις του κοινού, αλλά και η διαμόρφωση των πολιτικών κριτηρίων των ψηφοφόρων. Άλλωστε, μερικές φορές, παρουσιάζονται διαστρεβλωμένα, επιλεκτικά ή με τρόπο που να πριμοδοτείται έμμεσα ένα κόμμα, π.χ. μέσω της οπτικής αναπαράστασης, του επισταμένου σχολιασμού σε ένα εύρημα, και βέβαια, των τιθέμενων ερωτημάτων, επειδή η ισχύουσα δεοντολογία για την παρουσίαση των δημοσκοπικών ευρημάτων δεν είναι δεσμευτική για τα ΜΜΕ.

Τέλος, ενισχύεται ο ηγεμονικός ρόλος της τηλεόρασης στην κάλυψη των εκλογών και κατ' επέκταση η επιρροή τους στην κρίση των ψηφοφόρων. Το μιντιακό σύστημα καθίσταται έτσι προνομιακός συνομιλητής με τους πολιτικούς και συνδιαχειριστής της πολιτικής ζωής.

Στη συγκεκριμένη δημοσκόπηση, οι ερωτήσεις κινούνται στη θεματική της πρόβλεψης του εκλογικού αποτελέσματος, (18), (19), της δημοτικότητας των πολιτικών αρχηγών (4),(6), της καταλληλότητάς τους για διακυβέρνηση (5), της συναίνεσης στη δημιουργία οικουμενικής κυβέρνησης (7),(11), του διλήματος για την παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη (9),(10),(15), (16) .

Κείμενο

(1) **«Τελική ευθεία».**

(2) **Με το πολιτικό σκηνικό να έχει πάρει φωτιά**

(3) **«Η αντιπαράθεση των μονομάχων είναι πλέον ανοιχτή σε όλα τα επίπεδα, ενώ στη μάχη πέφτουν...»**

(4) **Ισοπαλία ως προς τη διαχρονική αύξηση της δημοτικότητάς τους, αντανακλά τη δυναμική της πόλωσης»**

(5) **Bradeferre** μεταξύ των δύο. Το ερώτημα είναι **εσείςπροσωπικά** ποιον θεωρείται **πιο κατάλληλο** να βγάλει την χώρα από την κρίση και να **αντιμετωπίσει** τα οικονομικά της προβλήματα».

(6) **«Φαίνεται μια υπεροχή του πρωθυπουργού».**

(7) **«Συνεχίζει να προηγείται η οικουμενική κυβέρνησησταθερά, το είδαμε και τον προηγούμενο μήνα αυτό. Ενδιαφέρουσα μεταστροφή της κοινής γνώμης σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια που όλοι επιθυμούσαν αυτοδύναμες κυβερνήσεις»**

(8) **«και να προεξοφλούν ότι είναι πολύ πιθανό να συμβεί κάτι τέτοιο και πάλι»**

(9) **ποιο θα τους ανησυχούσε ως προς την πορεία της χώρας**

(10) **«Προσαρμοστήκαμε στη λογική του διλήματος φόβος η ελπίδα(?)**

(11) **Είναι φανερό ότι τους πολίτες ανησυχούν οι αυτοδύναμες κυβερνήσεις. Ναι δε θέλουν αυτοδύναμες κυβερνήσεις(...) Ανησυχούν αν κάποιος θα έχει αυτοδύναμη κυβέρνηση».**

(12) **«Βρίσκω πολύ ενδιαφέρον και το επόμενο ερώτημα που έχετε διατυπώσει στους πολίτες».**

(13) **«Έχει σημασία και για την στρατηγική των κομμάτων».**

(14) «Η αίσθηση ότι πρόκειται για **ντέρμπυ**».

(15) «**Απειλή που θα εκτοξευθεί** από τη Ευρώπη»

(16) «Ξαφνικός **φόβος** που συνδέεται με το **άλλο**».

(18) «Το κέρδος **για την αντιπολίτευση** είναι ότι δεν μπορεί η κυβέρνηση να **μειώσει** τη διαφορά».

(19) «Τίθεται ως διακύβευμα ποιος **θα είναι πρώτος**, αυτό τους **ενδιαφέρει**».

(20) «**Σφαγή** της τρίτης θέσης».

Ανάλυση

Η διατύπωση «**τελική ευθεία**» στο (1) αποτελεί ένα από τα προσφιλή κλισέ⁷¹ των δημοσιογράφων. Οι στερεότυπες εκφράσεις συγκροτούν έναν ιδιαίτερο κώδικα επικοινωνίας των ΜΜΕ, που διαμορφώνεται από την «ανοίκεια» χρήση της γλώσσα με στόχο «να εκφραστούν σύνθετες έννοιες με ευκρίνεια (Johnson, 2012)». Ωστόσο, η αποκωδικοποίηση αυτής της ιδιαίτερης «διαλέκτου», προϋποθέτει ένα κοινό εξοικειωμένο με αυτή, που να ανήκει στην ίδια πραγματολογική σφαίρα, αφού δημιουργεί υπονοήματα που δεν μπορούν να προσπελαστούν από το τυπικό σύστημα της γραμματικής. Η λειτουργία που επιτελούν είναι κυρίως συγκινησιακή με τη δημιουργία συνδηλώσεων προορισμένων στο συναισθηματικό επηρεασμό του τηλεθεατή. Παρόλα αυτά, η πυκνή χρήση των «κλισέ» εγκλωβίζει τη δημιουργική έμπνευση (Boyd, 2008, οπ. αναφ. στο Nordquist, 2015) ενώ ως υφολογική επιλογή, είναι αρκετά δύσκαμπτη. Η ονοματική φράση, λοιπόν, **τελική ευθεία**, έχει μεταφερθεί από τον αθλητικό λόγο, προκειμένου να παραλληλιστεί η εκλογική αναμέτρηση με αγώνα δρόμου. Η μεταφορά αυτή παρέχει στον τηλεθεατή σχήματα ερμηνείας από τον χώρο του αθλητισμού, διαφορετικής τάξης και διακυβεύματος κοινωνική εκδήλωση, που σχηματοποιεί και απλοποιεί τις διαδικασίες του πολιτικού διαλόγου. Στο (4), την ίδια λειτουργία έχει και ο χαρακτηρισμός **ισοπαλία**, για το καταγραφόμενο ποσοστό της δημοτικότητας των πολιτικών αρχηγών.

Στο (2) εικονοποιείται η σφοδρότητα της αντιπαράθεσης με τη λέξη **φωτιά** που αποτελεί άλλη μία τετριμμένη έκφραση του δημοσιογραφικού λόγου.

Στο (3) παρομοιάζονται οι επερχόμενες εκλογές με μάχη⁷² και τα κόμματα που προηγούνται και διεκδικούν τη διακυβέρνηση παρομοιάζονται ως μονομάχοι. Η διατύπωση αυτή αντανάκλα την «εννοιολογική μεταφορά» (conceptual metaphor) δομεί την αντίληψη της παρουσιάστριας για τις εκλογές. Δηλαδή, τα δύο κόμματα αποκτούν ανθρώπινη οντότητα⁷³ και ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την κατάκτηση της νίκης, ως μοναδικού διακυβεύματος. Έτσι, παραγνωρίζεται σκόπιμα ότι τα κόμματα αποτελούν θεσμούς που εκπροσωπούν οργανωμένα ταξικά συμφέροντα και πρεσβεύουν διακριτή οικονομική και πολιτική θεώρηση της πραγματικότητας, που αντανάκλαται στις πολιτικές αποφάσεις και δράσεις. Ο μεταφορικός λόγος γίνεται κατανοητός μέσα σε ένα πραγματολογικό πλαίσιο και βασίζεται στη διακειμενικότητα. Ακόμη, ενεργοποιείται το θυμικό του κοινού, αυξάνοντας την πόλωση, αποπροσανατολίζοντας τη συζήτηση από τον πυρήνα της πολιτικής δηλαδή, την ανταλλαγή επιχειρημάτων και προτάσεων για την επίλυση πρακτικών ζητημάτων.

⁷² Η προπαγάνδα βασίζεται σε τέσσερα βασικά κίνητρα, ομαδικά, συλλογικά, που υπάρχουν σε κάθε άνθρωπο, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό: το πολεμικό κίνητρο, που κινητοποιεί μάζες με μαχητική, διεγερτική συνθηματολογία, το κίνητρο των αναγκών που αναφέρεται σε γενικές ανάγκες της συντήρησης των ανθρώπων, το κίνητρο της χαράς και το κίνητρο της στοργής.

⁷³ Personification is an ontological metaphor that allows us to make sense of our world in human terms but it is also closely connected with traditional forms of myth, as it exploits the common tendency to ascribe (mythological) personality (Lakoff and Johnson, 1980, οπ. αναφ. στο Kittis & Milapides 1997).

Ακόμη, η αντίληψη που διαμορφώνουν οι τηλεθεατές για την πολιτική είναι ενδεχομένως απαξιωτική (Bollaertetal. (2013-2014), αφού αντιλαμβάνονται ως μοναδικό διακύβευμα της αντιπαράθεσης τη νίκη, αποσυνδεδεμένη από το πολιτικό πρόγραμμα κάθε παράταξης. Τα κόμματα παραλληλίζονται ως ανταγωνιζόμενες ομάδες, με μοναδικό προορισμό την κατάκτηση της νίκης, στην οποία εδράζουν και άλλα συμφέροντα.

Στο (14) πάλι παρομοιάζεται η αντιπαράθεση με **ντέρμπυ**, αντλώντας την ορολογία από ένα άλλο ανταγωνιστικό πεδίο, τον χώρο του ποδοσφαίρου, που είναι συνυφασμένος με τη διαφθορά και τη διαπλοκή. Η συνάρτηση αυτή δημιουργεί ένα απαξιωτικό υπονόημα για την πολιτική.

Η αναφορά της λέξης **πόλωση** στο (4), είναι σκόπιμη για να υποβάλει στους τηλεθεατές τη νοητική αναπαράσταση του άκρατου ανταγωνισμού, χωρίς να προσδιορίζεται, ταυτόχρονα, το πεδίο της αντιπαράθεσης. Ακόμη, στο (4) διακρίνουμε ένα βασικό ερώτημα που τίθεται σε κάθε δημοσκόπηση και αφορά στη δημοτικότητα των πολιτικών αρχηγών. Ο τόπος αυτός, παρμένος από το πλαίσιο του καλλιτεχνικού λόγου, μεταφέρεται και στην πολιτική και ανάγεται στη συμβιωτική σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ πολιτικής και ΜΜΕ, όπως έχει καταδειχτεί σε προηγούμενη υποενοότητα της παρούσας εργασίας. Έτσι, επιβάλλεται η θεώρηση της πολιτικής με «μιντιακούς» όρους που αποσπά το εκλογικό σώμα από τη σύγκριση πολιτικών θέσεων.

Στο (5), συνεχίζεται να εικονοποιεί την πολιτική αντιπαράθεση με όρους μάχης, που επιτείνεται στο εκφώνημα (20) με τον όρο **σφαγή** σημαίνοντας την ένταση του ανταγωνισμού για την τελική κατάταξη.

Με το **εσείς** απευθύνει το ερώτημα στο κοινό, αποδίδοντας του το ρόλο του συνομιλητή. Δημιουργεί την ψευδαίσθηση του διαλόγου με αυτό, αφού στην πραγματικότητα το υποβιβάζει στο ρόλο του καταναλωτή που καλείται να διαλέξει ανάμεσα σε περιορισμένες επιλογές, που δεν τον εκπροσωπούν κατ'ανάγκη. Οι κλειστού-τύπου ερωτήσεις στις οποίες φαίνεται να βασίζεται η παρούσα δημοσκόπηση, χειραγωγούν τη γνώμη του κοινού και δεν παρέχουν καμία άλλη χρήσιμη πληροφορία για τους ερευνητές, όπως τους λόγους για τους οποίους επελέγη η συγκεκριμένη απάντηση. Είναι δε, ευρέως αποδεκτό ότι το είδος των ερωτήσεων σχετίζεται με το είδος και τον σκοπό της έρευνας. Εν προκειμένω, ο στόχος είναι η δημιουργία εντυπώσεων, αφού δεν προσδιορίζονται και δε συγκεκριμενοποιούνται οι ιδιότητες του χαρακτηρισμού **κατάλληλος**. Ακόμη, το ερώτημα αυτό παραλληλίζει τους πολιτικούς με μάνατζερς, απηχώντας τη νεοφιλελεύθερη αντίληψη της πολιτικής ως διαχείρισης.

Το **αντιμετώπιση** αναφέρεται σε υλικές διαδικασίες και παραπέμπει στην ικανότητα και αποφασιστικότητα του δράστη να φέρει σε πέρας μια δύσκολη αποστολή. Στο (6), η απάντηση στο ερώτημα που τέθηκε στο προηγούμενο εκφώνημα (5), αποδίδεται με το ουσιαστικό **υπεροχή** που δημιουργεί μία θετική εικόνα για τον πρωθυπουργό, αναδεικνύοντας την κατάταξή του, σε σχέση με τους υπόλοιπους αρχηγούς. Το αποτέλεσμα θα ήταν διαφορετικό αν χρησιμοποιούσε το **προηγείται** που θα έδινε την εντύπωση ότι τα ενδεχόμενα είναι ανοιχτά, αφού δεν τελείωσε η εκλογική αναμέτρηση. Με το **υπεροχή**, αντίθετα, δημιουργεί την εντύπωση, μιας παγιωμένης κατάστασης. Απηχείται και πάλι, η διχαστική, πολεμική οπτική για το εκλογικό αποτέλεσμα. Το **φαίνεται** εδώ, χρησιμοποιείται δηλωτικά και ως αποτέλεσμα λογικής διεργασίας που εκφράζει συμπέρασμα, κατ'αντιστοιχία του **είναι φανερό** στο (7).

Στο (7), η πρόταση μαρκάρεται από το **συνεχίζει**, στο οποίο εστιάζει ο ομιλητής, γι' αυτό και το προτάσσει. Ως προς την εσωτερική του σύσταση και το εξακολουθητικό ποιον ενεργείας, δηλώνει την σταθερότητα μιας κατάστασης. Το επίρρημα **σταθερά**, εμφανίζει ότι και το ρήμα, και ισχυροποιεί έτσι την απόφασή του σχετικά με το δημοσκοπικό εύρημα. Η διαφαινόμενη, σύμφωνα με τη δημοσκόπηση, συναίνεση του εκλογικού σώματος σε κυβέρνηση συνεργασίας, σχολιάζεται ως **μεταστροφή**, δηλαδή αλλαγή στάσης. Προεξοφλείται και πάλι ως παγιωμένη μία απάντηση που ενδέχεται να είναι μία τάση,

προσδιορισμένη από τη χρονική στιγμή της έρευνας. Άλλωστε, το είδος της ερώτησης (καθοδηγούμενη) δεν επιτρέπει την ανάγνωση της απάντησης ως στάση, αφού δεν είναι δυνατόν να διερευνηθούν οι γνωστικές και συναισθηματικές παράμετροι αυτής. Δηλαδή, δεν δίνεται η δυνατότητα στους ερωτώμενους να εξηγήσουν γιατί έδωσαν αυτή την απάντηση, ώστε να φανεί κατά πόσο πρόκειται για μια αποκρυσταλλωμένη ή συγκυριακή αντίληψη, προϊόν χειραγώγησης από τα ΜΜΕ.

Επίσης, αντιδιαστέλλεται με την προηγούμενη στάση που ευνοούσε τις μονοκομματικές κυβερνήσεις. Η προτίμηση σε μονοκομματικές κυβερνήσεις, παρουσιάζεται ως **επιθυμία**, μία κατάσταση που βασίζεται περισσότερο στις βουλευτικές και λιγότερο στις ορθολογικές ψυχικές δυνάμεις. Για τον κοινό νου, οι επιθυμίες είναι συνώνυμες κατά κύριο λόγο με ανορθολογισμό. Έμμεσα λοιπόν, εκφράζεται η αντίθεση ανάμεσα στις επιλογές του παρελθόντος και στην τωρινή στάση, που έχει προκύψει από την επίδραση συναισθηματικών παραγόντων.

Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται να εκφραστούν οι εσωτερικές νοητικές διαδικασίες του κοινού, που ερμηνεύονται ως **ανησυχία** συνδεδεμένη με κάποιον υπόρρητο φόβο, ανασφάλεια ή έλλειψη εμπιστοσύνης. Στο σχόλιο, η υποθετική πρόταση «**αν κάποιος θα έχει αυτοδύναμη κυβέρνηση**», υποδηλώνεται ως υποκείμενο της ανησυχίας το κόμμα που διεκδικεί την αυτοδυναμία. Η διατύπωση αυτή μπορεί να αποκωδικοποιηθεί από τους τηλεθεατές γιατί είναι γνωστή η στόχευση κάθε κόμματος, σε προεκλογικές περιόδους. Επίσης, οι τηλεθεατές, ανήκοντας στο ίδιο πραγματολογικό σύμπαν με τους ομιλητές, οδηγούνται υπόρρητα να ερμηνεύσουν ως αιτία της ανησυχίας τη φαύλη διακυβέρνηση των προηγούμενων αυτοδύναμων κυβερνήσεων. Αυτή η έμμεση υπόμνηση της κακοδιοίκησης συνδέεται με την ανησυχία των ερωτώμενων και γίνεται κριτήριο ψήφου και για τους τηλεθεατές, στους οποίους απευθύνεται η έρευνα.

Ακόμη, η αυθαίρετη ερμηνεία της αποτυπούμενης γνώμης του κοινού, σημαίνεται από τον ομιλητή ως βεβαιότητα, με τη ρηματική φράση **είναι φανερό**. Υποβάλλει, έτσι, στους τηλεθεατές ως σχήμα ερμηνείας το φόβο, που, ως κατεξοχήν ανορθολογικό συναίσθημα, ανέλεγκτο από τη λογική, καταλύει την ορθολογική λήψη αποφάσεων.

Στο (8) ερμηνεύεται η νοητική αναπαράσταση του εκλογικού σώματος για το αποτέλεσμα των εκλογών. Επιτελείται μία εκφραστική λεκτική πράξη που εκφράζει την υποτιθέμενη εκτίμηση του. Η δημοσιογράφος αποδίδει το υποτιθέμενο σκεπτικό των εκλογέων, με ρήμα νοητικών διαδικασιών, ενώ στην πραγματικότητα προσπαθεί να το επιβάλει. Το **προεξοφλούν** είναι ένα ρήμα, που από τη σημασία του προδίδει αποφασιστικότητα. Επομένως, παρουσιάζεται στους ακροατές της έρευνας, ως μια συντελεσμένη απόφαση του εκλογικού σώματος

Στο ερώτημα (9), αφήνεται η πρωτοβουλία στους ερωτώμενους να εκφράσουν την ανησυχία τους για την πορεία της χώρας. Το **ανησυχούν** εκφράζει νοητικές διαδικασίες, προσανατολίζει όμως ταυτόχρονα τους ερωτώμενους στο είδος της απάντησης. Το ερώτημα είναι ασαφές ενώ δε δηλώνεται το είδος (Schuman&Presser 1979)⁷⁴ των ερωτήσεων με τις οποίες συνελέγησαν τα αποτελέσματα. Εξάλλου, οι δημοσκόποι που κατασκευάζουν το ερωτηματολόγιο, έχουν τη δυνατότητα να εκμαιεύσουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, αποφασίζοντας για το είδος των ερωτήσεων, τη σειρά και τη διατύπωση τους. Οι ψηφοφόροι, εξάλλου, έχουν ενστερνιστεί ως κεντρικό διακύβευμα των εκλογών την παραμονή της χώρας στο ευρώ και την ευρωζώνη, δεδομένου ότι είναι το κύριο θέμα στη δημοσιογραφική ατζέντα όλων των ενημερωτικών εκπομπών. Έτσι, η απάντηση που προέκυψε, δεν διαβεβαιώνει τις πραγματικές ανησυχίες των πολιτών, ούτε ότι ο φόβος

⁷⁴ Οι ερωτήσεις διακρίνονται σε close-ended, που ζητούν από τους ερωτώμενους να επιλέξουν μέσα από μία προκαθορισμένη λίστα απαντήσεων ή να απαντήσουν μονολεκτικά με ναι ή όχι και τις open-ended που ζητούν αναπτυγμένες απαντήσεις που ερμηνεύουν από γνωστική και συναισθηματική σκοπιά τη θέση τους(<http://www.d.umn.edu>).

αποτελεί εκλογικό κριτήριο να και προβάλλεται ως τέτοιο γιατί μόνο αυτό ερωτάται στη δημοσκόπηση. Σε ό,τι αφορά στο αντικείμενο της ανησυχίας, η απάντηση κατευθύνθηκε από την επιλογή του ρήματος αφενός, και αφετέρου, επειδή οι ερωτώμενοι είχαν ενστερνιστεί ως λόγο ανησυχίας την παραμονή στην ευρωζώνη, λόγω της προβολής αυτού του ενδεχόμενου από τα ΜΜΕ.

Στο (10) η δημοσιογράφος αποφαινεται ότι έχει παγιωθεί στη συνείδηση του κοινού το δίλημμα για τις πολιτικές που πρεσβεύει κάθε κόμμα και κατευθύνουν την προεκλογική εκστρατεία. Αυτές αποδίδονται με ουσιαστικά που εκφράζουν συναισθήματα (φόβος και ελπίδα), συνεπείς στη δημοσιογραφική γραμμή της πραγμάτευσης του θέματος με ψυχολογικούς όρους, με στόχο να «εκβιάσουν» τη συναίνεση του κοινού. Το α' πληθυντικό εδώ είναι περιεκτικό και χρησιμοποιείται για να δημιουργήσει οικειότητα με τους ακροατές, που συμμαρμίζονται τις ίδιες ανησυχίες και την ίδια οπτική για το πολιτικό διακύβευμα.

Στο (15) υπονοείται η έξοδος της χώρας από την ευρωζώνη και χαρακτηρίζεται ως **απειλή**, επιτείνοντας το κλίμα φόβου και ανησυχίας που δημιουργήθηκε από τα προηγούμενα και συνεχίζεται το επόμενο εκφώνημα. Η παθητική σύνταξη, εμφανίζει την απειλή, που είναι άλλωστε και ο στόχος της εκφώνησης, αλλά ταυτόχρονα απομακρύνει το δράστη, Ευρώπη, από το αντιληπτικό πεδίο του δέκτη, και τον αποστασιοποιεί από αυτό. Η χρήση των άψυχων ουσιαστικών, εξάλλου, αποκρύπτει την προθετικότητα (Bollaertetal. 2013-2014). Ως εκ τούτου, περιγράφεται σαν μία κατάσταση δεδομένη, ενώ ο δέκτης δεν εξετάζει τα κίνητρα ή τις σκοπιμότητες μιας τέτοιας κίνησης από την πλευρά της Ε.Ε. Έτσι, αυτό που υπονοείται, στην προκειμένη περίπτωση, είναι ότι η Ευρώπη τηρεί στάση αναμονής για τη δράση της νέας ελληνικής κυβέρνησης, ενώ η επαπειλούμενη έξοδος από αυτήν, συνεπάγεται την έξοδο από την χορεία των αναπτυγμένων κρατών. Με άλλα λόγια, η στάση που θα επιδείξει η ελληνική κυβέρνηση, θα κρίνει αν θα υλοποιηθεί ή όχι η απειλή.

Τέλος, η αποσιώπηση του ανθρώπινου παράγοντα που αντικαθίσταται από το αφηρημένο συμπεριληπτικό ουσιαστικό «Ευρώπη», θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως αποφυγή αναφοράς σε πρόσωπα που έχουν συνδεθεί με τις μνημονιακές πολιτικές και θα διέγειραν αρνητικά συναισθήματα για τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Ακόμη, η Ευρώπη παριστάνεται ως ένα συμπαγές και ομοιόμορφο σύνολο, που συγκροτεί ένα αρραγές μέτωπο, δυσχεραίνοντας περαιτέρω το έργο της ελληνικής κυβέρνησης.

Στο (16) το δημοσκοπικό εύρημα που παρουσιάζεται συνδέεται με το ενδεχόμενο της εξόδου και το χαρακτηρίζει ως **φόβο** για την πορεία της χώρας. Εντείνει με άλλα λόγια, το κλίμα της ανασφάλειας. Με την αντωνυμία **άλλο** πραγματοποιεί κειμενική δείξη συνδέοντας την πρόταση με την προηγούμενη, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η αναπαράσταση ότι οι πολίτες φοβούνται την έξοδο από την ΕΕ.

Στο (17), η δημοσιογράφος προωθεί εμπορικά κάποιο επόμενο δελτίο όπου θα παρουσιαστούν κι άλλες δημοσκοπικές έρευνες, απευθυνόμενη στην πρόκληση ενδιαφέροντος στους τηλεθεατές. Ταυτόχρονα, υπονοεί ότι τα αποτελέσματα είναι προσωρινά και ρευστά, με στόχο να μειώσει την ενδεχόμενη επιρροή των αποτελεσμάτων εκείνης της ημέρας, στη διαμόρφωση της εκλογικής στάσης των τηλεθεατών⁷⁵.

Στο (18), αναφέρεται, κλείνοντας, στην πρόβλεψη του εκλογικού αποτελέσματος που πριμοδοτώντας το κυβερνών κόμμα που φαίνεται να χάνει τις εκλογές. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας ενεργητική σύνταξη, βάζοντας υποκείμενο την κυβέρνηση και αποδέκτη την αντιπολίτευση, συμπεραίνεται ότι η διαφαινόμενη νίκη οφείλεται στην

⁷⁵ Στον ιστιότοπο του παρατηρητηρίου της publicissue ερμηνεύεται ο τρόπος που οι δημοσκοπήσεις επηρεάζουν την εκλογική στάση των τηλεθεατών. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στη θεωρία του "άρματος της εξουσίας" (bandwagon effect). Συγκεκριμένα, «οι θεωρίες που αναφέρονται στην πρώτη ομάδα υποστηρίζουν πως ο ψηφοφόρος τείνει να ακολουθεί κατά τρόπο μιμητικό τη συμπεριφορά ή την προτίμηση της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος. Το εν λόγω bandwagon effect αναφέρεται επίσης -με τρόπο μειωτικό- ως «αγγελικό ένστικτο», για να προσδιορίσει την τάση των ψηφοφόρων να ακολουθούν το πλήθος, χωρίς να εξετάζουν κριτικά τα μειονεκτήματα ή πλεονεκτήματα του υποψηφίου που αποφασίζουν να στηρίξουν».

αδυναμία της κυβέρνησης και όχι στη δυναμική της αντιπολίτευσης που περιθωριοποιείται από αυτή τη σύνταξη.

Στο (19), χρησιμοποιώντας απόφαση αποτυπώνονται και πάλι εσωτερικές διεργασίες, που ως νοητικά συμβάντα δεν είναι επαληθεύσιμα. Πρόκειται στην ουσία για ψευδο-απόφαση, τελέσφορη, ωστόσο, για την κατασκευή συναίνεσης αφού μορφοποιεί τη στάση του κοινού. Η απόδοση εσωτερικών αναπαραστάσεων με ρήματα νοητικών διαδικασιών- εδώ, αντιληπτικών διαδικασιών, (perception processes), βασίζεται στην αξίωση των δημοσιογράφων να εκπροσωπήσουν την κοινή γνώμη. Ο Bourdieu (1999: 152) όμως, παρατηρεί ότι τα ΜΜΕ διαμορφώνουν την ομάδα της οποίας στη συνέχεια παρουσιάζονται ως εκπρόσωποι. Προβάλλουν δηλαδή ως κοινή γνώμη τη δική τους αναπαράσταση. Εκλαμβάνεται ως έγκυρη, επειδή ο εκπρόσωπος είναι φορέας του συμβολικού κεφαλαίου που του έχει εναποθέσει η ομάδα. Ο Bourdieu την χαρακτηρίζει ως κοινωνική μαγεία.

Τέλος, στο (12), (13) γίνεται φανερή η τάση για καθοδήγηση καθώς και η συμβιωτική σχέση πολιτικής και ΜΜΕ. Έτσι, στο (12) με τον κατηγορούμενο **ενδιαφέρον** προσανατολίζει τη γνώμη του κοινού, δεδομένου ότι επέχουν ρόλο αυθεντίας στη συνείδηση του κοινού, και με το (13) υποδεικνύει, με στόχο να κατευθύνει, έμμεση κατευθυντική πράξη, τι είναι σημαντικό για την επικοινωνιακή πολιτική των κομμάτων, κύρια συνισταμένη της νίκης ενός κόμματος.

Συμπέρασμα

Ακόμη και στα περιορισμένα πλαίσια της παρουσίασης ενός τεκμηρίου, που η αντικειμενικότητα του δεν υπόκειται σε κριτική, παρότι παραγνωρίζεται η σχέση μεταξύ του τρόπου συλλογής του υλικού και του αποτελέσματός του, επιτυγχάνεται ο προσανατολισμός της κοινής γνώμης.

4. ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Κριτική Ανάλυση Λόγου ερευνά τη σχέση μεταξύ του λόγου και της εξουσίας. Όπως αναφέρει ο Blommaert (2006:511), οι Bakhtin/Voloshinov πιστεύουν πως «η γλώσσα ενσωματώνει και αρθρώνει την εμπειρία των κοινωνικών φαινομένων: της πάλης, του ανταγωνισμού, της αλλαγής. Για αυτό και τα γλωσσικά σημεία είναι φορείς ιδεολογίας. Επιπλέον, η χρήση της γλώσσας αντανακλά τους διαφορετικούς προσανατολισμούς σε σχέση με τα κοινωνικά ζητήματα, ως απόρροια της κοινωνικής θέσης».

Οι ομιλητές που προέρχονται από ανώτερες κοινωνικές τάξεις, είναι φορείς της ιδεολογίας της και προσεγγίζουν τα κοινωνικά προβλήματα με την οπτική των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων. Μεταχειριζόμενοι όμως, ένα μέσο ευρείας λαϊκής απήχησης, και χρησιμοποιώντας έναν κώδικα επικοινωνίας με χαρακτηριστικά προφορικού λόγου, που εκμεταλλεύεται την ποιητική λειτουργία της γλώσσας, επιχειρούν να «φυσικοποιήσουν τη φαντασιακή σχέση μεταξύ του υποκειμένου και της θέσης του στον κοινωνικό κόσμο» (Althusser, *οπ. αναφ. στον Blommaert, 2006: 510*), δηλαδή τις κοινωνικές ανισότητες. Η Wodak (2011, *οπ. αναφ. στο Χαραλαμπάκης, 2012:2*) παρατηρεί ότι η εξουσία ασκείται είτε μέσω του λόγου είτε μέσω της βίας είτε μέσω της συναίνεσης.

Για αυτό το λόγο, η παρούσα έρευνα εστίασε στους λόγους των διαμορφωτών της κοινής⁷⁶ γνώμης, στα πλαίσια της προεκλογικής περιόδου όπου εντείνεται ο πολιτικός ανταγωνισμός, με στόχο να εντοπίσει, αναδείξει και να κωδικοποιήσει τους συγκεκριμένους μηχανισμούς παραγωγής και αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας με στόχο την επίτευξη της κοινωνικής συναίνεσης, μέσα από την οικεία για τους τηλεθεατές γλώσσα των τηλεοπτικών εκπομπών δημόσιας αντιπαράθεσης. Μεθοδολογικά, συναρμόζονται στοιχεία και των τριών προσεγγίσεων της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου. Δηλαδή, τα εκφωνήματα αναλύονται τρισδιάστατα-περιγραφικά, ερμηνευτικά και επεξηγηματικά, σύμφωνα με το κοινωνιο-πολιτιστικό μοντέλο του Fairclough (Στάμου, 2014). Δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο του πραγματολογικού πλαισίου, απ' όπου οι ομιλητές αντλούν τα στοιχεία εκείνα που είναι ικανά να μεταβάλουν τη στάση των ακροατών, παρουσιάζονται οι πολιτισμικοί, ιστορικοί, κοινωνικοί και ιδεολογικοί παράγοντες που το διαμορφώνουν. Από τη λόγo-ιστορική κατεύθυνση, επιστρατεύονται οι σημασιολογικές δομές, και τα επιχειρήματα που σχολιάζονται. Τέλος, επιχειρείται, με τη βοήθεια της κοινωνικής ψυχολογίας, να ερμηνευθεί ο τρόπος πρόσληψης και επεξεργασίας των μηνυμάτων, σύμφωνα με το κοινωνιο-γνωστικό μοντέλο του VanDijk (2003), παρότι δεν ακολουθήθηκε αυτό το αναλυτικό πρότυπο.

Φρονώ πως κομίζει στις πολυπληθείς απόπειρες ανάλυσης λόγου, μια ολιστική και συνάμα εφαρμοσμένη προσέγγιση στους λόγους των φορέων της πολιτικής και δημοσιογραφικής εξουσίας, που διαμορφώνουν τα εκλογικά κριτήρια των τηλεθεατών, δεδομένης της αποκλειστικής ενημέρωσης των πολιτών από την τηλεόραση.

⁷⁶ Η Wodak (2007) την χαρακτηρίζει ως πολιτική ανάλυση λόγου επειδή οι ομιλητές είναι πολιτικοί και άλλοι θεσμικοί παράγοντες και ο λόγος τους εμπεριέχει την έννοια της εξουσίας, καθώς είτε ανταγωνίζονται για την επιβολή των θέσεων τους είτε την απόρριψη των αντίθετων απόψεων, είτε σύμφωνα με τη συνεργατική διάσταση, συνεργάζονται για την επίλυση σοβαρών ζητημάτων οικονομικής φύσης, επέκτασης της επιρροής κτλ. Σύμφωνα την κατάταξη των Wodak και Meyer (2001) τα εκφωνήματα προέρχονται από talkshows που εμπίπτουν στο γένος «της διαμόρφωσης κοινής γνώμης και αυτοπαρουσίασης».

Ευελπιστώ ότι η ανάλυση και η κωδικοποιημένη παρουσίαση των γλωσσικών μοτίβων που χρησιμοποίησαν οι ομιλητές, σε πίνακες, θα καταστεί ένα χρήσιμο εργαλείο γλωσσικής επίγνωσης και για τους λιγότερο μυημένους στη μελέτη της γλώσσας, και συνάμα κοινωνικοπολιτικής αφύπνισης και συνειδητοποίησης.

Πίνακας 1. Θεματικές μακρο-δομές

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΜΑΚΡΟ-ΔΟΜΕΣ	ΕΚΦΩΝΗΜΑΤΑ
Η διενέργεια εκλογών είναι επιζήμια για την οικονομική σταθερότητα	Θβ3 ⁷⁷ , Γκ1, Τ.Ε 4, Π1,
Η συνεργασία όλων των πολιτικών δυνάμεων είναι επιβεβλημένη για τη σωτηρία της χώρας	Σ 7, Κ12,13,14, Θβ4, Δ7
Η διαπραγμάτευση θα πρέπει να γίνει από κυβέρνηση συνεργασίας	Θ2,3
Η οικονομική ανάκαμψη της χώρας θα επέλθει μέσα από την ολοκλήρωση του προγράμματος και την εφαρμογή των προβλεπόμενων μεταρρυθμίσεων	Σ11, 14, Π4
οι ιδιωτικές επενδύσεις ως βασική προϋπόθεση για την οικονομική ανάκαμψη	Σ 13,14, Θ7
Προάσπιση του συλλογικού συμφέροντος	Σ9, Θβ4

Πίνακας 2. Λεξιλογικά μοτίβα:

Λέξεις με αξιολογικό φορτίο	Σ10 Κ2,8,10,11, Θ13, β5, Τ.Ε 2-4, Δ1-4, 6,14,15
Ευφημισμοί (που διαστρέφουν το νόημα των λέξεων, παράγοντας ένα άλλο με θετικές συνδηλώσεις)	Σ 10, 11 Κ2, Γκ 2,3,8-12
Ειδικό-τεχνικής φύσης λεξιλόγιο που δημιουργεί σκόπιμη ασάφεια επιφέροντας τη συμμόρφωση του κοινού στα επιχειρήματα της αυθεντίας	Κ11
Προσωποποίηση αφηρημένων συμπεριληπτικών ουσιαστικών (Ελλάδα, Ευρώπη, χώρα) για να δημιουργήσει την εντύπωση των ενιαίων συμφερόντων	Σ 8,
Μεταφορές που εξεικονίζουν και σχηματοποιούν την πραγματικότητα.	Σ 8, 10, Κ9, Θβ4,5,Γκ1,
Μετωνυμία (Βρυξέλλες) για ν' αποκεντρώσει την προσοχή του κοινού από τους «δράστες»	Κ2, Θ13, Θβ4, Δ3

⁷⁷Με κεφαλαίο σημειώνονται τα ονόματα των ομιλητών ενώ οι αριθμοί αντιστοιχούν στα εκφωνήματα.

των αποφάσεων	
Σχήματα λόγου, για να «εγκαταστήσει» στη μνήμη τις επιδιωκόμενες έννοιες (συνέπειες) και να κάνει πιο εύληπτα τα περίπλοκα νοήματα	Παρήχηση Π2, Θ9, ρητορικές ερωτήσεις Θ10
Επίθετα με τα οποία εισάγεται το στοιχείο της αξιολόγησης, κατεξοχήν συστατικό του ιδεολογικού λόγου	Σ4, 7, 8, 12,15 Κ2,7, Θ9, 11,12,13, β1, Π2
Προφορικοποίηση με χρήση λέξεων από το κοινό λεξιλόγιο για την επίτευξη οικειότητας	Κ1, 3,9,15, Γκ5,6,7, Τ3

Πίνακας 3 Γραμματικο-συντακτικά μοτίβα

Αρνηση	Σ 10, 14
Αντιδιαστολή-διχοτομικός λόγος	Σ.10, 16 Κ7, Θ9, 10, Γκ. 13
Αναπλασίωση λόγου με ελεύθερο πλάγιο λόγο για την επίτευξη συνομιλιακού ύφους	Θ1-5, 11, Τ.Ε 1, Π4, Δ8,9,11,19
Δείξη προσώπου για να ορίσει τους συνομιλιακούς ρόλους και τις κοινωνικές σχέσεις. Συγκεκριμένα α' πληθυντικό πρόσωπο προκειμένου να δημιουργηθεί η αίσθηση κοινότητας, ταύτισης συμφερόντων, β' πρόσωπο ενικό και πληθυντικό που δημιουργεί την ψευδαίσθηση διαλόγου ενώ, συνάμα, αποκαλύπτει τη θέση που επιφυλάσσει ο ομιλητής για τον εαυτό του. Δηλαδή, αντιλαμβάνεται ότι βρίσκεται σε ανώτερη θέση από το συνομιλητή και μπορεί να κάνει υποδείξεις και να τον κατευθύνει	Σ. 9,10,16 Κ3,8,9, Θ,9,12,14, β1-4, Γκ6,Π1,4, Δ5
Διακειμενικότητα προκειμένου να αντλήσει από την κοινή πολιτιστική παρακαταθήκη «τόπους» που αυξάνουν την πειστικότητα	Κ6,13,9, Θβ4
Εστίαση-απόκρυψη-βύθιση όρων της πρότασης προκειμένου να «μαρκάρει» το εκφώνημα και να προσανατολίσει την προσοχή των ακροατών	Σ14, Θ2, Τ1
Παθητική σύνταξη	Σ 6, Θ6, Δ15
Τοπική Δείξη	Σ. 11, Θ3
Τροπικότητα προκειμένου να εκφράσει το βαθμό δέσμευσής του για την αλήθεια των λεγομένων του	δεοντική Σ 17, Κ4, Θ6,14, Θβ2 δυναμική Σ10, Θ9 επιστημική Θ14, Π2,4
Χρονική δείξη με χρόνους που κωδικοποιούν άλλες και σχέσεις πέραν του χρόνου πχ βεβαιότητα	Θ1,3,6,7,11, 14, Τ 1,Π3,4

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Althusser, L. (1971) *Ideology and Ideological State Apparatuses*. In: L. Althusser (Ed.), *Lenin and Philosophy and other Essays*. New York: Monthly Review Press.
- Atkinson, J. Maxwell and Paul Drew. 1979. *Order in court: the organization of verbal interaction in judicial settings*. London: McMillan.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Bell D. (1976) *The Cultural Contradictions of Capitalism*, άρθρο στην εφημερίδα "Το Βήμα" 27/06/1999, συντάκτης Α. Μαραγκόπουλος, στο http://aftercrisisblog.blogspot.gr/2014/07/blog-post_17.html [Πρόσβαση 5/7/2015]
- Barthes, R. (1975) *The Pleasure of the Text*. Hill & Wang.
- Bernstein B. (1964) *Elaborated and Restricted Codes: Their Social Origins and Some Consequences*, *American Anthropologist*, Volume 66, Issue 6_PART2 (pages 55–69)
- Blommaert, J. (2006) *Language Ideology*. Institute of Education, University of London, UK, and Ghent University, Ghent, Belgium
- Bollaert et al. (2013-2014). *Representing processes*. *Language in Conflict*. Στο: <http://goo.gl/atCDfI> [Πρόσβαση: 26.5.2015]
- Bourdieu (1998) *Practical Reason. On the Theory of Action*, Stanford University Press
- Chouliaraki L. & Fairclough N. (1999), *Discourse in Late modernity*, Edinburg University Press
- Clayman, S. & Heritage, J. (2008) *Η ειδησεογραφική συνέντευξη. Πατάκης Αθήνα*.
- Doublespeak (2015) Λήμμα στο <http://goo.gl/EhXxPT> [πρόσβαση 27/5/2015]
- Bourdieu P. (1999) *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*. Ινστιτούτο του βιβλίου, Καρδαμίτσα, Αθήνα.
- Closed & opened ended Questions, λήμμα στο <http://www.d.umn.edu> [πρόσβαση 27/5/2015]
- Crouch C. (2006), *Μεταδημοκρατία*, Εκκρεμές, Αθήνα
- Davidson N. (2008) Nationalism and Neoliberalism, *Variant* issue 32, στο <http://www.variant.org.uk> [πρόσβαση 10/7/2015]
- Eagleton T. (1994), *Ideology*, Longman
- Fairclough, N. (2003) *'Political correctness': the politics of culture and language*. Lancaster University
- Fairclough, N. (2005). *Neo-liberalism: a discourse-analytical perspective*. *Polifonia* 10 (10).
- Farrell H. (2012). *Consensus, Dissensus and Economic Ideas: The Rise and Fall of Keynesianism During the Economic Crisis*. Center for the Study of Development Strategies.
- Fiske J. (2000) *Η Ανατομία του τηλεοπτικού λόγου*, Αθήνα, Δρομέας, ελλ. Μετάφραση ([1989]1995) *Television Culture*, London, Routledge.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Grice, H. (1975) Logic and Conversation. *Syntax and Semantics*, 3, 41-58.
- Homo economicus (2015) Λήμμα στο <http://goo.gl/ZlD7hE> [accessed 27/5/2015]

- Johnson (2012), *Journalese: A strange English Dialect*. Article at Economist. In: <http://goo.gl/hQegt0> [accessed 27/5/2015]
- Heritage, John. 1984. *Garfinkel and ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Kellog, N.(2009)'Classic Book' Review. *International Journal of Applied Linguistics*, 19 (1).
- Kittis, E. & Milapides, M. (1997) *Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse*. *Journal of Pragmatics* 28, 557-590.
- Klein N.(2010), *Το Δόγμα του σοκ*, Λιβάνης, Αθήνα
- Koshik I.(2002) *A conversational analytic study of yes/no questions which convey reversed polarity assertions*. *Journal of Pragmatics* 34:1851-1877
- Laval C. & Dardot P. (2009) *La nouvelle raison du monde. Essai sur la société néolibérale*, La Découverte
- Lutz, W. (1987). *Language Appearance and Reality. Doublespeak in 1984*, 382- 391.
- Lütfiye, O. (2001). *The ideological organization of representational processes in the presentation of us and them*. *SAGE*, 12(3): 313–346.
- Massey D. (11/6/2013) *Neoliberalism has hijacked our vocabulary*, άρθρο στο <http://www.theguardian.com> [πρόσβαση 9/7/2015]
- McCombs, M. & Shaw, D. (1972). *The agenda-setting function of mass media*. *Public Opinion Quarterly* 36, 176-185.
- MacDonald Malcolm N. (2002), *Pedagogy, pathology and ideology: the production, transmission and reproduction of medical discourse*. *Discourse Society* 2002; 13; 447.
- McChesney R. (1999), *Noam Chomsky and the Struggle Against Neoliberalism*, *Monthly Review*, April 1, 1999, στο <http://www.chomsky.info> [πρόσβαση 10/7/2015]
- Nordquist, R. (2015) *Polarity*. At: <http://goo.gl/GSUUQs> [accessed 27/5/2015]
- Nordquist, R. (2015) *Journalese*. At <http://goo.gl/rqg9cQ> [accessed 27/5/2015]
- Nordquist, R. (2015). *Structural Metaphor*. At: <http://goo.gl/4WuHOS> [accessed 27/5/2015]
- Robrieux J. J. (2000) *Rhetorique et Argumantation*, Lettres sup. 2e, Edition, Nathan
- Richardson, J.E. (2007) *Rhetorical Discourse Strategies Used Against Immigrants, A critical discourse analysis of an American conservative magazine*. *National Review*.
- Saussure F. (1916) *Cours de linguistique generale*, Paris & Lausanne, Payot, 1972
- Stamou, A. (2001) *The Representation of non-Protesters in a Student and Teacher Protest: a Critical Discourse Analysis of News Reporting in a Greek Newspaper*. Aristotle University of Thessaloniki.
- Schuman, H. & Presser, S. (1979) *The Open and Closed question*. *American Sociological Review* 44 (5), 692–712.
- Scheuer, J. (1999) *The Soundbite Society: Television and the American Mind*. Four Walls Eight Windows, New York.
- Schegloff E. & Sacks H (1973), *Opening up closings*. *Semiotica* 8: 289-327
- Searle, J. R. 1979. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.
- Soundbite (2015) *Λήμμα στο* <http://goo.gl/OdM8yP> [accessed 27/5/2015]
- Speber D & Wilson D. (1996), *Relevance: Communication & Cognition*, Oxford, Blackwell.
- Stockins S.H & Gross P.H (1989), *How do journalists think? A proposal for the study of cognitive bias in newsmaking USA*. ERIC Clearinghouse on reading and communication Skills
- Sunderland, J. (2006) 'Parenting' or 'mothering'? The case of modern childcare magazines. *Discourse & Society*, Vol 17(4): 503–527,
- Teun A. van Dijk (2006), *Ideological discourse analysis*. *Journal of Political Ideologies*, Routledge 11(2), 115-140.
- Teun A. Van Dijk (2001) *Critical Discourse Analysis*. In: Schiffrin D., Tannen, D. & Hamilton, H.E (Eds.), *The Handbook of Discourse Analysis*, 352-371.
- Van Dijk, T. A. (1993). *Principles of critical discourse analysis*. *Discourse & society*, 4(2), 249-283.

Wodak, R. (2007) *Pragmatics and Critical Discourse Analysis: A Cross-Disciplinary Inquiry*. John Benjamins Publishing Company.
Wood, L.A., Kroger, R.O. (2000) *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Thousand Oaks, Ca: Sage Publications.

Ελληνόγλωσσηβιβλιογραφία

Αραποπούλου, Μ., Βελουδής, Γ. & Θεοδοροπούλου, Μ. (2006-2008) *Λεξικόγλωσσολογικών όρων*. Πύλη για την ελληνική Γλώσσα. Στο: <http://goo.gl/MM4LBV> [πρόσβαση 27/5/2015]

Αρχές Δεοντολογίας του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (1998), στο <http://www.esiea.gr/arxes-deontologias> [πρόσβαση 10/7/2015]

Ασημάκη, Α., Κουστουράκης, Ι. & Καμαριανός, Γ. (2011) *Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών 60.

Αποστόλου, Π. (2013) *Ο εχθρός της πατρίδας μας είναι ο νεοφιλελευθερισμός*. Άρθρο στο: <http://goo.gl/DSJKKb> [πρόσβαση 27/5/2015]

Βασιλοπούλου Α. (2014) *Ανάλυση συνομιλίας στο Ανάλυση Λόγου Θεωρία και Εφαρμογές*, Νήσος, Αθήνα

Βενιζέλος Κ. (30/12/2013) *Μαζικός φόβος και ανασφάλεια – Έρευνα για τη συμπεριφορά κυβέρνησης και κομμάτων* στο <http://mignatiou.com/2013> [πρόσβαση 7/7/2015]

Βωνιάτη, Χ. (2007) *Οι δημοσκοπήσεις απηχούν ή δημιουργούν την κοινή γνώμη; (Άγουν ή άγονται οι πολίτες;)*. Άρθρο στην εφημερίδα Πολίτης. Στο: <http://www.electionwatch.eu/46/elections/> [Κωδικός άρθρου: 756661, Σελίδα: 8, πρόσβαση 27/5/2015]

Γκίβαλος Μ. (2005) *Πολιτική κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικό περιβάλλον*. Εκδόσεις Νήσος Αθήνα.

Γιαπράκης Χ. (2012) *Ο πολιτικός λόγος στον ημερήσιο Τύπο: Ο ρόλος της γλώσσας στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας*. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, τμήμα Νηπιαγωγών.

Γεωργαλίδου, Μ., Σηφianού, Μ. & Τσάκωνα, Β. (2014) *Ανάλυση Λόγου, Θεωρία και Εφαρμογές*. Εκδόσεις Νήσος

Γεωργοπούλου, Π. & Κεραμάς Σ. (2012-2013) *Το Επαναστατικό Υποκείμενο στην εποχή της Μετανεωτερικότητας: η δομική και ιστορική θέση της εργατικής τάξης*. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Γεωργόπουλος Χ. (2014) *Κατασκευάζοντας συναίνεση: Ένα μοντέλο προπαγάνδας (Α)*. Στο: <http://goo.gl/X32Dyg> [πρόσβαση 27/10/2015]

Γούτσος, Δ. (2014) *Ο προφορικός λόγος στα Ελληνικά*. Εκδόσεις Σαΐτα.

Δαμανάκης Μ. (1990) *Διδακτική της πολιτικής αγωγής*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού τμήματος ΔΕ.

Δεμένικα, Κ. (2014) *Πολιτική Κοινωνικοποίηση και Κοινωνικές Αναπαραστάσεις μέσα από τα ΜΜΕ: Το παράδειγμα της υποδοχής γερμανικών δημοσιευμάτων από τον ελληνικό Τύπο*. Διπλωματική εργασία, ΑΠΘ.

Δεμερτζής Ν. (2002). *Πολιτική επικοινωνία: διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, Παπαζήσης, Αθήνα

Έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, για το 2012 στο <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2012.pdf>

Η κατασκευή της συναίνεσης στην Ελλάδα του Μνημονίου (2012). Στο: <http://goo.gl/Aqn5vN> [πρόσβαση: 26.5.2015]

Κακαβούλια (2005), *Ανάλυση λόγου, Πανεπιστημιακές σημειώσεις για το Ε' εξ. Σπουδών*, Πάντειο Πανεπιστήμιο. Στο: <http://mariakakaboulia.pblogs.gr> [πρόσβαση 27/5/2015]

Έκφραση-Έκθεση (2001) *Πειθώ*, τευχ. Γ, ΟΕΔΒ, Αθήνα.

- Κανάκης, Κ. (1996) *Δείξη, μαθήματα πραγματολογίας*. Στο: <http://goo.gl/w1KHOM> [πρόσβαση 25/5/2015]
- Κανάκης, Κ. (1999-2000). *Εισαγωγικά σχόλια & στόχοι του μαθήματος (κοινωνιογλωσσολογία)*. Μετάφραση/προσαρμογή στα ελληνικά από κείμενο στην αγγλική με τίτλο Introduction to the Course Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Παν/μίου Αθηνών.
- Καιτατζή-Γουίτλοκ, Σ. (2010) *Μορφές και μέσα πολιτικής επικοινωνίας*, Universitystudiopress.
- Κοκκινάκη, Φ. (2006) *Κοινωνική Ψυχολογία, εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς*. Τυπωθήτω, Αθήνα
- Κουντουρη, Φ. (2010) *Η επικοινωνιακή διάσταση της πολιτικής, η διαμόρφωση του κομματικού σκηνοικού υπο την κυριαρχία των ΜΜΕ στο δημόσιο χώρο*. Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης 35,57-88.
- Κωνσταντινίδου Χ. (2002) *Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και η παραγωγή νοήματος*, Επιθ. Κοιν. Ερευν. 108-109, 139-188, στο www.academia.edu [πρόσβαση 3/7/2015]
- Κωστούλη, Τ. (2013) *Προς έναν νέο λόγο για τη διδασκαλία της «γραμματικής» σε ένα πρόγραμμα κριτικού γραμματισμού: Λειτουργίες και «μέρη του λόγου» στη σχολική πράξη*. Στο: στο Γρίβα, Ε., Κουτσογιάννης, Δ., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., Χατζηπαναγιωτίδη, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. (επιμ.), Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη».
- Λογική: *Θεωρία και Πρακτική-Βιβλίο Μαθητή* (1999). ΟΕΔΒ, Αθήνα.
- Λύκου, Χ. (1999), *Η Συστημική Λειτουργική Γραμματική του Μ.Α.ΚΗΑΛΛΙΔΑΥ*, Γλωσσικός Υπολογιστής 1(1): 19-32. Στο: <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy>
- Λέανδρος, Ν., Παπαδοπούλου, Μ. & Ψύλλα Μ. (2011) *Από την κρίση του Τύπου στην κρίση στον Τύπο. Η προβολή του γεγονότος σε τέσσερις εφημερίδες του εθνικού και περιφερειακού Τύπου*. Στο: <https://goo.gl/mea75U> (πρόσβαση: 26/5/2015)
- Μάνδρος Σ. (2009). *Για μια κοινωνιολογία των ΜΜΕ*, σημειώσεις από δύο διαλέξεις στην Αθήνα.
- Μαρμαρίδου Σ. (2006-2008), *Δείξη*. Στο: <http://goo.gl/Rkk8F652>
- Μαυρίδης Η. (2005) *Για την 'κατασκευή' της κοινωνικής πραγματικότητας: μεταφαινομενολογικές προοπτικές του κοινωνικού κονστρουξιονισμού*, περιοδικό Επιστήμη και Κοινωνία, τευχ. 15, 2005.
- Μαυρίκας, Ε. (2010), *Τις εἶ*. Στο: <http://goo.gl/FtGbrh> (πρόσβαση: 26/5/2015)
- Μαυρής Γ. (2003), *Πολιτικά Κόμματα, ΜΜΕ και Δημοσκοπήσεις στην Ελλάδα*. Στο: <http://goo.gl/FEkcVJ> [πρόσβαση 27/5/2015]
- Μελάς, Κ. (2014) *Το Ποτάμι και η Μετανεωτερικότητα*, άρθρο στο blog Κώστας Μελάς, 16/3/2014. Στο: <http://goo.gl/ITp1j3> (πρόσβαση: 26/5/2015)
- Μηλιός, Γ. (2012) *Η έννοια της ηγεμονίας. Μια πρώτη προσέγγιση στη μετεκλογική συγκυρία*. Περιοδικό Θέσεις, 121, περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2012(πρόσβαση 25/5/2015)
- Μόζερ, Α.(2006-2008) . *Όψη*, πεδίο Σημαιολογία. Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Στο: <http://goo.gl/aDhHVv> [πρόσβαση 26/5/2015]
- Μόσχονας, Σ.(2003-4), *Ιδεολογία, Γλώσσα, Γλωσσική Ιδεολογία*. Στο: <http://goo.gl/6bC9cT> [πρόσβαση 26/5/2015]
- Μοσχονάς, Σ.(2001) *Στοιχείασημαιολογίας-πραγματολογίας*. Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε.
- Μουζέλης, Ν. (1997). *Ο θρησκευτικός νεοφιλελευθερισμός: Θρησκεία, επιστήμη και περιβάλλον στη νεωτερικότητα*. Άρθρο στην εφημερίδα το ΒΗΜΑ, 02/11/1997.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2015) *Γλωσσολογική προσέγγιση τού λόγου*. Στο: <http://goo.gl/KvRKAG> [πρόσβαση 27/5/2015]

- Μωυσιάδης, Θ. (2007) *Η βάση του μεταφορικού λόγου*. Στο: <http://goo.gl/IAM3IX> [πρόσβαση 27/5/2015]
- Ντούνης, Α. (2013), *Προσδιορίζοντας τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό*. Άρθρο στο blogsocialpolicy.gr [πρόσβαση 27/5/2015]
- Ξυδόπουλος, Γ. (2005) *Η διπλή γλώσσα της επικοινωνίας. Πρακτικά του 5^ο συνέδριου για την ελληνική γλώσσα και ορολογία*, Λευκωσία, Κύπρος.
- Παπαγεωργίου, Β. (2012). *Έγκυρος λόγος και συμβολική εξουσία: περί της πολιτικής παρέμβασης των διανοουμένων στην Ελλάδα της κρίσης*. Στο: <http://goo.gl/Gj9x03> [πρόσβαση: 26/5/2011]
- Παπαγεωργίου, Β. (2014) *Κρισιακό τοπίο και ΜΜΕ: μετατοπίσεις του δημόσιου λόγου και νέα πολιτισμικά πρότυπα στην περίπτωση της ελληνικής τηλεόρασης*. Στο: Πρακτικά του ΕΕΝΝΣ, 2014.
- Παπαστάμου, Σ. (2009) *Κοινωνική Ψυχολογία των ΜΜΕ*, Πεδίο, Αθήνα.
- Παυλίδου, Θ.-Σ. (2006-2008). *Κοινωνιογλωσσολογία*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα.
- Πελεγρίνης, Θ. (2004) *Λεξικό της Φιλοσοφίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Πλειός Γ. (2013) *Η κρίση και τα ΜΜΕ*, Παπαζήση, Αθήνα
- Πρασσάς, Β. (2011) *Συλλογισμοί, Παραλογισμοί, Παραλογικοί Συλλογισμοί*. Στο: <http://goo.gl/CmSpsm> [πρόσβαση: 26/5/2011]
- Πολιτής, Π. (2001) *ΜΜΕ, το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους*. Στο: <http://goo.gl/jG3j01> [πρόσβαση 26/5/2015]
- Πολίτης, Π. (2006) *Ο πληροφοριακός Λόγος*. Γένη και είδη του λόγου. Πύλη για την ελληνική γλώσσα. Στο: <http://goo.gl/kMMMVo> [πρόσβαση 27/5/2015]
- Πολίτης, Π. (2009). *Ο λόγος της μαζικής επικοινωνίας, το ελληνικό παράδειγμα*. Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη.
- Πολυχρονίου Ι. (2012) *Σημειώσεις για τον νεοφιλελευθερισμό, τη λιτότητα και την άφιξη της Μεγάλης Ύφεσης στην Ελλάδα: Ταξικός πόλεμος στην εποχή του χρηματιστικού καπιταλισμού*. Στο: <https://goo.gl/MNQuJQ> [Πρόσβαση 26/5/2015]
- Σαμαράς Αθ.Ν. (2002) “*Περί Αντικειμενικότητας και Αμεροληψίας στις Ειδήσεις*”, Παρεμβολές (περιοδική έκδοση Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων) Τεύχος 25 (σελ.1-11)
- Σιακαντάρης, Γ. (2014) *Γιατί κυριαρχεί ο νεοφιλελευθερισμός;* Στο: <http://goo.gl/Rx2owh> [Πρόσβαση 26/5/2015]
- Στάμου, Α. (2012) *Αναπαραστάσεις της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας στα κείμενα μαζικής κουλτούρας: αναλυτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής ανάπτυξης*. *Glossologia* 20, 19-38.
- Τριανταφυλλίδου Α., Γρώπα, Ε. & Κούκη, Χ. (2013) *Η ελληνική κρίση*. Στο: www.kritiki.gr [Πρόσβαση 26/5/2015]
- Τσακουμάγκου (2015) *Τι περιμένει το κοινό από τα ΜΜΕ*, στο <http://jaj.gr/newspoint/important-reports/ti-perimene-to-kino-apo-ta-mme> [πρόσβαση 4/7/2015]
- Tsiplakou, S. 2013a. *The functional dimension of grammatical structures: the grammar of sentence, of text, of communication*. [Η λειτουργική διάσταση των γραμματικών δομών: η γραμματική της πρότασης, του κειμένου, της επικοινωνίας]. Ch 3. Chatzisavvidis, S., T. Kostouli., S. Tsiplakou, A. Aidinis, E. Papanikola & M. Stylianiou (eds) *Modern Greek: Teacher's Guide*. Ministry of Education and Culture, Cyprus Institute of Education & Program Development Unit
http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Glossa/analytika_programmata/odigos_ekpai_deftikou.pdf
- Tsiplakou, S. 2013b. *The functional approach to linguistic structure* [Η λειτουργική αξιοποίηση της δομής της γλώσσας]. Ch. 4. Chatzisavvidis, S., T. Kostouli., S. Tsiplakou, A. Aidinis, E. Papanikola & M. Stylianiou (eds) *Modern Greek: Teacher's Guide*.

Ministry of Education and Culture, *Cyprus Institute of Education & Program Development Unit.*

http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Glossa/analytika_programmata/odigos_ekpai_deftikou.pdf

Τσέλικας Σ. (2012) *Οι χρόνοι και οι όψεις του ρήματος*. Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας. Πύλη για την Ελληνική γλώσσα. Στο: <http://goo.gl/c7nSgi> [Πρόσβαση: 26.5.2015]

Τσόμσκι, Ν. (2007) *Τα ΜΜΕ δεν χειραγωγούν πια. Τώρα, δημιουργούν συναίνεση*. Συνέντευξη στην LeMondeDiplomatique Στο: <http://goo.gl/5Aijiu> [πρόσβαση 27/5/2015]

Τσούκας, Χ.(2015) *Η τραγωδία των κοινών: Πολιτική φαυλότητα, απαξίωση των κοινών, χρεοκοπία*. Εκδόσεις Ίκαρος.

Φραγκάκη, Μ. (2013) *Ξαναδιαβάζοντας τον Πουλαντζά : Από τον «αυταρχικό κρατισμό» στον «αυταρχικό νεοφιλελευθερισμό»*. Στο:<https://goo.gl/necdNF> [πρόσβαση 27/5/2015]

Φραγκουδάκη, Α. (1993) *Γλώσσα και ιδεολογία*. Εκδόσεις Οδυσσέας, 8^η έκδοση.

Χαραλαμπίκης, Χ. (2012) *Η εξουσία της γλώσσας και η γλώσσα της εξουσίας*. Εισήγηση στο ΠΑ.ΠΕΙ.

Χατζηκυριακίδης, Σ. (2011). *Σημασιολογία της Αρχαίας Ελληνικής: Χρόνος, ποιόν ενέργειας, δείξη, αναφορικότητα, τροπικότητα*. Σημειώσεις για το ΑΠΚΥ.

Χατζησαββίδης, Σ. (2002) *Συνομιλιακό ύφος και προφορικοποίηση: ο «ευθύς λόγος» στα κείμενα του ελληνικού γραπτού ειδησεογραφικού λόγου*. Στο: Clairis, C. (επιμ.), *Γλωσσολογικές έρευνες για την ελληνική*. Paris : L' Harmattan, σ. 127-130.

Χατζησαββίδης, Σ. (2009) *Κοινωνία και γλώσσα μια πολύ στενή σχέση*, ομιλία στο Διαρκές Σεμινάριο: *Επιστήμες και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Σειρά διαλέξεων-συζητήσεων στο Φοιτητικό Πολιτιστικό Κέντρο 'Ξενία' (Ρέθυμνο)*.

Χατζησαββίδης, Σ. (2001) *Η είδηση ως λόγος, χρήση και παραχρήση των γλωσσικών επιλογών στον ελληνικό ειδησεογραφικό λόγο*. Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία 17, 117-132.

Weber, M. (1905) *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*. Ειδική έκδοση για την εφημερίδα το Βήμα, 2010.